

T.C.

**ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

DİSİPLİNLERARASI OSMANLI ARKEOLOJİSİ ANABİLİM DALI

**GELİBOLU YARIMADASI'NDA YAPILAN ARKEOLOJİK
KAZILARDA ELE GEÇEN ÇANAKKALE SERAMİKLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYŞE TAKAOĞLU

Tez Danışmanı

PROF. DR. ALİ OSMAN UYSAL

ÇANAKKALE – 2022

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

DİSİPLİNLERARASI OSMANLI ARKEOLOJİSİ ANABİLİM DALI

**GELİBOLU YARIMADASI'NDA YAPILAN ARKEOLOJİK KAZILARDA
ELE GEÇEN ÇANAKKALE SERAMİKLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYŞE TAKAOĞLU

Tez Danışmanı

PROF. DR. ALİ OSMAN UYSAL

ÇANAKKALE – 2022

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Ayşe TAKAOĞLU tarafından Prof. Dr. Ali Osman UYSAL yönetiminde hazırlanan ve **24/01/2022** tarihinde aşağıdaki jüri karşısında sunulan “**Gelibolu Yarımadası’nda Yapılan Arkeolojik Kazılarda Ele Geçen Çanakkale Seramikleri**” başlıklı çalışma, Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü **Osmanlı Arkeolojisi Anabilim Dalı**’nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Prof. Dr. Ali Osman UYSAL
(Danışman)

.....

Prof. Dr. Göksel SAZCI

.....

Prof. Dr. Erhan ÖZTEPE

.....

Tez No : .....

Tez Savunma Tarihi : 24.01.2022

.....
Doç. Dr. Yener PAZARCIK
Enstitü Müdürü

.../.../20

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Ayşe TAKAOĞLU

24/12/2021

TEŞEKKÜR

Bu yüksek tez çalışmasının ortaya çıkmasında öncelikli olarak kendisiyle çalışmama izin veren danışman hocam Prof. Dr. Ali Osman Uysal'a teşekkür etmek isterim. Kendisinden aldığım yüksek lisans dersleri Osmanlı Arkeolojisini alanında bir yön çizmeye ve Çanakkale seramikleri üzerinde çalışma arzusunda özellikle çok etkili olmuştur. Prof. Dr. Ali Osman Uysal dışında Osmanlı Arkeolojisi anabilim dalında ders aşamasında derslerini alma şansını bulduğum hocalarım Prof. Dr. Ali Sönmez, Prof. Dr. Şerif Korkmaz, Prof. Dr. Turan Takaoglu, Doç. Dr. Mesut Dünder, Dr. Öğr. Üyesi Mithat Atabay'a teşekkürlerimi sunmak isterim. Yüksek lisans eğitimim sırasında Osmanlı Arkeolojisi anabilim dalı başkanları olarak görev yapan Doç. Dr. Yusuf Açıoğlu ve Prof. Dr. Reyhan Körpe'ye de sundukları her türlü destek ve yardım için ayrıca minnetarım.

Maydos Kilisetepe Höyüğü buluntusu Çanakkale seramikleri üzerinde bana çalışma izni veren kazı başkanı Prof. Dr. Göksel Sazcı'ya da özellikle teşekkürü bir borç bilirim. Assos Kazısı deposunda bulunan ve geçmişte sualtı araştırmaları sırasında bulunan Çanakkale seramiklerini inceleme ve bu tezde kullanma imkanı veren kazı başkanı Prof. Dr. Nurettin Arslan'a da teşekkürlerimi sunmak isterim. Ayrıca, Çanakkale Savaşları ve Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı'na ise Kilitbahir, Seddülbahir ve Bigalı kaleleri kazıları sırasında ortaya çıkan Çanakkale seramiklerine ait bazı örnekleri bu tez çalışmamda kullanmama izin verdiği için çok minnettarım. Burada kalalarda yapılan kazı çalışmalarında gün ışığına çıkarılan buluntuların tasnif ve analizi tamamlanmadığından yalnızca bu tez çalışmasına dahil ettiğim Çanakkale seramikleri üzerinden bir değerlendirmenin de eksik olacağını söylemem gerekir. Her üç kalede yürütülen arkeolojik kazılar hiç şüphesiz seramik tüketim davranışları konusunda çok değerli bilgiler sunmuştur. Bu kalelerde ele geçen seramikler bütüncül bir şekilde ele alındığında ve bu konuda kapsamlı yayınlar yapıldığında Çanakkale seramiklerinin kale yaşantısında ne şekilde kullanıldığı konusunda daha detaylı bilgilere ulaşabileceğiz. Bu bağlamda Seddülahir, Kilitbahir ve Bigalı kalelerinde yapılan söz konusu kale kazılarında çıkan buluntular arasında yer alan Çanakkale seramiklerini inceleme şansını sunan Çanakkale Savaşları ve Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı'na ve bu değerli kurumun uzmanları sayın Mert Çatalbaş ve Nejat Kasapoğlu'na yardımları için çok teşekkür ederim.

Ayşe TAKAOĞLU

Çanakkale, 2021

ÖZET

GELİBOLU YARIMADASI'NDA YAPILAN ARKEOLOJİK KAZILARDA ELE GEÇEN ÇANAKKALE SERAMİKLERİ

Ayşe TAKAOĞLU

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Disiplinlerarası Osmanlı Arkeolojisi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Ali Osman UYSAL

24/01/2022, 80

Bu yüksek lisans tez çalışması Gelibolu Yarımadası'nda son yıllarda gerçekleştirilen kazı çalışmaları sırasında ele geçen Osmanlı dönemine ait Çanakkale seramiklerini irdeler. Bu tez çalışmasına konu Çanakkale seramikleri Seddülbahir Kalesi, Kilitbahir Kalesi ve Bigalı Kalesi'nde yürütülen kazı çalışmaları yanı sıra Maydos-Kilistepe Höyük kazılarından gelmektedir. Yaklaşık olarak 1670'li yıllardan Birinci Dünya Savaşı başlangıcında 1915 yılına kadar üretim yapan Çanakkale seramikleri Osmanlı döneminde İznik ve Kütahya'dan sonra en önemli üçüncü seramik üretim merkezi olarak görülebilir. Son yıllarda ülkemizde yürütülen arkeolojik kazı çalışmaları yerleşimlerin genelde en üst kültür katmanlarında ortaya çıkan Çanakkale seramiklerini kayıt altına almaya başlamıştır. Fakat, Çanakkale yöresinde yapılan arkeolojik kazılarda Çanakkale seramikleri konusunda şimdilik ciddi verilere sahip olmadığımız görülmektedir. Bu yüzden bu çalışma Gelibolu Yarımadası'nda yapılan arkeolojik kazılar ölçeğinde Çanakkale seramiğinin kullanım ve ticareti konusunda bazı arkeolojik değerlendirmeler yapmayı hedefler. Mevcut arkeolojik veriler seramik kullanım davranışında Seddülbahir, Kilitbahir ve Bigalı kaleleri yaşayanlarının belirli oranda 17. yüzyıl sonlarından itibaren Çanakkale atölyelerine bağlı kaldığını ve bu durumun Maydos-Kilistepe çevresinde yaşayan insanlar için de geçerli olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Gelibolu Yarımadası, Çanakkale Seramikleri, arkeolojik kazılar, seramik tüketimi ve ticareti

ABSTRACT

ÇANAKKALE WARE RECOVERED FROM THE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS CONDUCTED IN THE GALLPOLI PENINSULA

Ayşe TAKAOĞLU

Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Master of Science Thesis in Interdisciplinary Ottoman Archaeology

Advisor: Prof. Dr. Ali Osman UYSAL

24/01/2022, 80

This master's thesis examines the Ottoman Çanakkale Ware recovered from recent archaeological excavations conducted in the Gallipoli Peninsula. The examples of Çanakkale Ware introduced here were derived from excavations carried out at the fortress sites of Seddülbahir Kalesi, Kilitbahir, and Bigalı, as well as from the topmost layer of the mound site of Maydos-Kilisetep. The Çanakkale pottery workshops, which were operating from ca. 1670 to 1915 when the Gallipoli War began during the beginning of the First World War, formed the third important pottery center following İznik and Kütahya during the Ottoman period. Archaeological excavations carried out in Turkey recently started to record the Çanakkale Ware, turning out in generally from the topmost layers of archaeological excavations. Nevertheless, archaeological excavations conducted at sites of Çanakkale have not so far provided ample evidence on Çanakkale Ware. This master's thesis in this context aims to focus on the patterns of consumption and distribution of Çanakkale Ware in the Gallipoli Peninsula from an archaeological point of view. Available archaeological evidence from the excavated sites of the Gallipoli Peninsula demonstrates that the settlers of the Seddülbahir, Kilitbahir, and Bigalı fortresses depended upon the Çanakkale ware to a certain extent in their pottery consuming behavior following the end of the seventeenth century. This inference is also valid for the settlers of the Maydos-Kilisetep Höyük.

Anahtar Kelimeler: Gallipoli Peninsula, Çanakkale Ware, archaeological excavations, pottery consumption and trade

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	i
ETİK BEYAN.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	viii
LEVHALAR DİZİNİ.....	x
BİRİNCİ BÖLÜM	
GİRİŞ	
İKİNCİ BÖLÜM	
OSMANLI DÖNEMİNDE GELİBOLU YARIMADASI	
2.1. Türkleşme Süreci ve Yerleşim Düzeni.....	6
2.2. Gelibolu Yarımadası'nda Türk Dönemi Araştırmaları.....	9
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
ARKEOLOJİK ARAŞTIRMALAR VE ÇANAKKALE SERAMİKLERİ	
3.1. Arkeolojik Araştırmaların Katkıları.....	11
3.2. Osmanlı Arkeolojisi Bağlamında Çanakkale Seramikleri.....	18
3.2.1. Bir Seramik Geleneğinin Ortaya Çıkışı Konusu.....	19
3.2.2. Seramik Üretimi Organizasyonu ve Teknolojisi.....	20
3.2.3. Seramik Ticareti.....	21
3.2.4. Seramik Kullanım Davranışı.....	22
3.2.5. Kronoloji Oluşturma ve Tarihleme	23

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GELİBOLU YARIMADASI'NDA YAPILAN ARKEOLOJİK KAZILARDA BULUNAN ÇANAKKALE SERAMİKLERİ	24
---	----

4.1. Kilitbahir Kalesi.....	25
4.1.1. Osmanlı Döneminde Kilitbahir Kalesi ve Köyü.....	25
4.1.2. Kilitbahir Kalesi kazılarında bulunan Çanakkale Seramikleri.....	36
4.2. Maydos-Kiliseteppe Höyük	40
4.2.1 Osmanlı Döneminde Maydos Köyü.....	41
4.2.2. Maydos-Kiliseteppe kazılarında bulunan Çanakkale Seramikleri.....	46
4.3. Seddülbahir Kalesi.....	50
4.3.1 Osmanlı Döneminde Seddülbahir Kalesi ve Köyü.....	51
4.3.2. Seddülbahir Kalesi kazılarında bulunan Çanakkale Seramikleri.....	54
4.4. Bigalı Kalesi.....	58
4.4.1 Osmanlı Döneminde Bigalı Kalesi.....	58
4.4.2. Bigalı Kalesi kazılarında bulunan Çanakkale Seramikleri.....	62

BEŞİNCİ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

KAYNAKÇA.....	70
EKLER.....	I
EK 1. KATALOG	I
EK 2. HARİTA.....	XIV
EK 3. LEVHALAR.....	XV
ÖZGEÇMİŞ	XLVI

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil No	Şekil Adı	Sayfa No
Şekil 2.1	Gelibolu Yarımadası'nda 15. yüzyılda Eceabat Nahiyesinde bulunan Türklerce meskûn edilmiş Osmanlı köyleri.....	8
Şekil 2.2.	19. yüzyılda Gelibolu Yarımadası'nda bugünkü Eceabat ve Gelibolu ilçelerinde daha çok Rum ahali tarafından meskûn Osmanlı köyleri.....	8
Şekil 3.1	Assos antik kenti liman bölgesi sualtı araştırmalarında bulunan iki adet Çanakkale tabak parçası (Kaynak: Assos Kazı Projesi izniyle).....	16
Şekil 4.1	Kilitbahir Kalesi planı (Kaynak: Utkular 1954).....	32
Şekil 4.2	1526 tarihli Piri Reis haritası detayında Kilitbahir Kalesi.....	32
Şekil 4.3	Fransız mimar Lemoyne'nin 18. yüzyıl başlarına ait çiziminde Kilitbahir Kalesi ve çevresinde mimari yapılaşma görülmekte (Kaynak: gallica.bnf.fr).....	33
Şekil 4.4	Fransız ressam Jean-François Cassas'ın bir eserinde Kilitbahir kalesi ve çevresindeki camileri görülmekte (Kaynak: gallica.bnf.fr).....	33
Şekil 4.5	İspanyol gezgin Jose Moreno'nun 18. yüzyıl sonunda yöreye yaptığı ziyarete ait Kilitbahir gravürü üzerinde Kilitbahir Kalesi ve hemen kuzey yönde kale bitişiğinde Türk köyü görülmekte (Kaynak: Moreno 1790, 34-35).....	34
Şekil 4.6	Fransız gezgin Choiseul-Gouffier'in 18. yüzyıl sonunda yöreye yaptığı ziyarete ait gravür detayında Kilitbahir Kalesi ve yanındaki Türk köyü görülmekte (Kaynak: Choiseul-Gouffier, 1822: Lev. 53).....	34
Şekil 4.7	1920'lu yıllara ait bir fotoğrafta Kilitbahir Köyü sırtlarından Kilitbahir Kalesi ve çevresinde gelişen mimari dokunun bir görüntüsü	35
Şekil 4.8	1930'lı yıllara ait bir fotoğrafta Kilitbahir Köyü sırtlarından Kilitbahir Kalesi ve çevresindeki köyün bir görüntüsü.....	35
Şekil 4.9	Fransız seyyah Choiseul-Gouffier'in 18. yüzyıl sonlarına doğru yaptığı ziyarete ait köy etrafında tarım alanlarını da gösteren Maydos yerleşim planı.....	44
Şekil 4.10	İngiliz coğrafyacı T.A.B. Spratt'ın 1855 tarihli Çanakkale Boğazı haritası detayında Maydos yerleşim planı.....	44
Şekil 4.11	Olasılıkla 1890-1900 yıllarına ait bir kartpostal detayında Maydos höyük ve üzerinde bulunan Aziz Dimitri Kilisesi.....	45

Şekil 4.12	1915 Çanakkale Savaşı sonrasında Maydos köyünün denizden bir görüntüsü. Maydos Höyük üzerindeki Aziz Dimitri Kilisesi tahrip olmuş halde.....	45
Şekil 4.13	Fransız Milli Kütüphanesinde bulunan ve kartograf S.r. Berquin'e ait 1700 yılına ait bir çizim detayında Seddülbahir Kalesi planı (Kaynak: gallica.bnf.fr).....	52
Şekil 4.14	1890 yılında yayınlanan <i>The Pictureque Mediterranean</i> adlı kitabın Dardanel üzerine olan bölümünde yer alan bir gravürde Seddülbahir Kalesi ve Seddülbahir köyü (Kaynak: Garnett 1890).....	42
Şekil 4.15	İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Fotoğraf Arşivi'nde 1888-1889 yıllarında Seddülbahir Kalesi'nin denizden bir görünümü (Kaynak: Eraslan, 2014: 104-105).....	53
Şekil 4.16	İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Fotoğraf Arşivi'nde 1888-1889 yıllarında Seddülbahir Kalesi içinde bulunan ve 19. yüzyıl ikinci yarısında inşa edilen Osmanlı kışlası (Kaynak: Özsavaşçı et al. 2018: Res. 8).....	53
Şekil 4.17	T.C. Cumhurbaşkanlığı Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı Topkapı Sarayı Yazma ve Matbu Eserler Koleksiyonu Arşivi'nde bulunan (H.2585) Bigalı Kalesi planından bir detay (Kaynak: Keskin 2021, 268).....	60
Şekil 4.18	Çanakkale Savaşı sırasında Bigalı Kalesi'nin 16 Temmuz 1915 tarihinde silah tamir atölyesi olarak açılışıyla ilgili bir fotoğrafta kale önünde Osmanlı subayları (Kaynak: Genelkurmay Başkanlığı, Fotofilm Merkezi Arşivi).....	60
Şekil 4.19	İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Fotoğraf Arşivi'nde bulunan 1888-1889 yıllarında Bigalı Kalesi'nin durumu fotoğrafı (Kaynak: Eraslan 2014, 58-59), Keskin 2021, Ek. 9).....	61
Şekil 4.20	Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı Arşivi'nde bulunan bir fotoğrafta Bigalı Kalesi'nin 2009 yılında başlayan restorasyon öncesi havadan bir görüntüsü (Kaynak: Keskin 2021, Ek. 7).....	61
Şekil 5.1	Gelibolu Yarımadası'nda yapılan arkeolojik kazılarında ele geçen bazı Çanakkale Erken Evre (Çanakkale I) seramik parçalarının ait olabileceği seramikler.....	66
Şekil 5.2	Gelibolu Yarımadası'nda yapılan arkeolojik kazılarında ele geçen bazı Çanakkale Geç Evre (Çanakkale II) seramik parçalarının ait olabileceği seramikler.....	67

LEVHALAR DİZİNİ

Levha No	Levha Adı	Sayfa No
Levha 1	Kilitbahir Kalesi kazılarında ele geçmiş sır altı dekorlu bir tabak (KB.1).....	XV
Levha 2	Kilitbahir Kalesi kazılarında ele geçmiş iki adet sır altı dekorlu iki adet tabak parçası (KB.2-KB.3).....	XVI
Levha 3	Kilitbahir Kalesi kazılarında ele geçmiş sır altı dekorlu bir tabak (KB.4).....	XVII
Levha 4	Kilitbahir Kalesi kazılarında bulunan sır altı dekorlu tabak parçaları (KB.5-KB.8).....	XVIII
Levha 5	Kilitbahir Kalesi kazılarında bulunan astar akıtma dekorlu kaideli bir kâse (KB.9).....	XIX
Levha 6	Kilitbahir Kalesi kazılarında bulunan astar akıtma bezemeli yüksek kaideli bir kâse parçası (KB.10) ve tabak kaidesi (KB.11).....	XX
Levha 7	Kilitbahir Kalesi kazılarında bulunan astar akıtma bezemeli tabak ağız (KB.12-KB.13) ve kaide parçaları (KB.14-KB.15)..	XXI
Levha 8	Kilitbahir Kalesi kazılarında bulunan astar akıtma bezemeli tabak kaideleri (KB.16-KB.17).....	XXII
Levha 9	Kilitbahir Kalesi kazılarında bulunan yeşil sırlı tabak (KB.18) ve derin çanak ağız parçası (KB.19)	XXIII
Levha 10	Maydos-Kilise-tepe kazısı Tabaka 1 buluntusu sır altı dekorlu tabak parçaları (MK.1-MK.2).....	XIV
Levha 11	Maydos-Kilise-tepe kazısı Tabaka 1 buluntusu sır altı dekorlu dışa dönü ağızlı tabak gövde parçaları (MK.3-MK.4) ve dekorsuz bir ağız parçası (MK.5).....	XXV
Levha 12	Maydos-Kilise-tepe buluntusu astar akıtma tekniğinde tabak parçaları (MK.6-MK.9).....	XXVI
Levha 13	Maydos-Kilise-tepe buluntusu Derin kâse (MK.10).....	XXVII
Levha 14	Maydos-Kilise-tepe tabaka I buluntusu derin kâse kaide (MK.11-M15) ve gövde parçası (MK.16).....	XXVIII
Levha 15	Maydos-Kilise-tepe Tabaka I buluntusu yonca ağızlı sürahi ağız parçası (MK.17) ve ibrik boyun parçası (MK.18).....	XXIX
Levha 16	Maydos-Kilise-tepe Tabaka I buluntusu ördek başlı testilerin şişkin gövdelerine ait yeşil sırlı ve sarı sırlı parçalar (MK.19-21)	XXX

Levha 17	Maydos Kilisetepe Tabaka I buluntusu ördek başlı testilerin şişkin gövde (KB.23) ve kaidesine ait (KB.24) ait yeşil sırlı parçalar.	XXXI
Levha 18	Seddülbahir Kalesi kazılarında ele geçen sır altı dekorlu bir tabak (SB.1).....	XXXII
Levha 19	Seddülbahir Kalesi kazılarında ele geçen sır altı dekorlu bir tabak (SB.1).....	XXXIII
Levha 20	Seddülbahir Kalesi kazılarında ele geçen sır altı dekorlu bir tabak parçası (SB.2).....	XXXIV
Levha 21	Seddülbahir Kalesi kazılarında ele geçen sır altı dekorlu köşk tasvirli (SB.3) ve bitkisel motifli (SB.4) iki tabak parçası.....	XXXV
Levha 22	Seddülbahir Kalesi kazılarında ele geçen sır altı dekorlu tabak parçaları (SB.5-SB.9).....	XXXVI
Levha 23	Seddülbahir Kalesi kazılarında ele geçen sır altı dekorlu şeffaf sırlı (SB.10-SB.11) ve yeşil sırlı (SB.12) tabak parçaları.....	XXXVII
Levha 24	Seddülbahir Kalesi kazılarında ele geçen İçi yeşil sırlı tabak parçası (SB.13)	XXXVIII
Levha 25	Seddülbahir Kalesi kazılarında ele geçen içi “astar akıtma” dekorlu tabak parçası (SB.14)	XXXIX
Levha 26	Seddülbahir Kalesi kazılarında ele geçen içi “astar akıtma” dekorlu tabak parçaları (SB.15-SB.18)	XL
Levha 27	Seddülbahir Kalesi kazılarında ele geçen dışı yeşil sır üzerine beyaz boya bezemeli çömlek kapağı (SB.19).....	XLI
Levha 28	Bigalı Kalesi kazılarında ele geçen içi astar akıtma dekorlu tabak (Bİ.1)	XLII
Levha 29	Bigalı Kalesi kazılarında ele geçen geçmeli bir kapak (Bİ.2)....	XLIII
Levha 30	Bigalı Kalesi kazılarında ele geçen yeşil sırlı bir ibrik (Bİ.3)....	XLIV
Levha 31	Bigalı Kalesi kazılarında ele geçen sarı sırlı bir ibrik (Bİ.4).....	XLV

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Ülkemizde Türk kültürlerine yönelik arkeolojik araştırmaların geçmişi Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarına kadar geriye gider. Ancak, 1990'lı yılların başından itibaren Kuzey Amerika kıtasında Tarihsel (Historik) Arkeoloji geleneğini temsil eden bir grup antropolog, tarihçi ve arkeoloğun "Osmanlı İmparatorluğu Arkeolojisi" şeklinde tartışmaya açtığı terminoloji ülkemizde Osmanlı Arkeolojisi kavramının kendine özgü teori ve metoduyla gelişmesine yönelik önemli bir adımdır. Osmanlı döneminde İznik, Kütahya, Çanakkale, İstanbul-Eyüp ve Dimetoka gibi önemli seramik merkezlerinin atölyelerinde üretilen seramikler "Osmanlı Arkeolojisi" için çok önemli birer arkeolojik veri kategorisidir. Bu yüksek lisans tez çalışmasının konusunu oluşturan Çanakkale seramikleri Osmanlı tarihinin neredeyse son 250 yılına aittir ve arkeolojik alanların özellikle son kültür katmanlarının belki de en vazgeçilmez buluntuları arasında öne çıkmaktadır. Çanakkale seramiklerinin arkeolojik eser olarak görülmesi bu anlamda onların Osmanlı geçmişiyle ilgili sahip olduğu bilgi potansiyelidir. Ülkemizin içinde bulunduğu coğrafya Hitit, Frig, Urartu, Lidya, Yunan, Roma ve Bizans gibi uygarlıkların maddi kültürel mirasıyla bezeli olduğu için yakın dönemleri temsil eden maddi kültür varlıklarının arkeolojik eser olarak algılanmaması son dönemlere kadar anlaşılabilir bir durumdur. Yaklaşık olarak 17. yüzyılın son çeyreğinden Birinci Dünya Savaşı başlarında Çanakkale Savaşı'nın başladığı 1915 yılına kadar kesintisiz üretim yapan Çanakkale seramik atölyeleri eşine çok az rastlanan bir seramik endüstrisini temsil eder. Çünkü bu süreçte Çanakkale'de çok sayıda atölye eş zamanlı olarak ortak bir seramik geleneği içinde benzer form ve üretim teknikleri kullanarak üretim gerçekleştirmeyi başarmıştır. Çanakkale atölyelerinde üretilen seramikler Osmanlı devletinin hüküm sürdüğü geniş coğrafya içinde hem kent merkezlerinde, kalelerde ve saraylarda, hem de kasaba ve köylerde yaşamış insanların yaygın bir şekilde kullanılması ise bu geleneğin en karakteristik unsurudur. Çanakkale seramikleri 18. yüzyılın başlarından itibaren Osmanlı Devleti'nin hakimiyet sürdüğü Yunanistan, Ege adaları, Girit, Kıbrıs, Levant, Kuzey Afrika ve Karadeniz'i içine alan geniş bir coğrafyada yaygın bir şekilde karşımıza çıkması bu durumun en güzel kanıtıdır.

Osmanlı arkeolojisi çerçevesinde Çanakkale seramikleriyle ilgili çok sayıda soru sormak mümkündür (Takaoğlu ve Takaoğlu, 2021: 146). Bu sorular Çanakkale'de seramik imalathanelerinin ilk ne zaman faaliyete geçtiği, Çanakkale de seramik üretim

faaliyetlerinin başlaması ile İznik seramik atölyelerinin önemini kaybetmesi arasında bir bağlantı olup olmadığı, Beylikler dönemiyle beraber önemli bir seramik merkezi olan Ezine-Akköy seramik geleneğinin sona ermesinin Çanakkale de seramik geleneğinin başlamasında bir etkisinin olup olmadığı, Çanakkale’de seramik geleneğinin başlaması yerel bir gelişme mi yoksa dış etkilerle ortaya çıkan bir gelenek mi olduğu, atölyelerin ne tür bir üretim organizasyonuna sahip olduğu, atölyelerde ne tür üretim teknolojileri benimsendiği, atölyelerin ürünü seramiklerin nerelere ihraç edildiği, ne tür yollarla uzak mesafelere dağıldığı, Çanakkale seramiklerinde neden kap formları ve bezeme üsluplarında bir değişim yaşandığı, Çanakkale seramiklerini kimlerin nasıl kullandığı, seramiklere kullanıcıları tarafından herhangi bir anlam yüklenip yüklenilmediği özellikle öne çıkar. Çanakkale seramikleri ayrıca Osmanlı Devleti’nin son 250 yılına ait kronoloji oluşturma ve stratigrafi oluşturma konularında yardımcı olabilir. Fakat Çanakkale seramiklerinden tarihlendirme açısından faydalanabilmek için sistematik arkeolojik kazılara ihtiyaç vardır. Çanakkale seramikleri genelde arkeolojik yerleşimlerin en üst kültür katmanlarında ele geçtiği için son kullanıldıkları bağlamlardan uzaklaşmış bir şekilde ele geçmektedirler. Osmanlı Devleti’nin son yüzyıllarına yönelik artan arkeolojik kazılar sayesinde Çanakkale seramiklerini daha alt kronolojik evrelere ayırabilmek mümkün olacak gibi görülmektedir.

Bu bağlamda, bu yüksek lisans tezi belirli bir coğrafik bölge olan Gelibolu Yarımadası’na yoğunlaşarak Çanakkale seramiklerinin üretildikleri yerlerin dışında veya yakın bölgelerde nasıl kullanıldığı konusunu değerlendirmeyi hedef alır. Bu tür seçim yapmamdaki ana etken öncelikli olarak Gelibolu Yarımadası’nın güneyinde Çanakkale Boğazı kıyısında bulunan önemli bir Osmanlı Köyü olan Maydos’da yürütülen höyük kazılarında en üst katmanda ele geçen Çanakkale seramikleri üzerine yapmış olduğum bir ön çalışmaydı (Takaoglu, 2020). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Arkeoloji Bölümü öğretim üyesi Göksel Sazcı tarafından sistematik bir şekilde yürütülen Maydos-Kilisetep kazıları sırasında 19. yüzyıl tabakası (Tabaka I) oldukça detaylı belgelenmiştir. Höyüğün bulunduğu yükselti üzerinde 19. yüzyıl boyunca Aziz Dimitri’yi onurlandıran bir kilise yer aldığından bu alanda buradaki yaşama tanıklık eden seramikler arasında Çanakkale seramikleri de olması şaşırtıcı olmasa gerek. Maydos-Kilisetep’de ele geçen Çanakkale seramikleri üzerinden tüm Maydos genelinde seramik kullanım davranışı üzerine yorum yapmak ta doğru olmayacaktı. Bu noktada Çanakkale Savaşları ve Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı tarafından Maydos’un güneyinde Kilitbahir Kalesi ve kuzeyinde Bigalı Kalesi ile

Gelibolu Yarımadası'nın en güney ucunda bulunan Seddülbahir Kalesi'nde restorasyonuna yönelik yapılan kazı çalışmalarında ele geçen geniş seramik repertuarı içinden bazı Çanakakle seramikleri bu yüksek lisans tez çalışmasına dahil etmeye çalıştım. Bu üç kalenin içinde yapılan kazılarda ele geçen Çanakkale seramikleri kale yaşayanlarının ne tür seramikleri tercih ettiğini ve onları nasıl kullanmış olabileceği konularında değerlendirmeler yapmaya olanak sağlar. Söz konusu kazıların buluntusu bazı Çanakkale seramikleri birlikte buldukları eserler sayesinde daha sağlam bir şekilde tarihlenebilir durumdadır. Çanakkale seramiklerinin günlük yaşamın hangi aşamalarında kullanıldığı konusunda da bazı değerlendirmeler yapmak mümkün olabilecektir.

Yöntemsel açıdan bu tez çalışmasında Gelibolu Yarımadası'nda kazısı yapılan dört arkeolojik alana ele geçen Çanakkale seramikleri incelendiğinden tezin ikinci bölümü bu seramikleri doğru tarihsel bağlama oturtabilmek için Osmanlı döneminde Gelibolu Yarımadası anlatılmaya çalışılmıştır. Bunun için öncelikli olarak Osmanlı Devleti'nin Rumeliyi fethi sürecinde Gelibolu Yarımadası'nın Türkleşmesi ve burada oluşan yerleşim düzeni tanımlanmaya çalışılmıştır. Gelibolu Yarımadası'nın Türkleşmesi ile beraber burada mevcut Rum köylerinin Osmanlı devlet sistemine dahil edilmiş ve yeni gelen Türk nüfusu Gelibolu Yarımadası'nda daha önce iskan edilmemiş yerlere yerleşerek yeni tarımsal ekonomik yaşam düzeni kurulmuştur (Sezgin, 1998). Bu bölümde ayrıca Osmanlı Devleti'nin Gelibolu Yarımadası'ndaki yerleşimleri ve maddi kalıntıları anlama konusunda yapılan alan araştırmaları üzerine kısa bir değerlendirme sunulmuştur.

Bu yüksek lisans tez çalışmasının üçüncü bölümü ise arkeolojik kazılarda ele geçen Çanakkale seramiklerine yönelik bir değerlendirme ile Çanakkale seramiklerine Osmanlı arkeolojisi perspektifinde nasıl bakılabileceği konusunda bir değerlendirme yer almaktadır. Bu bölümün ilk kısmında bugüne kadar geçmişte Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde kalan coğrafyalarda yapılan arkeolojik kazılarda ele geçen Çanakkale seramiklerinin nerelerde ele geçtiği ve onlara hangi gözle bakıldığı konusunda bir değerlendirme yer alır. Tezin bu bölümünün ikinci kısmını ise Osmanlı arkeolojisi penceresinden bakarak Çanakkale seramik geleneğinin nasıl ortaya çıktığı, Çanakkale seramik atölyelerinin ne tür bir üretim organizasyonu ve teknolojik süreçlere sahip olduğu, Çanakkale seramiklerinin nasıl ticarete tabi tutulduğu, Çanakkale seramiklerinin nasıl bir kullanım özelliklerine sahip olduğu ve Çanakkale seramiklerinin kronolojik sorunlarının ve kronoloji oluşturmada nasıl kullanılabileceği konularında genel değerlendirmeler oluşturmaktadır.

Bu yüksek lisans tezinin dördüncü bölümü ise Gelibolu Yarımadası'nda kazısı yapılan dört arkeolojik alan olan Maydos Höyük, Kilitbahir Kalesi, Bigalı Kalesi ve Seddülbahir Kalesi ile buralarda yapılan arkeolojik kazılarda ele geçen seramik repertuvarları içinden seçilen bazı Çanakkale seramiklerini değerlendirmeyi amaçlar. Seramikleri değerlendirmeden önce her dört yerleşimin mimari kalıntıları ve varsa tabakalaşması hakkında mevcut arkeolojik veriler bütüncül bir şekilde irdelenmeye çalışılmaktadır. Bu dört arkeolojik alanda ele geçen Çanakkale seramiklerine ait bir katalog ve levha düzeni ise bu bölümü tamamlamaktadır.

Kilitbahir ve Seddülbahir kaleleri kazılarında ele geçen geniş seramik topluluğu üzerinde tasnif ve analiz çalışmaları tamamlanmadığı için bu yüksek lisans tezine yalnızca temsili bir oranda seçili Çanakkale seramikleri dahil edilebilmiştir. Söz konusu seramik tasnif ve analizleri tamamlanmadığından Çanakkale seramiklerinin genel seramik repertuarı içinde ne kadarlık bir oranı oluşturduğu da henüz belli değildir. Buna rağmen mevcut veriler Gelibolu Yarımadası'nda yaşayan Osmanlı nüfusunun seramik ihtiyaçlarını karşılama konusunda boğazın hemen karşısında bulunan seramik atölyelerine ne kadar bağımlı olduğu konusunda bazı değerlendirmeler yapmak mümkündür. Çünkü ön gözlemler Çanakkale seramikleri dışında diğer Osmanlı seramik merkezlerinden de önemli oranda tedarik yapıldığına işaret etmektedir.

Arkeolojik kazılarda ele geçen Çanakkale seramikleri üzerine yapılan arkeolojik çalışmaların sınırlı olduğu göz önüne alındığında bu yüksek lisans tez çalışmasının Osmanlı arkeolojisine bir katkı sağlayacağı kanaatindeyim. Bu konuda özellikle İzmir Agora kazılarının ayrı özel bir yere konulması gerekmektedir. İzmir'in Osmanlı ticaret sisteminde oynadığı rol göz önüne alındığında sözü edilen Agora kazılarının Osmanlı döneminde Kütahya, Eyüp ve Çanakkale atölyeleri ile bazı Batı Anadolu ve Doğu Ege adaları seramik merkezleri ürünlerinin Osmanlı Devleti'nin son iki yüzyılında seramik ticareti ve tüketim davranışını anlama konusunda ne derece önemli sonuçlar verdiği çok net bir şekilde görülmektedir. Gelibolu Yarımadası kazıları bu genel bilgilerimize Osmanlı kalelerinde (Seddülbahir, Kilitbahir ve Bigalı kaleleri) ve dini bir mekan (Maydos Aziz Dimitri Kilisesi ve çevresi) özelinde Çanakkale seramiklerinin yorumlanması konusunda destek olmaktadır. Bu yüzden özellikle Çanakkale yöresinde yapılan arkeolojik kazılardan gelecek buluntuların ne derece önemli olacağının altını tekrar çizmek gerekir.

İKİNCİ BÖLÜM

OSMANLI DÖNEMİNDE GELİBOLU YARIMADASI

Anadolu ile güneydoğu Avrupa arasında geçişi sağlayan iki önemli bölgeden biri olması sebebiyle Gelibolu Yarımadası Osmanlı Devleti için hep büyük bir öneme sahip olmuştur. Coğrafik açıdan güneybatı-kuzeydoğu yönde uzanan Gelibolu Yarımadası güneyde Çanakkale Boğazı ve Marmara Denizi, kuzeyde Saros Körfezi, doğuda Kuru Dağı ve batıda Ege Denizi ile sınırlıdır. En güneyde Seddülbahir Köyü ile sonlanan Gelibolu Yarımadası'nda günümüzde Eceabat ve Gelibolu ilçeleri ile kısmen Şarköy ilçesine denk gelmektedir. 14. yüzyıldan itibaren başlayan Gelibolu Yarımadası'nın Türkleşme sürecinde yeni kurulan yerleşimlerin daha önceden beri kullanılagelen yerleşimler dışında yapıldığı görülmektedir. 14. yüzyıldan beri Osmanlı Devleti'nin Müslüman (Türk) ve Rum ahalilerine ait köylerin uyum içinde toplumsal ve ekonomik yaşamını sürdürdüğü Gelibolu Yarımadası'nın daha çok tarıma dayalı bir yaşamın belirleyici olduğu dikkat çekmektedir. Yarımada'nın güney kıyılarında bulunan liman işlevine sahip Maydos ve Gelibolu gibi yerleşimlerin ise tarımsal ve diğer ürünlerin deniz ticaretinde önemli çıkış noktası olduğu tartışma götürmez. Gelibolu merkez yerleşimin ise antik çağdan (Kallipolis=Güzel Şehir) beri süregelen denizsel önemini ise Osmanlı döneminde sancak merkezi olması ve kaptan-ı deryaların burada konuşlanmasından anlıyoruz.

Gelibolu Yarımadası'nın Osmanlı dönemindeki en büyük önemi ise hiç şüphesiz Çanakkale Boğazı'nın savunmasındaki değeri idi. Gelibolu özellikle 14. yüzyıldan itibaren Venedik ve Cenevizlilerin Çanakkale Boğazı'nın kontrolü üzerine verdiği mücadeleden çok etkilenmiştir. 1462 yılında Fatih Sultan Mehmet himayesinde Kaptan-ı Derya Yakup Bey tarafından Çanakkale Boğazı içinde karşılıklı olarak Anadolu tarafında Kale-i Sultaniye ve Avrupa tarafında Kilitbahir kaleleri boğazın korunmasında önemli bir adım olmuştur. Gelibolu'nun özellikle Venedik tacizlerinden kurtulmasında 1658 yılında Çanakkale Boğazı girişinde genç yaşta Osmanlı Sultanı olan IV. Mehmet'in annesi Hatice Turhan Sultan baniliğinde Anadolu yakasında Kumkale ve Avrupa tarafında Seddülbahir kalelerinin inşası çok önemli rol oynamıştır. Bu faaliyet Gelibolu Yarımadası'nda daha önce yalnızca antik çağda yerleşim gören bir yerde yine bu yüksek lisans tez çalışmasında da önemli bir yer tutan Seddülbahir kale ve köy yerleşimin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Benzer bir

şekilde, daha önce 1462 yılında Kilitbahir Kalesi'nin inşası beraberinde kale ve çevresinde yeni bir köy yerleşimi oluşmasını sağlamıştır.

2.1. Türkleşme Süreci ve Yerleşim Düzeni

Gelibolu Yarımadası'nın Türkleşme sürecinde Orhan Gazi'nin Bizans İmparatoru Kantakuzenos'un kızı Theodora ile evlenmesi büyük önem tutar. Bizans İmparatoru V. Paleologos ile Kantakuzenos hanedanı mensubu VI. Kantakuzenos arasında 1352 yılında Meriç Nehri civarı Dimetoka yakınlarında yapılan savaş sırasında Osmanlı ordusu VI. Kantakuzenos'un ordusuna destek vermesi önemli bir yer tutar. Bu iş birliği sayesinde Kantakuzenos'a yardım etmek amacıyla Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa komutasındaki Osmanlı kuvvetleri Rumeli'ye geçmişti (Emecen, 1996; 2015; Sezgin, 1998). Bu savaş ardından Türkler ilk kez Rumeli bölgesinde toprak kazanmış olur ve Sultan Orhan'ın oğlu Süleyman Paşa'ya 1354 yılında Gelibolu yakınlarında Çimpe kalesi üs olarak verilir. Bu olayın Rumeli'nin Türkleşmesi sürecinin de başlangıcı olduğunu söylemek gerekir. Bunun ardından Süleyman Paşa'nın o dönemde bir Rum köyü olan Bolayır (Plagiari)'ı ele geçirmesi ise Gelibolu Yarımadası ve çevresinde Türkleşme sürecini arttırmaya başlamıştır. Özellikle Bolayır köyü ve Çimpe kalesinin Türklerin kontrolüne girmesi Gelibolu Yarımadası'nın Trakya olan bağlantısını kestiğinden iskân hareketleri kolaylaşmış oldu. Bizans Devleti haraç karşılığı bölgeye yerleşen Türkleri uzaklaştırmak istediği süreçte 2 Mart 1354 tarihinde yaşanan bir deprem felaketi Gelibolu kalesi ve yerleşiminde ciddi bir tahribat yaratır. Bu olay da Gelibolu yerleşiminin Türklerce ele geçirilmesini kolaylaştırınca böylesine önemli bir yerleşim Osmanlı kontrolüne girer. Önemli bir limana sahip olan Gelibolu Osmanlı Devleti'nin Rumeli'ye yönelik akınlarında önemli bir geçit yeri ve harekât üssü olmuştur. Bu yönüyle Anadolu kıyısında Çardak ile Anadolu ve Trakya arasında deniz bağlantısını sağlamaya başlamıştır.

Gelibolu yerleşimi fethedildikten sonra sancak merkezi haline gelerek Rumeli'nin ilk Paşa sancağı olmuştur. Osmanlı donanmasının başındaki kaptan-ı deryâ Gelibolu'yu merkez edinince Rumeli beylerbeyliğine tâbi Gelibolu sancağının önemi artmıştı. Hatta 1534 yılında Cezâyir-i Bahr-i Sefid Eyaleti (Akdeniz Adaları Eyaleti)'nin kurulmasıyla beraber Gelibolu bu eyaletin merkezi olur. Kaptan-ı Derya olan Barbaros Hayrettin Paşa, merkezi Gelibolu olan Cezâyir-i Bahr-i Sefid Eyaleti'nin beylerbeyi olur. Bu süreçte Bozcaada, Gökçeada, Limni ve Semadirek gibi boğaz önü adaları Gelibolu Sancağına bağlı olduğunu görürüz (Korkmaz, 2011: 426, dipnot 11).

Osmanlı arşivlerinde bulunan Tahrir Defterleri, 15. yüzyılın son çeyreğinden itibaren Gelibolu Yarımadası'nın nüfus hareketleri hakkında bilgi vermektedir. Osmanlı Devleti'nin toplumsal, ekonomik ve idari sistemini anlama konusunda en önemli belgelerden olan bu defterler Osmanlı devleti bir yeri fethettiği zaman yapılan belgelemeleri içeriyordu. Gelibolu Sancağı hakkındaki en erken tarihli tahrir defteri 1475 tarihlidir (Sezgin, 1998: 13-19). Örneğin, bu tarihte Gelibolu Kazası, Gelibolu merkez yerleşimi, Bolayır, Çimpe, Eceovası, Evreşe ve Karı Yaya nahiyelerinden oluşmaktaydı.

Osmanlı Devleti'nin Rumeli'ye açılması süreciyle beraber Gelibolu Yarımadası'nın Türkleştirilmesinde Karesi Beyliği coğrafyasından göç ettirilen Türklerin iskân ettirilmesiyle beraber yörede var olan Rum köyleri dışında bölgede yeni Türk köyleri de kurulmaya başlamıştır. Ana iskân ettirme politikasında Rumeli'ye göç ettirilen Türklerin daha önce iskân edilmeyen ve mevcut Rumların yerleşimlerinden ayrı yeni alanlara yönettildiği dikkat çekmektedir (Aktepe, 1953; Sezgin, 1998: 142). Örneğin, Küçük Anafarta (Anafarta-i Küçük/Anafarta-i Sağır), Büyük Anafarta (Anafarta-i Büzürg), Keçili, Bigalı, Yalova (Yalakova) ve Beşyol (Tursun) gibi yeni gelen Türkler için kurulan yerleşimler piyade ve müselleme köyleri statüsündeydi (Şek. 2.1). Bu dönemde bazı has, tımar ve vakıf statüsünde köyler de bulunmaktaydı (Sezgin, 1998: 197). Bu da Osmanlı ekonomisinde tarımın önemli bir rol oynadığı göz önüne alındığında devlet sınırları içinde kalan birçok şehrin ve ordunun tahıl ihtiyacını karşılamak için Gelibolu Yarımadası topraklarının önemli bir yere sahip olduğunun bir göstergesidir.

Osmanlı dönemi boyunca Gelibolu çevresinde Türklerin yaşadığı köyler dışında ayrıca Rum ahalinin hâkim olduğu Maydos, Kirte (Krithia), Sütlüce (Galata), Tayfur (Tayfiri), Yeniköy (Neohori), Fındıklı (Angelohori/Şeytanköy), Bayırköy (Pai), Değirmendüzü (Pergazi/Burgas), Bolayır (Playari) ve Ortaköy (Eksamili) gibi buğday, arpa, pamuk, üzüm ve anason gibi ürünler yetiştiriciliğine odaklanmış çok sayıda tarım köyleri vardı. Bunlardan Kirte ve Maydos hariç Rum köyleri daha çok yarımada'nın kuzeydoğu kesimine doğru konuşlanmıştı (Şek. 2.2). Bunlardan Maydos ve Kirte köyleri ağırlıklı olarak başlangıçta kürekçilerden meskûn olduğu ve daha sonra tarımın bu köy çevrelerinde önemli bir yaşam biçimi olduğu dikkat çeker. Gelibolu Yarımadası'nda yeni iskân edilen Türk köylerinin bir kısmı (şimdilerde Büyük Anafarta, Küçük Anafarta, Yalova, Bigalı, Keçili...) daha çok tarıma elverişli Kirte (Krithia) ile Tayfur arasındaki bölgeye yoğunlaştığı söylenebilir. Bunun dışında Gelibolu yerleşimi doğu kesiminde Evreşe ve Karı Yaya çevresi de yeni iskân

edilen yerlerdendi. Buralarda tamamen yaya-müselleme köyleri oluşmuştu. 1560 tarihli Osmanlı arşiv belgelerinde ise Gelibolu ve çevresinde yaya-müselleme sisteminin ortadan kalktığı ve Eceova, Evreşe ve Karı Yaya nahiyeleri köylerinin Kanuni Sultan Süleyman döneminde İstanbul'da Süleymaniye İmaretine vakfedilmişti (Sezgin, 1998: 139, 198).

Köyün Adı	Günümüzdeki Adı	Bulunduğu Nahiye
Yalakova	Yalova	Eceabat Nahiyesi
Anafarta-i Küçük	Küçük Anafarta	Eceabat Nahiyesi
Anafarta-i Büzürg	Büyük Anafarta	Eceabat Nahiyesi
Behram-ı Büzürg	Behramlı	Eceabat Nahiyesi
Behram-ı Küçük	Terkedilmiş	Eceabat Nahiyesi
Bigalı-i Büzürg	Bigalı	Eceabat Nahiyesi
Alpeden-i Küçük	Terkedilmiş	Eceabat Nahiyesi
Alpeden-i Büzürg	Terkedilmiş	Eceabat Nahiyesi
Bahşi	Terkedilmiş	Eceabat Nahiyesi
Sivli	Yolağzı	Eceabat Nahiyesi
Tursun	Beşyol	Eceabat Nahiyesi
Kara İnebeyli	Kara İnebeyli	Eceabat Nahiyesi
Keçili	Terkedilmiş	Eceabat Nahiyesi
Ilgarderesi	Ilgarderesi	Eceabat Nahiyesi
Kum	Kumköy	Eceabat Nahiyesi

Şekil 2.1. Gelibolu Yarımadası'nda 15. yüzyılda Eceabat Nahiyesi'nde bulunan Türklerce meskûn edilmiş Osmanlı köyleri.

Köyün Adı	Günümüzdeki Adı	Bulunduğu İlçe
Maydos	Eceabat Merkez	Eceabat İlçesi
Krithia (Kirte)	Alçitepe	Eceabat İlçesi
Galata	Sütlüce	Gelibolu İlçesi
Tayfiri	Tayfur	Gelibolu İlçesi
Neohori	Yeniköy	Gelibolu İlçesi
Angelohori (Şeytanköy)	Fındıklı	Gelibolu İlçesi
Pairi	Bayırköy	Gelibolu İlçesi
Pergazi (Burgas)	Değirmendüzü	Gelibolu İlçesi
Playari	Bolayır	Gelibolu İlçesi
Eksamili	Ortaköy	Gelibolu İlçesi
Halivi	Kavaklı	Gelibolu İlçesi

Şekil 2.2. 19. yüzyılda Gelibolu Yarımadası'nda bugünkü Eceabat ve Gelibolu ilçelerinde daha çok Rum ahali tarafından meskûn Osmanlı köyleri

Kilitbahir ve Seddülbahir kaleleri etrafında gelişen aynı adlı köyler ise Osmanlı arşivlerinde idari sistem içinde görülmemektedir. Osmanlı devletinin bilinen eyalet-sancak-kaza-nahiye-köy sisteminde bu kaleyle bağlantılı köy yerleşimleri farklı bir statüye sahip olmalıydı (Uysal, 2019: 427).

2.2. Gelibolu Yarımadası'nda Türk Dönemi Araştırmaları

Osmanlı kültür ve siyasal tarihinde Gelibolu Yarımadası çok önemli rol oynamış olmasına rağmen yörede Osmanlı dönemi kültür mirası üzerine sistematik araştırmaların yapılması oldukça yenidir. Ekrem Hakkı Ayverdi tarafından Osmanlı Mimarisi alanında yapı ölçeğinde yapılan belgelenmeler ve değerlendirmeler bu anlamda özel bir yere koymak gerekir. Osmanlı arşiv belgeleri, Osmanlı döneminde bölgeyi ziyaret eden batılı seyyahların günlükleri ve eserlerde yer alan gravürler ve ünlü Türk seyyahı Evliya Çelebi'nin anlattıkları hiç şüphesiz Gelibolu Yarımadası'nın Osmanlı maddi mirasını yorumlama da büyük önem taşır. Fakat, bu mirastan geriye ne kaldığı konusu sistemli araştırmalar gerektiren bir durumdur. Nitekim, bugüne kadar Gelibolu Yarımadası'nda herhangi bir Osmanlı anıtı veya yerleşiminde Lucienne Thys-Şenocak başkanlığında Seddülbahir Kalesi'nde yapılan kazılar hariç sistemli bir arkeolojik kazı henüz gerçekleştirilmemişti. Buna son yıllarda Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığınca yeniden kazısına başlanan Seddülbahir Kalesi yanında ilk kez kazısı yapılan Kilitbahir ve Bigalı kaleleri kazıları da eklenebilir.

Gelibolu merkez yerleşimi dahil yarımadaanın maddi kültür mirası üzerine Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sanat Tarihi bölümü öğretim elemanları tarafından yapılmış önemli yüzey araştırmaları bulunmaktadır. Ali Osman Uysal tarafından Karainebeyli, Kilitbahir, Gelibolu merkez ve çevresinde Türk dönemi kalıntılarına yönelik yüzey araştırmaları (Uysal, 2006; 2008a; 2008c) ile Ayşe Çaylak-Türker tarafından Maydos özelinde yapılan araştırma (Çaylak-Türker 2008), Yusuf Acioğlu'nun Kilitbahir üzerine yaptığı çalışma (Acioğlu, 2008) bu alanda önemli birer yere sahiptir. Benzer bir şekilde, Gelibolu Yarımadası'nda kale ve tabya benzeri askeri mimarlık örnekleri ise Yusuf Acioğlu tarafından bir doktora tezi kapsamında detaylı olarak ayrıca ele alınmıştır (Acioğlu, 2013; 2015). Bu konuda yapılan en güncel çalışma ise yine Ali Osman Uysal tarafından Gelibolu Tarihi Alanında Kilitbahir, Seddülbahir, Bigalı, Büyük Anafarta, Küçük Anafarta, Kocadere, Behramlı, Alçitepe (Kirte) ve Bahşi gibi köylerde bulunan Türk dönemi yerleşmeleri ve tarihi yapıları üzerine olmaktadır (Uysal, 2019). Bu yüksek lisans tez çalışmasının konusunu oluşturması itibarıyla üzerinde durulması gereken bir diğer yüzey araştırması ise Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi seramik Bölümü öğretim üyesi tarafından Ilgardere de yapılmıştır (Güler, 2004). Bu çalışma Ezine Akköy örneğinde olduğu gibi Ilgardere'de de bir Erken Osmanlı döneminde seramik üretimi yapılmış olabileceğini ileri sürmüştür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARKEOLOJİK ARAŞTIRMALAR VE ÇANAKKALE SERAMİKLERİ

Yaklaşık olarak 17. yüzyıl son çeyreğinden Çanakkale Savaşı'nın başladığı 1915 yılına kadar üretim yapan Çanakkale seramik imalathaneleri ürünlerinin hem dünya genelinde hem de Türkiye'de arkeoloji araştırmalarında yaşanan kuramsal gelişmelerin bir sonucu olarak 1990'lı yılların başından itibaren gelişen Osmanlı Arkeolojisi branşının Kütahya seramikleriyle beraber en önemli arkeolojik veri kategorilerinden biri oluşturur. Örneğin, 1996 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin New York Eyalet Üniversitesinde düzenlenen “*Osmanlı İmparatorluğu Arkeolojisi için Yeni Temellerin Atılması: Bir Başlangıç ve Tartışma*” adlı konferans ile 2003 yılında Yunanistan'da Atina'da düzenlenen “*İstanbul ve Venedik Arasında: Erken Modern Yunanistanda Koloniyal Çevre*” adlı diğer bir konferans aslında Osmanlı arkeolojisi kavramının kuramsal çerçevesinin ortaya konulmasında çok önemli roller oynamıştır (Baram ve Carroll, 2000; Davies ve Davis, 2009). Geriye aynı zamanda tarihsel belgeler bırakmış yakın geçmişte yaşamış toplumların materyal kültür öğelerini çalışan bir bilim olan Tarihsel (Historik) arkeoloji geleneğinden gelen arkeologlar Osmanlı Arkeolojisi fikrine sahip çıkararak Osmanlı İmparatorluğu'nun hüküm sürdüğü coğrafyalarda bıraktığı maddi mirası anlamadan o bölgelerde gerçekçi bir arkeoloji yapmanın zor olduğunu savunmuştur. Sözü edilen bu iki konferans Osmanlı arkeolojisini daha çok dünyada görülen Historik (tarihsel arkeoloji) kavramı bir anlamda İslam arkeolojisi, Ortadoğu araştırmaları ve etnoarkeoloji gibi disiplinlerle birlikte gelişen arkeoloji içinde ayrı bir branş olarak görmüştür.

Bu bağlamda Yunanistan anakarası, Ege adaları ve Girit adasında yapılan bölgesel yüzey araştırmaları ve arkeolojik kazı çalışmaları Osmanlı Uygarlığının materyal kültür öğelerinin arkeoloji biliminin önemli bir konusu haline gelmesine sebep olmuştur. Bu süreçte Çanakkale seramikleri de bulunan Türk dönemi seramikleri arkeolojik araştırmalar sırasında titizlikle belgelenmeye başlanır. Aşağıda değinileceği şekilde Çanakkale seramikleri toplumun seçkin olan veya seçkin olmayan kesimi tarafından mı kullanıldığı veya tedarik edildiği, kronolojik sorunlara ne kattığı, neden belli Çanakkale seramik türlerinin tercih edildiği ve seramiklerin buldukları yerlerde neden ele geçtiği gibi sorulara cevap vermek için kullanılan arkeolojik veri kategorisi haline gelir. Orta Doğu coğrafyasında yürütülen arkeolojik kazılar Osmanlı arkeolojisini popüler hale gelmesinde çok önemli rol oynadığını söylemek gerekir. Bu yüzden, 1516 tarihinde

Mercidabık Savaşı zaferi ile başlayan ve Birinci Dünya Savaşı sonuna kadar süren yaklaşık 400 yıllık süreçte bu bölgede tarihsel (Historik) arkeoloji yapmak bir yönüyle Osmanlı arkeolojisi yapmak ile eş anlamlı hale gelmiştir (Baram, 2002: 12). Bu düşüncesin yayılmasında önemli bir söz sahibi olan Neil Asher Silberman tarihi belgelerin geçmişi tam anlamıyla anlatmadığını ileri sürerek bu durumu şu şekilde özetlenmektedir: “*Yalnızca birkaç uzman 16. yüzyıla ait Kanuni Sultan Süleyman döneminde yapılmış basit bir pişirme kabı veya matara ile 20. yüzyılın başlarında Sultan II. Abdülhamit döneminin sonlarında üretilmiş basit pişirme kabı veya matarayı kesin tarihlerle birbirinden ayırabilir. Osmanlı döneminin maddi kültür kalıntıları Orta Doğu ve Doğu Akdeniz dünyasında çalışan arkeologların ilgisi ve uzmanlığı dışında kaldığı sürece Osmanlı kalıntılarının üzeri kötü hatıralarla örtülmüş kalacaktır* (Silberman, 1989: 233).” Bu düşünceyle Orta Doğu’da arkeolojik kazılarda stratigrafi bütünlüğünde son kültür evreleri “Osmanlı Kültür Katmanı” dönemi olarak kategorize edilmiştir. Bunun neticesinde hem Orta Doğu hem de Afrika coğrafyalarında İsrail, Ürdün, Yemen, Umman, Suriye ve Sudan gibi Osmanlı İmparatorluğu’nun maddi mirası arkeolojik araştırmaların ekesine girmiştir (Brooks and Young, 2016).

Bu noktada 1980’li yılların başından itibaren yapılmaya başlanan sistematik bölgesel yüzey araştırma projeleri kapsamında Osmanlı arşiv belgelerinin de kullanılmaya başlanması ve Osmanlı Uygarlığına ait maddi kültür varlıklarının öneminin kavranması konularında önemli rol oynamıştır. Çünkü ekonomik amaçlı arazi kullanım konusuna önem veren bölgesel yüzey araştırma projeleri özellikle Osmanlı döneminde kırsal yerleşimlerde bulunan köy, mezra ve çiftlik benzeri alanları çalışırken hem Osmanlı arşivlerine hem de yüzeyde ele geçen ve kolay tanımlanabilir olan Kütahya ve Çanakkale gibi yerlerde üretilen Osmanlı seramiklerine önem vermiştir (Bintliff, 2007). Örneğin Yunanistan’da yürütülen bölgesel araştırma projelerinden biri olan Boyotya Projesinde çalışan Türk dönemi seramikleri üzerine uzman olan John Hayes Osmanlı döneminde bölgede yaşanan kültürel süreçlerdeki değişimi seramik yönünden ele almıştır. Bunun dışında 2000 yılında yayınlanan Katharina Korre-Zografou’nun Τα κεραμικά του Τσανάκκαλε 1670-1922 (*Çanakkale Seramikleri, 1670-1922*) ve Joanita Vroom tarafından hazırlanan “*Byzantine to Modern Pottery in the Aegean. An Introduction and Field Guide* (2005) adlı çalışmalar Osmanlı İmparatorluğu’nun son yüzyıllarını anlayabilmek için Çanakkale seramik geleneğini öne çıkarmaya çalışmıştır.

3.1. Arkeolojik Araştırmaların Katkıları

Ülkemizde ve dünyada Osmanlı kültürüne yönelik arkeolojik kazı çalışmalarında ele geçen Çanakkale seramiklerinin çalışılması 1960'lı yıllara kadar geriye gider. Örneğin, İstanbul'da tarihi yarımada içinde 1964 ve 1969 yılları arası yapılan Saraçhane kazıları sırasında günışığına çıkarılan Türk dönemi seramikleri arasında ele geçen Çanakkale seramikleriyle ilgili seramik uzmanı John Hayes tarafından yapılan çalışma bu konuda bir başlangıç sayılabilir. Hayes tarafından yapılan Saraçhane kazıları sırasında ele geçen az sayıda Çanakkale seramikleri üzerine yapılan çalışma da söz konusu seramikleri üslup ve form yönüyle kabaca Çanakkale I ve Çanakkale II gibi iki ana kategoride değerlendirmeyi seçer (Hayes, 1992: 268, res. 101.1, lev. 44.1). Bu değerlendirme daha sonra Çanakkale seramiklerini erken ve geç olmak üzere ikiye ayıran bakış açısıyla uyum içindedir.

Yaklaşık son 20 yıl boyunca İzmir'de sürdürülen Agora Kazıları sırasında ortaya çıkarılan Türk dönemi seramikleri üzerinde yapılan detaylı çalışmalar sırasında Çanakkale seramiklerinin üretim tekniği, form ve üslup açısından çok detaylı olarak ele alınması bu konuda çok önemli bir gelişmedir (Doğer, 2000; 2008a; 2008b). İzmir Agora kazılarında en üst kültür katmanında Çanakkale seramikleri ele geçer. İzmir Agora kazıları sırasında Çanakkale seramiklerinin hem erken hem de geç evre örnekleri önemli bir sayıda ele geçmiştir. İzmir Agora kazılarında ele geçen erken evre örnekleri oldukça çeşitlilik gösterir. Bunda İzmir'in 18. ve 19. yüzyıllarda Doğu Akdeniz dünyasının ticari yaşamının gözde liman kentlerinden biri olması çok etken olmalıdır. İzmir Agora kazıları Çanakkale seramikleri ile ilgili hem kronolojik hem de tüketim unsurlarına yönelik yeni değerlendirmelere katkı sağlar. İzmir kenti Çanakkale seramiklerinin Akdeniz dünyasına yayılması sürecinde önemli bir ara yeniden dağıtım merkezlerinden biri olmalıydı.

Çanakkale seramiği parçalarını kayıt altına alan diğer kazılar arasında İzmir Panaztepe kazısı (Erkanal-Öktü ve Çınardalı-Karaaslan, 2006: 192, Res. 2), İstanbul Büyük Saray kazıları (Pasinli, 2000: Çiz. 11), Muğla Demre-Aziz Nikolaos Kilisesi kazıları (Ötüken, 1997: 479; 2000: 349; 2010: 424), Kale-i Tavas (Tebae) kazıları (Ersoy, 2010: 305), Sinop Balatlar Kilisesi kazıları (Koroğlu ve İnanan, 2018), Demirköy Fatih Dökümhanesi (Uysal 2011, 146, Fig. 14), Hatay Antioch (Waagé, 1948) ve Al-Mina (Lane, 1938) kazıları önemli yer tutar. Arkeolojik kazı alanlarında en üst kültür katmanları özellikle modern yapılaşma yüzünden genelde çok tahribat yaşadığı için arkeolojik kazılar ışığında Çanakkale seramikleri ile ilgili detaylı bir alt kronoloji oluşturmak pek mümkün olmamıştır.

Türkiye dışında olup geçmişte Osmanlı İmparatorluğu'nun hüküm sürdüğü veya yakın ticari ilişkiler içinde bulunduğu ülkelerde de Çanakkale seramikleri arkeolojik kazılarda kayıt altına alınmaktadır. Çünkü Çanakkale seramiklerinin özellikle Yunanistan ana karası, Ege adaları, Girit adasında ve Kıbrıs adasında 18. ve 19. yüzyıl boyunca çok sevildiğini biliyoruz. Örneğin, 1930'lı yıllardan itibaren özellikle Atina kazılarında yürütülen arkeolojik kazılarda Çanakkale seramikleri fark edilmişti (Waagé, 1933: Fig. 19.i; Frantz, 1942: no. 23, fig. 34; Charitonidou, 1982: Figs. 14, 15). Yunanistan ana karasında Atina dışında Selanik'te yapılan kazılarda (Evgenidou, 1982: 25) ve Mora Yarımadası'nda Anavarin (Anavarin-i Cedit) Kontogiannis, et al. 2015: 779, Res. 22, No. 14-17) ve Monemvasia (Benefşe) kazıları (Evgenidou, 1982: 25) kazı ve araştırmaları sırasında da 18. yüzyılın ilk yarısına ait Çanakkale seramikleri gün ışığına çıkarılmıştır. Anavarin kazılarında şeffaf sır altına alınmış beyaz astar üzerine mavi ve kiremit kırmızı oksit boya ile yapılmış bitkisel bezemeli seramik parçaları Çanakkale atölyelerinin ilk ürünleri arasında yer alan boyunlu çömleklere ait olmalıydı. Son yıllarda Ege adalarında yapılan özellikle kale kazıları sırasında Çanakkale seramiklerinin rapor edildiğini görmekteyiz. Bunlar arasında Andros adasında orta çağda inşa edilen bir kale olan Kato Kastro (Aşağı Kastro) kazısı dikkat çeker (Kontogiannis, 2005).

Girit adasında ise Çanakkale seramikleri Khania ve Malia kazıları yanı sıra Vrokastro bölgesi yüzey araştırmalarında da belirlenmiştir. Bunlardan Mallia'da yapılan kazılarda beyaz astar üzerine sır altına alınmış kahverengi boya ile yapılmış stilize bitki motifleriyle bezeli Çanakkale atölyeleri ürünü tabak parçaları göze batar (François, 1994: 381-383, no. 8-9). Khania kazılarında da buna benzer seramikler rapor edilmiştir (Hahn, 1989: 227-229, Res. 1; 1997: 175-76). Girit adasının doğu kesiminde oldukça sistematik araştırmalara sahne olmuş Vrokastro Vadisi yüzey araştırmalarında Çanakkale seramik atölyelerinin karakteristik ürünlerinden astar dekorlu yeşil veya sarı sırlı tabak parçaları kayıt altına alınmıştır (Hahn, 2005: 81 ve 83, no. 110, 234, 237, Res. 85 ve 97).

Osmanlı hakimiyetinde bulunan bir başka Akdeniz adası olan Kıbrıs da ise 17. yüzyıl sonundan 19. yüzyıl sonlarına kadar tarihlenebilecek Çanakkale seramikleri Kouklia (Wartburg, 2001: Res. 4.19-20) ve Potamia kazılarında belirlenmiştir (François and Vallauri, 2001: 544, Res. 8.4-5). 1571 yılında Sultan II. Selim döneminde Osmanlı İmparatorluğuna dahil edilen Kıbrıs adası Osmanlı ticaret sistemi içinde önemli bir yere sahipti. Dardanel konsolosluklarının ticari raporlarında ve Vital Cuinet'in 1890 tarihli

kitabında Çanakkale'den Kıbrıs'a önemli sayıda seramik ihraç edildiğinden bahsedilir. Potamia kazıları ile yapılan bir istatistiğe göre içinde Çanakkale seramikleri de dahil Osmanlı dönem seramiklerinin genel seramik repertuarında yalnızca %3 gibi düşük bir oranda belirlenmiştir. Bunun ana sebeplerinden birisi Kıbrıs'ta daha çok İtalya atölyeleri kökenli seramiklere olan ilgi olmalıydı.

Osmanlı İmparatorluğu'nun hüküm sürdüğü Levant coğrafyasında Suriye ve İsrail de yapılan kazılarda da Çanakkale seramiklerinin sayısı gittikçe artmaktadır. Örneğin, Suriye de Damaskus (Şam) ve Hama kazılarında da ele geçen Osmanlı seramikleri arasında Çanakkale seramikleri de dikkat çeker (François, 2001-2002: 166, Res. 4.7; 2008: No. 1-3; 2012, 581, Lev. 5.2). Sözü edilen Çanakkale seramikleri Damaskus (Şam) kalesinde Fransa-Suriye ortak arkeoloji projesi olarak 1999-2003 yıllarında yapılan kazı çalışmaları sırasında 16. yüzyıl başlarından 19. yüzyıl sonuna kadar kentte Osmanlı hakimiyetine tanıklık eden bulgular verdiği bilinmektedir. Bunlar arasında 18. yüzyıl başlarına ait sır altı mavi ve kiremit kırmızı renkte veya morumsu-kahverengi renkte boya dekorlu tabaklar öne çıkar. Suriye'de yapılan Hama kazıları da çok benzer buluntular sunmuştur (Riis ve Poulsen, 1957). Lübnan sınırlarında Beyrut kazılarında da Çanakkale seramikleri rapor edilmiştir (Homsy-Gottwalles, 2017: Fig. 3, 4, 7). İsrail sınırlarında ise özellikle kent arkeolojisi kapsamında yapılan birçok temel kazısında Çanakkale seramiği kayıt altına alınmıştır (Takaoğlu ve Takaoğlu, 2021: 152-170). Kudüs (Edelstein ve Avissar, 1997; Prag 2008) 'Akko (Stern, 2016: Res. 3.8-10; 2016: Res. 10.2; Benente, et al. 2009-2010: Res. 26) Yafo (Jaffa) (de Vincens 2017), Kafr 'Ana (Gophna ve Taxel, 2007: Res. 3.13.9), Kefar Gabirol (De Vincenz, 2019: 179, Res. 3), Tur'an Batı)(Kleiner, 2018: Res. 4.3), Migdal (Avshalom-Gorni ve Stern, 2016: Res. 5.2) ve Zefat (Delal-Amos, 2013: 5.10) gibi kazılarda en yaygın seramikler arasında sır altı boya dekorlu stilize bitki motifleri içeren tabak parçaları sıklıkla rapor edilmiştir. Bu tür kazılarda Osmanlı hakimiyetine ait izleri dikkate almadan İsrail bölgesi geçmişinin doğru anlaşılamayacağı şeklinde bir görüşün hâkim olduğu dikkat çeker. Çanakkale seramiklerinin ithal edildiği yerler arasında Suriye'nin olduğu konusunda belgeler bulunmaktadır. Suriye-Filistin coğrafyası 1516 yılından 1917 yılına kadar Osmanlı kontrolünde kaldığı süre boyunca Osmanlı ürünleri hep talep görmüştür.

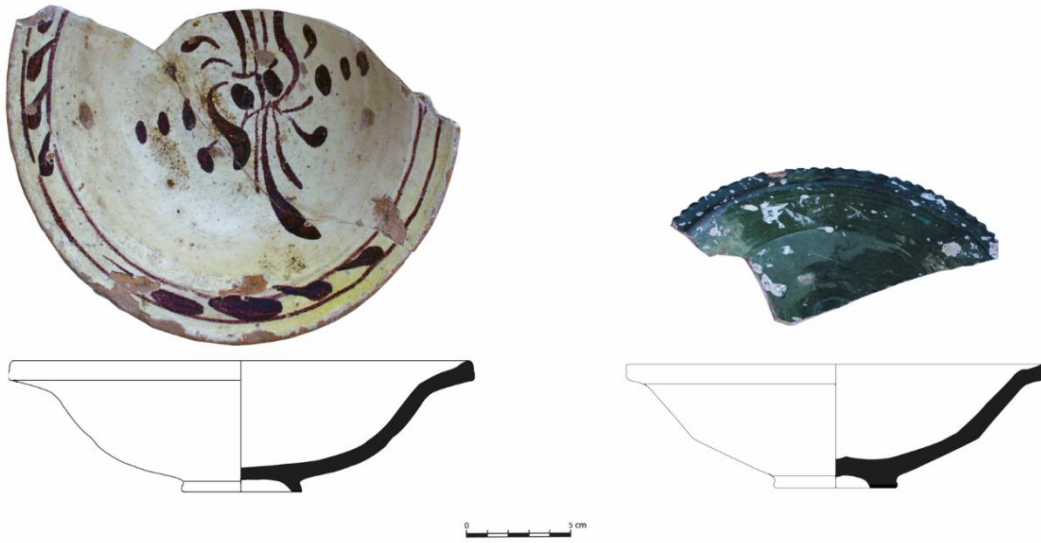
Arkeolojik kazılar, Osmanlı Devleti'nin hüküm sürdüğü veya yakın ticari ilişkiler içinde bulunduğu kuzey Afrika'da da Çanakkale seramiklerinin kullanıldığını gösterir.

Mısır'ın İskenderiye (Aleksandria) kentinde gerçekleştirilen kazı çalışmaları sırasında Çanakkale seramikleri özellikle 19. yüzyıl tabakalarında karşımıza çıkar (François, 1999: Res. 31.330-334). 1805 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa iç işlerinde serbest dış işlerinde Osmanlı Devleti'ne bağlı Mısır Hidivliği sürecinde hem Mısır'ın hem de Kuzey Afrika'nın en önemli liman kentlerinden biri olan İskenderiye bir anlamda Akdeniz ticaretinde çok önemli bir yer edinmesi bölgeyi Osmanlı ürünleriyle yakınlaştırmış olmalıydı. 19. yüzyıl boyunca Çanakkale'yi ziyarete eden batılı seyyahların günlüklerinde anlatılan bilgilerden ve Dardanel konsoloslukları ticari raporlarından Çanakkale seramiklerinin Mısır'a da ihraç edildiğini biliyoruz. Kuzey Afrika'da Mısır dışında Cezayir'de yapılan arkeolojik kazılar sırasında da Çanakkale seramikleri bulunduğunu söylemek gerekir. Yavuz Sultan Selim döneminde 1515 de bir eyalet olarak Osmanlı İmparatorluğu içinde yer almaya başlayan Cezayir 1830 yılında yaşanan Fransız işgaline kadar Osmanlı kontrolündeydi. Veronique François tarafından başkent Cezayir (Alger)'de yapılan arkeolojik kazılar sırasında ele geçen Osmanlı seramikleri arasında Çanakkale seramiklerinde yer aldığı rapor edilmiştir (François, 2019a; 2019b). Bu yönüyle Cezayir'de ele geçen Çanakkale seramikleri bugüne kadar Kuzey Afrika'nın en batısında ele geçen örnekleri olarak kayda girmiştir.

Son yıllarda Karadeniz bölgesinde yapılan çalışmalar sırasında da Çanakkale seramiklerinin Osmanlı seramikleri arasında tasnif edildiği görülmektedir. Yukarıda ülkemizde Sinop Balatlar Kilisesi kazıları sırasında Çanakkale seramikleri ele geçtiği belirtilmişti (Köroğlu ve İnanan, 2018). Romanya'da Dobruca (Dorogea) yöresinde Harsova kazılarında da İznik ve Kütahya seramikleri yanında 18. yüzyıla ait bir Çanakkale çukur tabağı parçası bulunmuştur (Ninu, 2009: 320, No. 7). Bu sürpriz olmasa gerek çünkü hem Dardanel ticari konsolosluk hem Vital Cuinet'in eserinde hem de seyyah günlüklerinde Romanya'nın Çanakkale seramiklerinin ithal edildiği yerer arasında olduğu belirtilmektedir (Takaoğlu ve Takaoğlu, 2021: 40). Çanakkale seramiklerinin Karadeniz'in doğusunda Gürcistan bölgesine kadar ulaştığı da bilinmektedir (Ohrig, 2000: 87). Karadeniz bölgesini içine alan deniz ticaret sisteminde İstanbul limanı yanı sıra Osmanlı Devleti'nin Karadeniz kıyısındaki kentlerinin limanları önemli birer yeniden dağıtım noktaları olmalıydı.

Arkeolojik kazılar dikkate alındığında Çanakkale seramiklerinin hem Osmanlı İmparatorluğu'nun hüküm sürdüğü bölgelerde hem de kontrolü altına almadığı bölgeleri kapsayan çok geniş bir coğrafyaya yayılması yalnızca ticaret ile açıklanamamalıdır.

Osmanlı arşiv belgeleri, batılı seyyahların aktardıkları ve Dardanel konsolosluk raporlarından bazı Çanakkale seramiklerinin ihraç edildiğini biliyoruz. Çanakkale Boğazı üzerinden İstanbul'a ulaşmak isteyen veya İstanbul üzerinden gelip Ege ve Akdeniz'e giden gemilerde yolculuk yapan batılı seyyah, araştırmacı, diplomatik, asker ve tüccarlar Çanakkale limanına uğradıkları zaman hediyelik eşya olarak Çanakkale seramikleri satın almışlardır. Bu yüzden İngiltere ve Fransa gibi bazı Avrupa ülkelerine Çanakkale seramiklerinin ulaşmıştır. Oryantalizm akımının etkileri doğrultusunda da Çanakkale seramiklerinin Avrupa ülkelerine gittiğini söyleyebiliriz. Osmanlı uygarlığını yakından tanımak isteyenler İstanbul'a yaptıkları deniz yolculuğu sırasında Çanakkale'ye uğradıkları zaman elde ettikleri seramikleri Avrupa'ya götürmüşlerdir. Bu şekilde Avrupa'ya giden Çanakkale seramiklerinden bazıları şimdilerde İngiltere ve Fransa'nın önde gelen müze ve koleksiyonlarında bulunmaktadır. Hatta Çanakkale seramiklerini özellikle Mısır ile Levant bölgesi, Kıbrıs ve Yunanistan liman kentleri üzerinden bile uzun mesafelere ulaştığını söyleyebiliriz. Sözü edilen bu bölgelere Çanakkale seramiklerinin ticaret yoluyla ulaştığı bilinmektedir.

Şekil 3.1: Assos antik kenti liman bölgesi sualtı araştırmalarında bulunan iki adet Çanakkale tabak parçası (Kaynak: Assos Kazı Projesi izniyle)

Sualtı arkeolojik araştırmaları da bugüne kadar Çanakkale seramikleriyle ilgili azı sorular sormamıza ve bunlara yönelik cevap aramamıza imkân vermiştir. Çanakkale Boğazı önü adaları çevresinde Çanakkale atölyeleri üretimi tabakların ele geçmesi özellikle bu bölgelerde sistemli sualtı araştırmaların yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Örneğin, 1990'lı yılların sonunda Assos antik kent limanı çevresinde yapılan su altı

araştırmaları İtalyan kökenli Albisola seramikleriyle birlikte bazı Çanakkale atölyeleri ürünü tabakların keşfine yol açmıştır (şekil 3.1). Özellikle Çanakkale atölyelerinin ihraç ettiği ürünlerin neler olduğu ve bu ürünlerin hangi bölgelere gitmiş olabileceği konusunda bu tür sualtı veriler büyük değer taşır. Bozcaada'da yapılan bir sualtı yüzey araştırması "Osmanlı Tabak Batığı" olarak adlandırılan bir batık tespit etmiştir (zdaş, 2008: 334-35). Bulunan pipolardan dolayı 18. yüzyıl olduğu ileri sürülen batıkta daha çok İtalyan kökenli seramiklerin olduğu rapor edilmiştir. Bu batıkta herhangi bir Çanakkale seramiği bulunduğu rapor edilmemiş olmasın rağmen Bozcaada Çanakkale seramikleri içeren batıkların olduğu bilinmektedir. Bozcaada çevresinde çok kapsamlı sualtı araştırmalarına ihtiyaç bulunmaktadır.

Sualtı arkeolojisi anlamda en önemli arkeolojik keşiflerden biri Fransa'nın Marsilya kentinin dış limanı olan Pomgues çevresinde yapılmıştır (Amouric ve Vallauri, 2018: 50, Res. 13-15). Akdeniz'in diğer bölgelerinden gelen gemilerde yolculuk edenlerin hastalık veya salgın taşıması ihtimaline karşı bir tür karantina limanı olarak hizmet veren Pomgues limanı ve yakın çevresinde yapılan sualtı arkeolojik araştırmalarında çok sayıda 18. yüzyıla ait sır altı dekorlu tabak ele geçmiştir. Bu tabakların gemilerde yolculuk yapanların kullandığı ve karantina esnasında denize atıldığı bu araştırmayı yapanlar tarafından ileri sürülmüştür (Amouric et al. 1999, 159-166). Söz konusu Çanakkale seramiklerinin nereden tedarik edildiğini bilmek zordur. anakkale veya Çanakkale seramiklerinin ihraç edildiği her liman kentinden bu tabaklar temin edilmiş olabilir.

Yassı Ada batıklararı sualtı kazıları kapsamında kazısı yapılan 17. yüzyıl batığı da konu açısından önemlidir. Bodrum açıklarında küçük bir ada olan Yassı Ada birincisi M.S. 4. yüzyıla ait Bizans batığı, ikincisi 7. yüzyıla ait başka bir Bizans batığı ve üçüncüsü 16. yüzyıla ait bir Osmanlı batığı olmak üzere aynı noktada batmış  gemi batığı ile bilinir. 16. yüzyıl Yassı Ada Osmanlı batığı buluntu açısından zengin olmamasına rağmen daha çok sayısı yaklaşık bir düzine olabilecek gemi mürettebatının günlük kullanım amaçlı eşyalarıyla ne çıkar. Kazıyı yapan arkeologlar gemide neden kargo bulunmadığını geminin kayalara çarptığı zaman hemen batmadığı ve geminin batmadan önce bir süre kayalara asılı kaldığı için kargonun kurtarılmış olabileceğine bağlar (Pulak 2005: 139-140). Söz konusu günlük kullanım amaçlı eşyalar arasında yer alan astar akıtma tekniğini andıran tabak parçası dikkat çekicidir (Bass ve Van

Doornick, 1971: 37, Fig. 39). Çanakkale seramik atölyelerinin yaygın olarak kullandığı bu bezeme tekniğinin kökenlerini anlayabilmek için Yassı Ada Osmanlı batığı benzeri arkeoloji verilere çok ihtiyaç bulunmaktadır. Sualtı araştırmalarının Türk dönemi seramiklerini daha iyi anlama konusunda ne denli önemli sonuçlar vereceğini Adriyatik bölgesinde yapılan sualtı atık kazılarında da biliyoruz. 2016 yılında Hırvatistan'ın Dubrovnik kentinde yapılan "Adriyatik'in Derinliklerinde Osmanlı-İznik Seramikleri" adlı sergi 1580-1590 tarihleri arasında batan ve Osmanlı ve Venedik arasındaki ticarete tanıklık eden bir Venedik tüccar gemisin ait batık gündeme getirmiştir. 2007 yılından itibaren kazısı yapılan bu batık İznik seramikleri konusunda özellikle kap formları ve bezeme açılarından önemli olduğu kadar Osmanlı seramiklerinin nasıl İtalya veya Avrupa dünyasına ulaştığını anlamamıza sebep olmaktadır (Miholjek ve Kralj 2016).

3.2. Osmanlı Arkeolojisi Bağlamında Çanakkale Seramikleri

17. yüzyılın son çeyreğinden Birinci Dünya Savaşı sırasında Çanakkale Savaşı'nın başladığı 1915 yılına kadar üretim yapan seramik imalathaneleri Osmanlı arkeolojisinin önemli veri kategorileri arasındadır. Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde yaşamış birey ve toplumların davranış özelliklerini onlardan geriye kalan maddi kültür varlıkları üzerinden yorumlamayı amaçlayan Osmanlı arkeolojisi seramikler üzerinden çok sayıda soru sorma potansiyeline sahiptir. Osmanlı döneminde seramik endüstrisi bağlamında konuya bakarsak Çanakkale seramik atölyeleri üzerine yapılmış bir çalışma bir seramik geleneğinin ortaya çıkışı, seramik üretim ve teknolojik organizasyonu, seramik ticareti ve seramik kullanım davranışları gibi konularda hipotezler formüle etmeye yardımcı olur. Bu yüzden, oldukça geniş coğrafyalara yayılmış ve toplumun her kesiminin kullandığı Çanakkale seramikleri üzerinde yapılabilecek her tür çalışma Osmanlı arkeoloji için önemli bir çalışma konusu olarak görülebilir. Bu mantıkta Kütahya seramiği konusunda yapılmış önemli çalışmalar bulunmaktadır ve bu çalışmalar seramiklerin geçmiş toplumları ve bireyleri yorumlamak için ne tür bilgi potansiyele sahip olduğunu ortaya koymuştur (Vroom 2007). Kütahya seramiği konusunda yapılmış bu tür çalışmaların benzerlerini hiç şüphesiz Osmanlı'nın diğer Eyüp-İstanbul, Konya-Sille, Tokat, Dimetoka atölyeleri yanı sıra bazı henüz tam anlamıyla tanımlanamayan Batı Anadolu seramik merkezleri için de yapmak gerekir. Hatta bu çalışmalara Osmanlı geleneğinde üretim yapan Midilli, Sakız ve Sisam gibi doğu Ege adaları atölyelerini de dahil etmek gerekebilir.

3.2.1. Bir Seramik Geleneğinin Ortaya Çıkış Konusu

Osmanlı arkeolojisi penceresinden Çanakkale seramiklerine bakan herhangi bir çalışma özelde Çanakkale seramik geleneğinin nasıl ortaya çıktığı konusuna cevap ararken genelde ise bir seramik geleneği nasıl ortaya çıkar konusunda bir teori geliştirme olanağına sahiptir. Çanakkale seramik geleneği özelinde Çanakkale’de seramik imalathanelerinin ilk ne zaman faaliyete geçtiği, Çanakkale de seramik üretim faaliyetlerinin başlaması ile İznik seramik atölyelerinin önemini kaybetmesi ve Beylikler dönemiyle beraber önemli bir seramik merkezi olan Ezine-Akköy seramik geleneğinin sona ermesi arasında bir bağ olup olmadığı (Uysal 2008b; 2013), Çanakkale’de seramik endüstrisinin ilk başlamasında etkilendiği bir başka seramik merkezi var mıydı, Çanakkale de seramiği endüstrisi iç gelişmelerin bir sonucu mu yoksa farklı bölgelerden gelen çömlekçilerin kurduğu bir düzeni mi temsil ediyordu konusu gibi birçok konu Osmanlı arkeoloji kapsamında aydınlatılmayı beklemektedir.

Çanakkale Osmanlı döneminde İznik ve Kütahya’dan sonra en önemli üçüncü merkez olan Çanakkale seramik atölyelerinin neden ve nasıl ortaya çıktığı konusunda çok sayıda teori geliştirilebilir. Çünkü seramik geleneğinin ortaya çıkışı iç (*indigeneous*) ya da dış (*exogeneous*) faktörlere dayalı olarak gelişebileceği çoklu nedenden (*multi-factor*) doğabilir. Örneğin, 19. yüzyılda Anadolu’da ortaya çıkan Kınık seramik geleneği 1885 göçleri sonrası Balkanlardan gelen ustalar tarafından kurulmuştur. Kap formları ve bezeme türleri Kınık seramiği geleneğinin tamamen dışardan geldiğini, ancak zamanla bu dönem Anadolu toplumu tarafından özümsemiyle yaygınlaşarak kendi kullanıcı kitlesini oluşturduğu ve buna dayanarak büyüdüğünü görüyoruz. Böylesine dış faktörlere dayalı bir durumun Çanakkale için geçerli olduğunu söylemek zordur. Ezine-Akköy seramik atölyeleri kazılmadan burasının Çanakkale seramik geleneğinin oluşmasındaki rolünü ortaya koymak kolay değildir. Ancak o dönemki adıyla Kala-i Sultaniye yerleşiminin Çanakkale Boğazı içinde önemli bir ticaret merkezi ve konsoloslukların konuşlandığı bir yer olması burasının bir seramik merkezi olmasında önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Ancak Çanakkale seramik form ve sıraltı beyaz astar üzerine mavi renkte bezeme üsluplarının oluşmasında İznik seramik geleneğinin mavi-beyaz ağırlıklı örneklerinin bir etkisi olup olmadığını ortaya koymak bu noktada dış faktörleri anlam konusunda önemli hale gelecektir. Çanakkale seramik geleneği bu noktada çok farklı açılardan ele alınması gereken bir örnek olarak durmaktadır.

3.2.2. Seramik Üretim Organizasyon ve Teknolojisi

Osmanlı arkeoloji bağlamında Çanakkale seramik atölyeleri üretim teknolojisi açısından incelenebilir. Çanakkale seramik geleneği organizasyon açısından eş zamanlı olarak birbirinden farklı üretim gerçekleştiren atölyelerin olduğu türün bir örneğidir. Her bir atölye ortak bir seramik geleneği içinde aynı kap formları ve bezeme üsluplarını kullanarak çalıştığı için ürünlerde bu anlamda bazı detaylarda farklılıklar görülmektedir. Osmanlı arşivleri, batılı seyyahların günlükleri ve sözlü tarih araştırmaları bu tür bir sistemin olduğunu doğrulamaktadır. Çanakkale’de standartlaşmış bir seri seramik üretim zincirinden bahsetmek mümkündür. Buna rağmen yukarıda sözü edilen Osmanlı arşivleri, batılı seyyahların günlükleri ve sözlü tarih araştırmaları sayesinde bir seramik atölyesinde kaç kişi çalıştığı, atölye içinde uzmanlaşmaya dayalı kimin hangi işi yaptığı, atölye içi çalışanların kendi içinde hiyerarşisi, seramik atölyelerinin mekânsal olarak kendi içinde nasıl kurgulandığı ve atölye çalışanların aldıkları ücretler gibi üretim organizasyonun farklı süreçleri konusunda bilgi verir.

Çanakkale seramikleri açısından en şanssız durum herhangi bir atölyenin kazılmamış olmasıdır. Bu yüzden Çanakkale seramik atölyelerinin benimsediği üretim teknolojisi hakkında direkt bilgilere sahip değiliz. Seramik yapımında hangi kilin tercih edildiği, bu kilin tercih edilmesinde hangi sebeplerin etkili olduğu, ocaktan alınan kilin seramik yapımına nasıl hazırlandığı, astar ve sır yapımında kullanılan ham maddelerin nereden tedarik edildiği, bu astar ve sır ham maddelerinin neden tercih edildiği, seramik üretim aşamalarında ne tür çark ve el aletleri kullanıldığı, seramik pişirmede kullanılan fırınların teknik ve mimari özellikleri, seramik üretim aşamasında astar, boya dekor ve sır kullanımının hangi aşamalardan geçtiği ve üretimde risk oranı gibi konulara cevap verebilmek için bir seramik atölyesini arkeolojik kazılardan elde edilecek bilgilerle tanımlayabilmek çok faydalı olabilirdi. Bu bakımdan bu konularla ilgili değerlendirmelerimiz dolaylı yollarla, Çanakkale’nin son seramik ustalarıyla yapılan katılımcı gözlem ve mülakata dayalı görüşmeler, Osmanlı arşiv belgelerinden elde edilen bilgiler, bazı batılı seyyahların günlüklerinde sunduğu detaylardan ve bazı fotoğraflık belgelere dayandırmak zorundayız. Bu konuda özellikle seramik etnoarkeolojisi alanında yapılacak çalışmaların Çanakkale seramik atölyelerinin teknolojik süreçleri konusunda hipotezler geliştirme konusunda faydalı olması muhtemeldir. Bu tür etnoarkeolojik çalışmaların seramik üretim organizasyon süreçlerini değerlendirme aşamasında da oldukça yardımcı olması beklenebilir.

3.2.3. Seramik Ticareti

Çanakkale seramikleri özelinde Osmanlı arkeolojisinin çalışma konularından birisi Çanakkale seramik atölyelerinde üretilen ürünlerin Osmanlı coğrafyası içinde veya dışında nerelerde talep gördüğü ve böylesine geniş coğrafyalara ticaret yoluyla nasıl yayıldığını göstermek olabilir. Yukarıda arkeolojik kazıların katkıları bölümünde değerlendirildiği üzere Çanakkale seramikleri Yunanistan ana karası, Ege adaları, Girit adası, Kıbrıs adası, Levant bölgesi, Mısır ve Cezayir’de kazılar sırasında hep karşımıza çıkmıştır. Osmanlı arşiv belgeleri, Dardanel Konsoloslukları ticari raporları ve bazı batılı seyyahların günlükleri şanslı bir şekilde adı geçen bu coğrafyalara hangi dönemde ne kadar sayıda ve hangi maddi değerde Çanakkale seramiği ihraç edildiğine tanıklık eden bazı değerli bilgiler sunmaktadır. Seramik üretim hacmini ve boyutlarını belirleyen ana faktörlerden birisi ticaret ve pazarlama olduğundan dolayı Çanakkale seramiği konusunda yapılacak herhangi bir araştırmanın ürünlerin hangi bölgelere ulaştığını ortaya koyması beklenir.

Seramik ticareti üzerine yoğunlaşan arkeolojik çalışmanın da aynı zamanda bu ürünlerin hangi yollarla uzun veya yakın mesafelere nasıl dağıldığı konusunda değerlendirmeler yapması beklenebilir. Örneğin, Çanakkale’nin konumu gereği seramik kargolarının limanda gemilere yüklenecek deniz yoluyla İstanbul’a gönderildiği ve burada hem belli yerlerde konuşlanan çömlekçi dükkanlarında İstanbul’da yaşamlarını sürdürenlere sunulduğu hem de İstanbul limanlarından Karadeniz bölgesinin farklı limanlarına ulaştırıldığı bilinmektedir. Çanakkale seramiklerinin deniz yoluyla yüksek miktarlarda özellikle Ege adaları halklarıyla buluştuğu onların özellikle Rodos, Melos, Naksos, Paros ve Skyros gibi adalarda çok ciddi sayılarda ele geçmesinden anlaşılmaktadır. Çünkü Ege adalarında “*Kastriana*” (Kale’den) adıyla anılan Çanakkale seramikleri çok seviliyordu (Korre-Zografou, 2008: 8).

Çanakkale seramiklerinin bir anlamda yerel ölçekte nasıl kullanıcılarına ulaştığı konusu da Osmanlı arkeolojisi çerçevesinde cevap verilmesi gereken bir soru olarak görülebilir. Örneğin, Kale-i Sultaniye çevresinde yaşayan köylüler bu seramikleri direk olarak dükkanlardan mı yoksa belirli yerlerde kurulan köy pazarı veya bölgesel pazaryerlerinden mi temin ettiğini ortaya koyabilmek de Çanakkale seramiklerinin ticaretini doğru yorumlama konusunda önemli görülebilir. Osmanlı döneminde bölgede askerlik yapanların dönerken yanlarında seramik götürmesi dikkate alınmalıdır.

3.2.4. Seramik Kullanım Davranışı

Çanakkale seramiklerini kimlerin ne amaçlarla kullandığı konusu bir ölçüde söz konusu seramiklerin ne tür formlarda olması gerektiğine ne tür bezeme ve dekorasyonlara sahip olacağına, ne hacimde üretileceğine, üretiminde ne tür hammadde kullanacağına karar verme sürecinde etkin rol oynaması beklenebilir. Örneğin, Çanakkale seramikleri sadece halk için mi üretildi yoksa Osmanlı toplumun seçkin kısmı tarafından tercih ediliyor muydu soruları bu bağlamda oldukça değer taşır. Ülkemizde Çanakkale seramiklerinin “halk seramiği” veya “köylü seramiği” olarak algılama yönünde haksız bir eğilim vardır. Bunda Kale-i Sultaniye kasabasını ziyaretleri sırasında Çanakkale seramiği temin eden bazı batılı ziyaretçilerin günlüklerinde Çanakkale seramiklerini nahoş bulması ve seramik sanatı konusunda çalışmalarıyla tanınmış Arthur Lane tarafından Çanakkale seramiklerini İznik ve Kütahya ve çağdaşı Avrupa porselen örneklerine göre daha düşük kalitede nitelemesi önemli yer tutar (Lane, 1957: 65-66). Osmanlı arşiv belgelerinde henüz detaylı bir çalışma yapılmadığından onların Osmanlı sarayının gündeminde olup olmadığı konusunda bilgi sahibi değiliz. Ancak, Osmanlı sarayının 1876 yılında Amerika Birleşik Devleti'nin Philadelphia kentinde yapılan dünya fuarına Çanakkale seramiklerinden göndermesi en azından bunların 19. Yüzyıl ikinci yarısında saray tarafından fark edildiği şeklinde yorumlanabilir.

Osmanlı arkeolojisinin çalışılması yönünde vurgu yaptığı alanlarından birisi de toplumun seçkin olmayan kesiminin yaşantıları olduğu göz önüne alındığında Osmanlı döneminde kırsal bölgelerde yaşayan toplum kesimi için Çanakkale seramiklerinin ne anlama geldiği önemli bir konudur. Seramik çalışmaları bir köy içinde zenginlik derecesi hakkında farklılıklarını ortaya koyabileceği gibi yeme içme alışkanlıklarını anlamak için de oldukça önem taşır. Köy evlerinde pişirme, saklama ve su kaynaklarından eve su getirmek gibi günlük yaşam içinde kullanılan kaba seramiklerle evlerde görünür yerlerde sergilenen ve sadece özel durumlarda kullanılan dekorlu/sırlı seramikler arasında bir fark vardır. Örneğin ördek başlı testiler bazı aileler tarafından günlük kullanım amaçlı kullanılırken bu tür testilerin bazen özel günlerde kullanıldığı görülür. Yuvarlak ağızlı ördek başlı testilerin yeni erkek bebeği olan aileler tarafından şerbet dağıtmakta, gaga ağızlı ördek başlı testilerin de kız bebeği doğan aileler tarafından şerbet dağıtmakta kullanılması gibi. Halk arasında şerbetlik, yağ bardağı, sirkelik veya hasta bardağı denen Çanakkale seramikleri vitrinleri süsleyen sosyal gösteriş objeleri olması gibi.

3.2.5. Kronoloji Oluşturma ve Tarihleme

Çanakkale seramiği ile ilgili bugüne kadar yapılmış çalışmalar kap formları ve bezeme anlayışı ölçütlerine göre Çanakkale seramiklerini genel olarak iki farklı dönem altında değerlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Her iki dönem arasındaki geçişin ise ani veya kısa süreli olmadığı söylenebilir. Çanakkale seramiklerinin ilk üretilmeye başladığı kabul edilen 17. yüzyılın son çeyreğinden 1800'lü yılların başına kadar olan süreçte üretilen seramikler “Erken Evre” veya John Hayes’in sınıflamasına göre “Çanakkale I” seramiği olarak adlandırılabilir. 1800'lü yılların başından Çanakkale Savaşı'nın başladığı 1915 tarihine kadar olan dönem seramikleri de “Geç Evre” veya yine John Hayes’in sınıflamasına göre “Çanakkale II” seramiği olarak adlandırılabilir. Her iki evre arasındaki değişimin yaklaşık 1800 ve 1850 yılları arasında yaklaşık 50 yıllık bir süreyi kapsadığı görülmektedir. Bu geçiş süreciyle ilgili dikkat çeken bir diğer durum da erken evre seramik geleneğinin tamamen ve birdenbire ortadan kalkıp yerine geç evre seramik geleneğinin gelmediğidir. Geç evre ile seramik repertuarında yeni kap formları ve bezeme türleri ortaya çıkarken erken evrede kullanılan bazı kap formlarının ve bezeme türlerinin yavaşça terkedilmeye başladığı dikkat çekmektedir.

Çanakkale seramiklerinin erken evresinin en belirgin özelliği sır altı boya dekor tekniğinin kullanılmasıdır. Beyaz astar üzerine mavi kırmızı ve kirli sarı renklerde oksit boya dekorlu boyunlu çömlekler, dışa dönük ağızlı yayvan ve çukur tabaklar ve derin çanaklar hep şeffaf sırlıdır. Bu tabakların iç yüzeyinde sır altına alınmış oksit boyayla yapılmış dekorlar arasında stilize çiçek rozeti, çiçek demeti, yelkenli gemi motifi, iskele, liman, cami ve köşk tasvirleri ile tavus kuşu, balık ve zürafa motifleri öne çıkar. Bunun tersine, geç evrede ise çok farklı testi formları (ördek başlı testiler, halka gövdeli testiler, at başlı testiler, karşılıklı iki kulplu testiler), hayvan biçimli kaplar (aslan, deve, kuş), armudi gövdeli şişeler, ibrikler, fiçiler, üzerlerinde farklı hayvan figürleri veya efe betimleri applike edilmiş kapaklı şekerlikler, kahvedanlar, kahve fincanları, kapaklı ve kapaksız baharatlıklar, mangallar, kapaklı sahanlar, sürahiler, maşrapalar, okka veya yazı takımları, kevgirler, kulplu veya kulpsuz boyunlu çömlekler ve silindirik gövdeli kavanozlar, gemi biçimli gaz lambaları, şamdanlar, saksılar ve sepet örgü tepsiler öne çıkar. Bu kaplar üzerinde kabartma bezeme oldukça yaygındır. Bu kap formları genelde sarı, yeşil, kahverengi veya şeffaf sırla kaplanıp fırınlanmasından sonra yüzey üzerine sarı, beyaz, yeşil, mavi, mercan kırmızısı gibi renklerde bitkisel desenli boya bezemeler yapılır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GELİBOLU YARIMADASI'NDA YAPILAN ARKEOLOJİK KAZILARDA BULUNAN ÇANAKKALE SERAMİKLERİ

Çanakkale ili sınırları içinde yapılan arkeolojik kazı çalışmalarında Çanakkale imalathaneleri ürünü seramik veren kazı sayısı oldukça azdır. Troya, Assos, Smintheion (Gülpınar) ve Aleksandreia Troas gibi uzun süredir arkeolojik kazısı yapılan yerlerde birkaç istisna hariç kazılar sırasında kayıt altına alınmış Çanakkale seramiği örneği bilinmemektedir. Örneğin, Aleksandreia Troas kazısı Osmanlı seramikleri arasında bazı Çanakkale seramikleri gözlemlenmektedir (Japp 2007). Assos antik kenti liman çevresinde sualtı araştırmaları sırasında bazı sır altı dekorlu ve yeşil sırlı dışa dönük ağız kenarlı tabakların bulunduğu Assos kazı deposunda yapılan incelemelerde görülmüştür. Smintheion (Gülpınar) kazıları buluntuları arasında da çok az sayıda da özellikle 18. yüzyıla ait sır altı boya dekorlu Çanakkale seramiklerine ait parçalara rastlanıldığını söylemek gerekir. Antik ören yerlerinde bulunacak Çanakkale seramikleri genel itibarıyla harabeler üzerinde sürdürülen son dönem yaşam konusunda öte bilgi vermekten uzaktır. Fakat Çanakkale kent yerleşimi özelinde arkeolojik kazıların ne kadar önemli olabileceğini son yıllarda Fatih Cami çevresinde yeni mimari yapılaşma öncesi yapılan kurtarma kazılarının ne kadar önemli olabileceğini açıkça ortaya koymuştur. Bu kazılar sırasında ele geçen seramik repertuarı içinde hem Çanakkale seramikleri hem de bazı Sakız (Sisam) benzeri doğu Ege adalarına özgü seramikler dikkat çekmektedir. Bu buluntuların mimari bağlamlarıyla beraber yayınlanması gerekmektedir. Çanakkale kent bünyesinde geçmişte Çanakkale seramik atölyelerinin olduğu bölgeler herhangi bir arkeoloji sit statüsünde olmadığı için yeni yapılaşma öncesi kurtarma kazılarına tabi olmamaktadır. Bu durum maalesef çok ciddi bir bilgi kaybına sebep olmaktadır. Ancak, Çanakkale İlinin Avrupa kıtası tarafında kalan Gelibolu Yarımadası topraklarında şanslı bir şekilde arkeolojik kazı çalışmaları yapılmış ve yapılmaktadır. Bunlar arasında 10 yılı aşkın bir süredir kazısı yapılan Maydos önemli bir yer tutmaktadır. Çanakkale Savaşları ve Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı tarafından Kilitbahir, Seddülbahir ve Bigalı kalelerinde yapılan kazılar Çanakkale seramiği ile ilgili cevap vermemiz gereken bazı sorulara cevap aramamıza imkân verir. Özellikle kale kazılarında ele geçen ciddi sayıda seramiğin tasnifi ve analizi oldukça zaman alacağından bunların yayınlanmasını beklemek gerekir. Buna rağmen bu seramik buluntuları üzerine yapılmış ön incelemelerden yola çıkarak bazı arkeolojik değerlendirmeler yapmak mümkündür.

4.1. Kilitbahir Kalesi

Çanakkale seramiklerinin ele geçtiği kazısı yapılan yerlerden birisi Kilitbahir kalesidir. Son yıllarda kalenin restorasyonu öncesi kale içinde ve kale duvarları dışında özellikle hendek alanında yapılan kazı ve temizlik çalışmaları sırasında ele geçen seramik buluntular arasında Çanakkale seramikleri de dikkat çekmektedir. Söz konusu Çanakkale seramiklerini doğru bir bağlama oturtabilmek için Kilitbahir kalesi ve çevresindeki Türk hakimiyeti konusunda bazı değerlendirmeler yapmak gerekir. Çanakkale Savaşları sırasında Çanakkale seramik atölyelerinde üretim durma noktasına geldiğinden Kilitbahir'in 1915 yılı öncesi burada değerlendirmeye alınmıştır. Bu bölümde tanıtılacak olan Çanakkale seramiklerinin kale bünyesinde kullanılan örnekler olduğundan kale dışında yer alan köyde yaşayan insanların seramik tercihleri konusunda değerlendirme yapmak maalesef mümkün olmayacaktır. Fakat Kilitbahir kalesi içinde ve hemen sur dışında hendekte ele geçen Çanakkale seramikleri kale özelinde seramik kullanım tercihleri konusunda bilgi sunabilir.

4.1.1. Osmanlı Döneminde Kilitbahir Kalesi ve Köyü

Çanakkale Boğazının en dar yerinde Gelibolu Yarımadası'nın güney kıyısında yer alan tarihi Kilitbahir Köyü yerleşim tarihi en azından Fatih Sultan Mehmet dönemine kadar geriye gider. İstanbul'un fethinden hemen sonra boğazın savunmasını sağlamak amacıyla Fatih Sultan Mehmet'in emriyle Anadolu yakasında bulunan Çimenlik Kalesi (Kal'a-i Sultaniye) ile karşılıklı olarak 1462-1463 yılında yaptırılan ve özgün tasarımıyla bir şaheser olarak kabul edilebilecek Kilidü'l-Bahr ("Denizin Kilidi") Kalesi Osmanlı Kilitbahir köy yerleşimi için bir tür başlangıç sayılabilir. Dendrokronolojik çalışmalar da Kilitbahir Kalesi'nin 1462 yılında inşa edildiğini doğrulamıştır (Kuniholm, 2000: 28). Arkeolojik bilgilerimiz oldukça sınırlı olmasına rağmen Kilitbahir köyünde Türk varlığı 15. yüzyıl öncesine gidiyor olmalıydı. Çünkü Kilitbahir kalesi restorasyonu kapsamında burada "Milet İşi" olarak adlandırılan seramiklere ait parçalar ele geçmesi burada kale inşası öncesi bir yerleşim olduğunu düşündürür. Fatih Sultan Mehmet'in bu iki kale inşaatı için Gelibolu Sancak Beyi ve donanma komutanı Yakup Bey'i görevlendirdiği bilinmektedir (Ayverdi, 1953: 172). Fatih Sultan Mehmet Dönemi devri tarihçisi Tursun Bey "*Târîh-i Ebü'l-Feth*" adlı eserinde Çanakkale Boğazı her yanında karşılıklı inşa edilen bu iki kale hakkında değerli bir bilgi sunar (Uysal 2008a, 54). "...*Ve Ak deniz tarafında Gelibolu altında, Ece ovası demekle ma'rûf bir kısuk yirde, bu akar denizün iki tarafına, birbirine mukâbil (i)ki kal'a yaptırdı. Birine Kilidü'l-bahr ve birine Sultâniye ad virdi. Boğaz kesen tertibince*

bunlara da mehib toplar kurdı ki, Ak deniz tarafından dahı icâzetsüz kuş uçurmazlar.” Ayrıca, Fatih Sultan Mehmet’in vakanüvisi olan İmrozlu Kritovulos’un *Tarih-i Sultani Mehmet han-i Sani* adlı eserinde de Yakup Bey’in Kilidü’l-bahr ve Sultâniye olarak adlandırılan bu iki kalenin yapımı için görevlendirildiği bilgisi tekrarlanırken 1464-65 yıllarında kale inşaatlarının tamamlandığı aktarılmaktadır (Eyice, 1988: 22-239). Benzer bir şekilde, Sultan II. Beyazıt dönemi (hüküm süresi 1481-1512) tarihçisi Ibn Kemal’in *Tevârih-i Âl-i Osmân* adlı eserinde de Kilitbahir Kalesi’nin yapılışı ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

Kilitbahir köyünün odak noktasını oluşturan Kilitbahir Kalesi Osmanlı kale mimarisinde tasarımıyla öne çıkan çok özel yapılardan biridir. Yaklaşık olarak 120 metre x 220 metre ölçülerinde bir alana oturan Kilitbahir Kalesi genel anlamda iki bölümden oluşmaktadır (Şekil 4.1). Yapının tanımlayıcı unsuru oldukça gösterişli üç yapraklı yonca planlı iç kalesidir. Bunun etrafında ise daha alçak duvarlarla oluşturulan tahkimat dikkat çeker. Yonca biçimli İç Kale ortasında ise üçgen biçimli bir orta kule bulunmaktadır. 30 metre yüksekliğinde ve 4 metre kalınlığında duvarlara sahip bu orta kule içeriden yedi katlı olarak tasarlanmıştır. Kalenin ilk yapıldıktan sonra bazı özelliklerini kaybettiği ve zaman boyutunda bazı eklentiler yapıldığı görülmektedir. Örneğin, Fatih Sultan Mehmet dönemi inşa edilen Kilitbahir Kalesi’ne daha sonra 1541 yılında Kanuni Sultan Süleyman döneminde bazı eklentiler yapıldığı anlaşılmaktadır (Ayverdi, 1989: 791; Uysal, 2008, 64; Acioğlu, 2013: 27). Bu dönemde kalenin güney kesimine ikinci bir avlu ve günümüzde “Kanuni Kulesi” ve “Sarı Kule” gibi adlarla anılan daire planlı bir kule eklenmiştir. Kale etrafındaki hendeğin de bu dönemde eklendiği söylenebilir. Bunun dışında kalenin kullanıldığı dönemde çeşitli eklentilere de sahip olduğu görülmektedir. Genel itibarıyla Kilitbahir Kalesi’nin mimarı bilinmemesine rağmen onun Kala’-i Sultaniye ile Rumeli Hisarı’nın mimari olan Muslihiddin tarafından tasarladığı konusunda görüşler bulunmaktadır (Utkular, 1954: 35).

Kilitbahir kalesi mimarisi konusunda ilk çalışmalardan birisi Hans Högg tarafından 1932 yılında yayınladığı “Türkenburgen an Bosphorus und Dardanellen” başlıklı çalışmadır (Högg, 1932). İsmail Utkular tarafından hazırlanan 1953 tarihli “Çanakkale Boğazı’nda Fatih Devri Osmanlı Kaleleri” başlıklı doktora tezi de kale mimarisi konusunda bir başka çalışmadır. “Osmanlı Mimarisi” adlı eseri için Ekrem Hakkı Ayverdi’nin yaptığı detaylı çalışma de rölöveleri ile özellikle öne çıkar. Yusuf Acioğlu tarafından 2013 yılında

hazırlanan *Çanakkale'deki Osmanlı Dönemi Savunma Yapıları*” başlıklı doktora tezi ise Çanakkale bağlamında Kilitbahir kalesini ele almamıza olanak sağlar.

Bir Osmanlı köyü olarak Kilitbahir de Ali Osman Uysal tarafından yapılan alan araştırmaları ise kale etrafında nasıl bir Türk köyü geliştiğini algılamamıza önemli oranda yardımcı olur. Bu alan çalışmalarının Kilitbahir Kalesi çevresinde inşa edilen camii, han, hamam ve çeşme gibi yapıları tanımlımıza oldukça yardımcı olduğu görülmektedir (Uysal, 2008a: 54; Uysal, 2019). Kale dışında bulunan dini yapılar arasında Fatih Cami, Cahidî Sultan Cami, Kırklar Cami ve Tabib Hasan Cami gibi yapılar köy mimari çehresinin önemli unsurlarıydı. Cami yapıları dışında Kilitbahir köyünün önemli yapılarından biri de Uşşakî Dergâhı ile çok sayıda çeşme yapısıdır. Köyde iki adet de hamam yapısı olduğu anlaşılmaktadır. Cahidî Sultan Camii çevresindeki mezar taşları ise Kilitbahir de yaşamış şahsiyetler hakkında bilgi veren diğer önemli eserlerdir. Kilitbahir mimari dokusunun dikkat çekici yapıları arasında konut yapıları da öne çıkar. Bu konutlardan yalnızca 19. yüzyıl örneklerinden bazıları günümüze ulaşmayı başarmıştır.

Kilitbahir Köyünün bir diğer karakteristik mimari unsuru ise 19. yüzyıl başlarına kadar ayakta olan ve Kilitbahir kalesi ikinci avlusunun güney köşesinde yer alan silindirik kulenin önünde deniz kenarında yanyana dikili kule tipi iki yel değirmeniydi. 19. yüzyıl başlarında Kilitbahir Kalesi önünde bazı savunma yapıları eklendiği zaman bunların yıkıldığı anlaşılmaktadır. Çanakkale Boğazı savunmasını güçlendirmek amacıyla Sultan Abdülmecid (1839-1861) döneminde kalenin güneybatısında Namazgâh Tabyalarının inşası sırasında tamamen ortadan kaldırılmış olmalıdır. İngiliz kartograf Spratt'ın 1855 tarihinde hazırladığı detaylı haritalarda Kilitbahir köyünde daha önce iki yel değirmenin olduğu yerde Namazgâh Tabyaları karşımıza çıkmaktadır. Bu haritalar Kilitbahir kalesi çevresinin Sultan Abdülmecid döneminde yeniden istihkâmı sırasında ciddi yenilemeler ve değişiklikler yapıldığının tanıklarındır. Özellikle 1806 İngiliz-Rus Savaşı sırasında Amiral John Thomas Duckworth komutasındaki İngiliz Kraliyet donanmasının Boğazı geçişi ve Marmara Denizine ilerlemesi sürecine Kilitbahir kalesi muhafızı el-Hac Ali Paşa tarafından 1807 yılında bir tabya yaptırıldığı bilinmektedir (Acioğlu, 2016).

Kilitbahir Kalesi hakkındaki en erken tarihli bilgilerimiz Piri Reis'in *Kitab-ı Bahriye* adlı ünlü eserine dayanmaktadır: “*Rumeli tarafında olan kaleye Bahr-i Kilid dediklerine ba'is bu olmuş kim ol kale bina olduğu zamanlarda yukarıdan varan kimler icazeti Rumeli tarafından alurlar imiş. Rumeli kalesi ne onun için bahri kilid demişler. Lakin Rumeli*

tarafında olan kalenin önünde büyük barçalar yatup icazet almağa kabil değildir. Zira akıntılı yerden hem derindir, meğer küçük gemiler olakim ifrat ile kenara yakın varıp yatarlar ama Anadolu tarafında olan kalenin iki tarafı hob vasi klimanlar deyu vuku üzerine arz edüp icazeti Anadolu tarafından alınması emr olmuştur vesselam” Piri Reis’e ait 1526 tarihli bir çizim ise Kilitbahir için önemli bir görsel belgedir (Şekil 4.2).

17. yüzyılın Türk seyyahı Evliya Çelebi’nin ünlü “*Seyahatname*” adlı eserinde de Kilitbahir ile ilgili canlı bir tasvir yer alır. Büyük olasılıkla 1659 yılında Kilitbahiri ziyaret eden Evliya Çelebi kale içinde kiremit örtülü evlerden oluşan bir mahalleden bahsederken burada bir de “Hünkâr Cami” denen bir camiden bahseder. Kalede ayrıca buğday ambarları ve cephanelik olduğundan da bahseden Evliya Çelebi Kilitbahir de han, hamam ve çarşısının bulunmadığını aktarır. Osmanlı arşiv belgelerinde Fatih Sultan Mehmet döneminde Kilitbahir Kalesi yapıldığı dönemde bir kale camisi olduğu daha sonraki dönemlerde burada yapılan onarımlardan bilinmektedir. Evliya Çelebi’nin bahsettiği Hünkâr Cami’nin ilk inşa edilen kale cami olma olasılığı vardır.

Kilitbahir Kalesi ve çevresinde gelişen Türk köyünün neye benzediği konusunda 16. yüzyılın ortalarından itibaren batılı seyyahların gravürleri sayesinde bazı bilgilere sahibiz. Batılı seyyahların bu gravürleri genellikle Ege Denizinden başkent İstanbul’a doğru ya da tersi yönde yapılan gemi yolculukları sırasında edinilen kısa izlenimlere dayandığından tam anlamıyla gerçeği yansıtmaması beklenemez. Hatta bazı gravürlerin ise kendisinden önce Kilitbahir’le ilgili gravürleri baz aldığı anlaşılmaktadır. Bu yüzden bu tür gravürlere dayalı yorum yaparken dikkatli olunması gerektiği kabul görmektedir. Ancak, bu gravürlerin ortak yanı iç kaleyi üç yapraklı yonca biçimli bir plan şemasında betimlemesi ve kale yanında bir köy dokusunu ortaya koymasıdır. Semavi Eyice’nin 16. yüzyılda İtalya’da basılan haritalar üzerinden Çanakkale Boğazı’nda bulunan kaleler üzerine yapmış olduğu çalışma büyük bir değer taşır (Eyice, 1980). Örneğin, Latin haritacı Giovanni Francesco Comoccio’nun 1574 tarihli gravürü Piri Reis’in haritasından sonraki en erken tarihli görseldir ve bu gravürde iç kalenin üç yapraklı yonca biçimli olan şeması seçilebilmektedir. Son dönemlerde Aygül Ağır tarafından Floransa Devlet Arşivi bünyesinde tespit edilen 1582 tarihli 3 ayrı gravür ise Kilitbahir Kalesi ile ilgili görsel verilere yeni birer katkı olmuştur (Ağır, 2009: 38). İngiliz seyyah George Sandys 1610 yılında bölgeye yaptığı ziyareti ile ilgili eserinde yer alan gravür ise Kilitbahir Köyünü uzaktan ve kuzey yönden betimlemektedir (Sandys, 1615: 41). Bu kalenin kuzeyinde bulunan köy içinde bir cami görüntüsü öne çıkmaktadır. 1664 tarihli

Theophilum Urbium'un gravüründe ise Kilitbahir kalesi çevresinde bir hendek oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Bu gravürün en önemli yanı kale içinde bazı mimari birimlere vurgu yapması ve kale dışında herhangi bir köy dokusuna yer vermemesidir. Bu konuda bir başka değerli görseller Faruk Bilici tarafından Fransız devlet arşivlerinde bulunan ve Fransa Kralı XV. Louis'in İstanbul'un fetih olasılıklarını belirlemeye yönelik olarak görevlendirdiği mühendis Plantier'e hazırlattığı 1686 tarihli çizimlerdir (Bilici, 2004: 131). Bu çizimlerin Plantier tarafından Fransız gemisi *l'Aiguillon* ile Boğaz'dan geçerken yapılan gözlemlere dayanır. Bu belgelerde de kale etrafında gelişmiş bir yerleşim dokusu olduğu göze çarpmaktadır. Fransız mimar Lemoyne tarafından hazırlanan gravürlerden birisi hem Kilitbahir Kalesi içindeki mimari yapılaşma hem de kale çevresindeki yerleşim ve sokak dokusu konusunda bilgi vericidir (Şekil 4.3). Fransız ressam Jean-François Cassas'ın da bir resmi de Kilitbahir Kalesi ve çevresindeki mimari dokuyu gözümüzde canlandırmamıza olanak sağlar (Şek. 4.4). Burada özellikle kale dışındaki cami yapılarına vurgu yapılmıştır.

18. yüzyılın başlarında Kilitbahir mimari çehresinin neye benzediği konusunda 1700 ve 1702 arasında bölgeyi ziyaret eden Fransız botanikçi ve seyyah Joseph Pitton de Tournefort'un gravürleri de önemli bir görsel veridir (Tournefort, 1718: 175). Kalenin mimari özelliklerini oldukça yansıtan bu gravürlerden birinde yine kale çevresinde bir köy yerleşimine ait mimari doku göze çarpmaktadır. Bezer bir şekilde, 1784 yılında bölgeye ziyaret eden İspanyol seyyah Jose Moreno'nun bir gravürü de kale çevresinde oluşan köyün varlığını ortaya koyarken bu doku içinde iki adet de cami minareleriyle birlikte dikkat çeker (Moreno, 1790: 34-35) (Şekil 4.5). Bu gravür aynı zamanda kalenin hemen önünde boğazın kıyısını süsleyen bu iki adet yel değirmenine vurgu yapar. Jose Moreno'dan kısa bir süre sonra bölgeyi ziyaret eden Fransız gezgin Choiseul-Gouffier de kalenin yanında bir köy olduğunu ortaya koyar ve yine kalenin hemen önünde boğazın kıyısındaki iki adet yel değirmenine dikkat çeker (Choiseul-Gouffier, 1822: Lev. 53) (Şekil 4.6). Bu iki değirmen Kilitbahir Kalesi muhafızları ve kale dışındaki köy nüfusunun ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olmalıydı.

Osmanlı arşiv belgeleri ve Kilitbahir'de yapılan bilimsel araştırmalar dikkate alındığında kale ve çevresinde bulunan köyde yaşam konusunda önemli bilgilere ulaşmak mümkündür (Uysal, 2008a; Acıoğlu, 2008; Şen, 2008). Yukarıda da kısaca değinildiği üzere Kilitbahir Kalesi ve ona ilave edilen mimari unsurlar dışında kale çevresinde bulunan yapılar arasında dört adet cami yapısı dikkat çeker. Bu yapılardan en erken tarihli olan ve 1484

yılında yapılan Fatih Cami bugün ayakta olmasına rağmen birçok özgün niteliğini kaybetmiştir. Kale inşasında görevlendirilen Yakub Bey ile ilgili vakfiyede “Fatih Mescidi” olarak geçen bu yapı kale etrafında oluşan köy dokusunun önemli bir unsuruydu (Uysal, 2006: 123-144). Kilitbahir’in üst kısmında yer alan ve 17. yüzyıl başlarında inşa edilen Cahidi Sultan Cami ile kale yakınında sahil kıyısında 18. yüzyıl üçüncü çeyreğinde inşa edilen Tabib Hasan Cami köyün diğer önemli iki dini yapısıdır. Kilitbahir köyünün dördüncü dini yapısı olan Kırklar Cami ise maalesef günümüze ulaşmayı başaramamıştır.

Kilitbahir köy dokusunun ana unsurları arasında çeşme yapıları da yer alır. Bunlar arasında Hacı Mehmet Ağa Çeşmesi (1710-11), Damat İbrahim Paşa Çeşmesi (1723-24), Fatma Molla Kadın Çeşmesi (1754-55), Emin Ağa Çeşmesi (1767-68), Molla Ahmet Çeşmesi (1783-84), Âmine Hatun Çeşmesi (1783-84), Mehmet Ağa Çeşmesi (1784-85) ve Saliha Hanım Çeşmesi (1797) köyde oldukça canlı bir yaşama tanıklık eder (Uysal, 2008a: 58). Çeşmeler dışında suyla bağlantılı yapılar arasında iki adet hamam yapısı da öne çıkar. Köyün sosyal yaşamında önemli rol oynamış olabilecek bu iki hamamdan biri Fatih Cami’nin kuzeyinde yer alır ve büyük oranda tahrip olmuş durumdadır. Kalenin arka kısmında yer alan ve çifte hamam olarak inşa edilen Kırklar Hamamı da harabe halindedir. 16. yüzyılda yapıldığı kabul gören Kırklar Hamamı 1554 yılında Gelibolu Sancak Beyi ve Kaptan-ı Deryası olan Piyale Paşa’nın eseri olabileceği düşünülür.

Kilitbahir köyü güneyinde Havuzlar Mevkii’sine giden yolun üzerinde bulunan Uşşâkî Dergâhı (Ahmed Tâlibî Tekkesi) kalıntıları ile Kilitbahir köyünün üst kısmında bulunan Cahidi Sultan Külliyesi Kilitbahir köyünün farklı bir boyutunu ortaya koyar (Uysal, 2008a: 57; Acioğlu, 2008: 77). Uşşâkî Dergâhı’nın günümüze ulaşan hali bir giriş holü, bunu iki yandan çevreleyen birer mekân ve gerisinde büyük bir dikdörtgen bölümden oluşur (Uysal, 2019: 430). Harabe halinde bulunan yapının içinde dergâhın son şeyhlerinden Ahmet Tâlibî İrşâdî hazretlerinin mezarı bulunmaktadır.

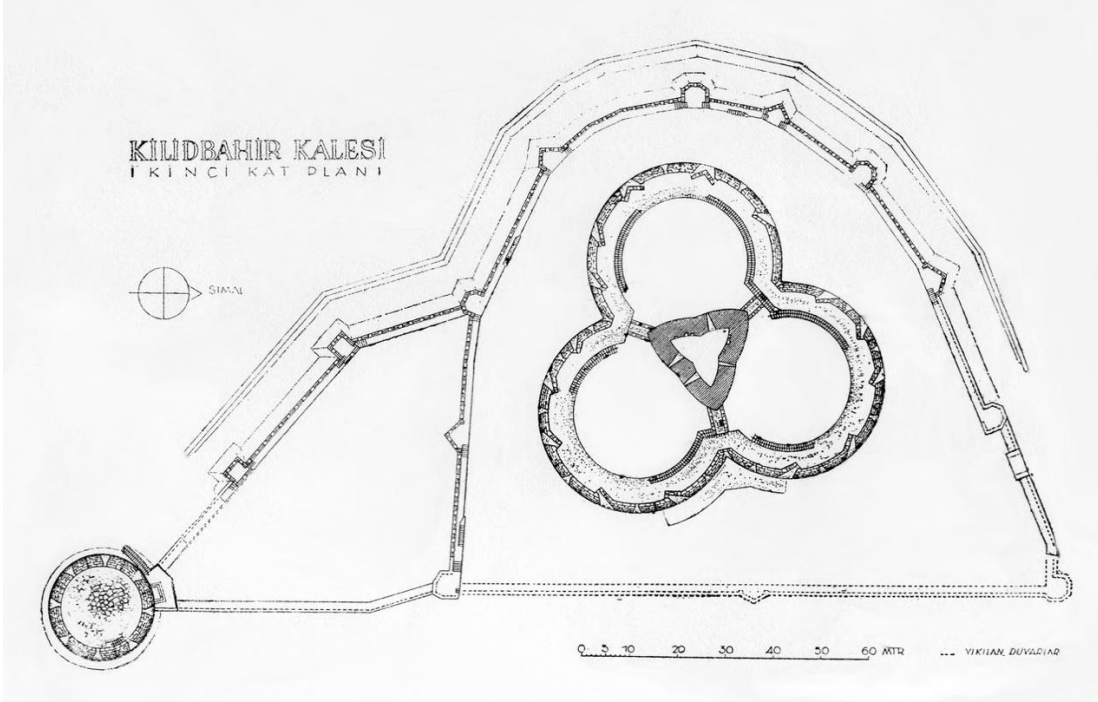
Günümüze ulaşan hali cami, türbe, türbeye geçişte kullanılan hazırlık mekânı ile günümüze ulaşmayan bir tekkeden oluştuğu anlaşılan Cahidi Sultan Külliyesi ise Kilitbahir köyünün 17. yüzyılda önemli bir tasavvuf merkezlerinden biri haline geldiğine tanıklık eder. Söz konusu Cahidi Sultan Külliyesi Kilitbahir Kalesi arkasında Çanakkale Boğazı’na hâkim bir noktada yer almaktadır. Cahidi Sultan cami iç bahçesi ve türbe yanında belirlenen 22 adet mezar taşının okunması yoluyla 19. yüzyılda Kilitbahir köyünde yaşamış veya görev yapmış müderris, muallim, molla, mülazım, mirliva, seyyid gibi bazı makamlara sahip

şahsiyetlerin varlığı ortaya koyulmuştur (Şen, 2008). Caminin güneyinde yer alan külliyenin tekkesi ise günümüzde mevcut değildir. Külliyenin cami ve tekkesinin Cahidi Sultan'ın sağlığında 1630 yılında yapıldığı kabul görür (Uysal, 2019: 429).

Sözü edilen dört cami yapısından olan Tabib Hasan Cami ile ilgili 1784 tarihli bir vakfiye ise konumuz açısından önemlidir. Bu vakfiye Tabib Hasan veya Hasbi Hasan Efendi bin Mehmed adlarıyla geçen bir şahsın vakfettiği dükkân, mahzenler ve nakit para ile ilgilidir. Sözü edilen vakfedilen dükkânların bazıları Kal'a-i Sultaniye'de Çanakçılar çarşısında bulunmaktaydı. Bu belgede Kal'a-i Sultaniye'de çanakçı dükkânları, çanakçı imalathaneleri (karhane) ve bazı çanakçı isimleri dikkat çekmektedir: Vakfiyenin metni şu şekilde okunmaktadır: “...Kal'a-i Sultaniye'de çanakçılar içinde vâki bir tarafı Hacı Abdülbâki dükkânı ve bir tarafı câmiî şerif bahçesi ve bir tarafı Hacı Hasan Kâhya'nın vakıf dükkânı ve bir tarafı râbi-i tarîk-i amm ile mahdud birbirine muttasıl iki bab çanakçı dükkânları ...ve yine kal'a-i mezbûrede vâki bir tarafı çanakçı kârhânesi ve bir tarafı mescid-i şerîf ve tarafeyni tarîk-i amm ile mahdud üç mahzeni ve yine karye-i mezbûrede vâki bir tarafı Emin Bey dükkânı ve etrafı selâsesi tarîk-i amm ile mahdud bir bab çanakçı kârhânesi ve yine kal'a-i mezbûrede bir tarafı Sarı Mustafa dükkânı ve bir tarafı câmi-i şerîfin vakıf arsa-i hâliyesi ve tarafeyni tarîk-i amm ile mahdud bir bab desti kârhânesi...” (Uysal, 2008: 56-57).¹ Bu belge bu açıdan 19. yüzyıl sonunda bazı çanakçı dükkân ve imalathanelerinin vakıf malı olduğunu göstermesi açısından oldukça değerlidir.

Kilitbahir köyünün sivil mimarisi konusunda geçmişte herhangi bir sistemli çalışma yapılmamış olması ise üzücüdür. Cezayirli Hasan Paşa'nın M.1778 tarihli vakfiyesi dikkate alındığında köyün mimari dokusu içinde konutlar dışında kahvehane, berber dükkânı ve mahzen gibi yapıların bulunduğu da anlaşılmaktadır (Uysal, 2019, 435). 1910'lu yıllardan itibaren elimizde bulunan bazı fotoğrafik belgeler kalenin özellikle kalenin kuzey ve batı bölümlerinde Osmanlı döneminin son yüzyılına ait konut yapılarının zenginliği konusunda bilgi ediniyoruz (Şek. 4.7-8). Bugün bir kısmı harabe halini almış bu konutlarda geçmişte ne tür seramik tüketim alışkanlığı ve davranışı olduğu konusunda bilgilere sahip olmak eşsiz olabilirdi. Bu aşamada bu alanlarda yapılacak temel kazılarının büyük önem kazandığını söylemek gerekir. Fakat, şimdilik en azından Kilitbahir Kalesi'ni kullanan ve burada yaşayanların seramik tercihleri konusunda elimizde bazı verilerin olduğu söylenebilir.

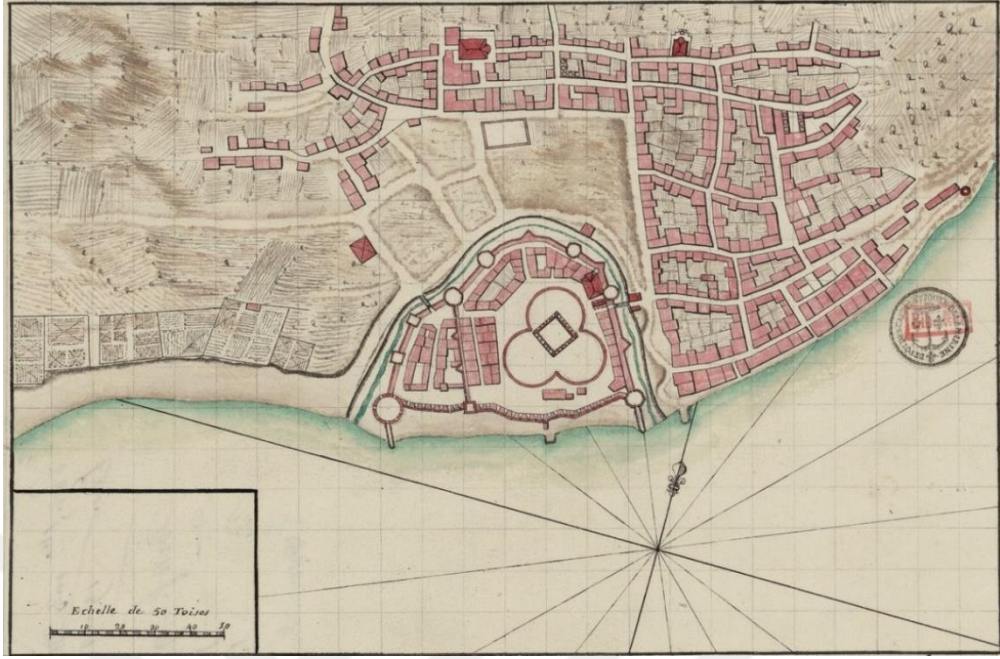
¹ Tabib Hasan (Hasbi Hasan) bin Mehmed'in 25 Rebiü'l-âhir 1198 Tarihli Vakfiyesinin Süreti, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Defter No.: 600, 15.

Şek. 4.1. Kilitbahir Kalesi planı (Kaynak: Utkular 1954)

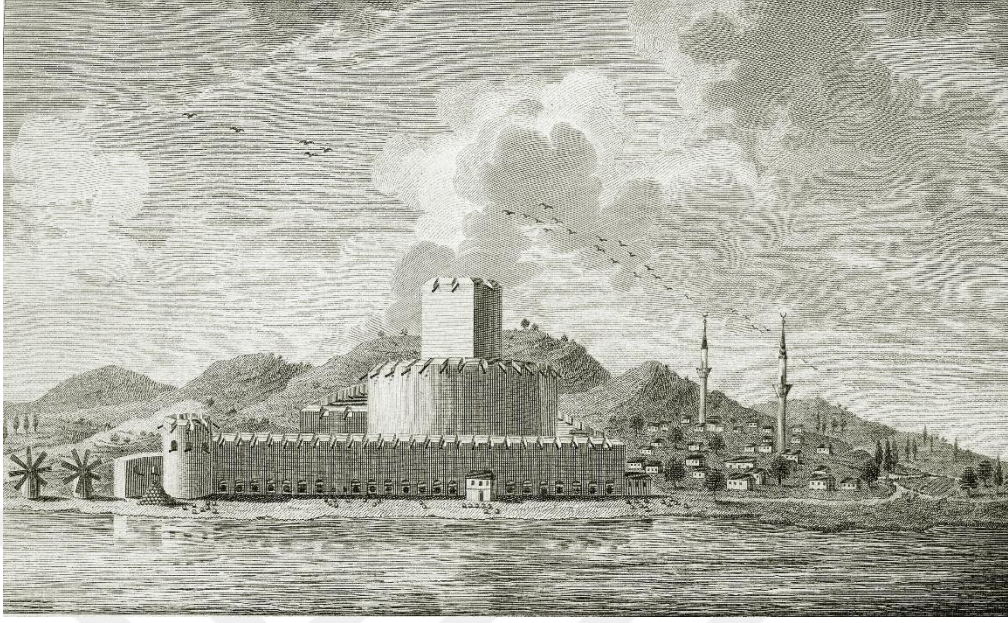
Şekil 4.2. 1526 tarihli bir Piri Reis haritası detayında Kilitbahir Kalesi

Şekil 4.3. Fransız mimar Lemoyne'nin 18. yüzyıl başlarına ait çiziminde Kilitbahir Kalesi ve çevresinde mimari yapılaşma görülmekte (Kaynak: gallica.bnf.fr)

Şekil 4.4. Fransız ressam Jean-François Cassas'ın bir eserinde Kilitbahir kalesi ve çevresindeki camileri görülmekte (Kaynak: gallica.bnf.fr)

Şekil 4.5. İspanyol gezgin Jose Moreno'nun 18. yüzyıl sonunda yöreye yaptığı ziyarete ait Kilitbahir gravürü üzerinde Kilitbahir Kalesi ve hemen kuzey yönde kale bitişiğinde Türk köyü görülmekte (Kaynak: Moreno 1790, 34-35)

Şekil 4.6. Fransız gezgin Choiseul-Gouffier'in 18. yüzyıl sonunda yöreye yaptığı ziyarete ait gravür detayında Kilitbahir Kalesi ve yanındaki Türk köyü görülmekte (Kaynak: Choiseul-Gouffier, 1822: Lev. 53)

Şekil 4.7. 1920'li yıllara ait bir fotoğrafta Kilitbahir Köyü sırtlarından Kilitbahir Kalesi ve çevresinde gelişen mimari dokunun bir görüntüsü

Şekil 4.8. 1930'lı yıllara ait bir fotoğrafta Kilitbahir Köyü sırtlarından Kilitbahir Kalesi ve çevresindeki köyün bir görüntüsü

4.1.2. Kilitbahir Kalesi Kazılarında Bulunan Çanakkale Seramikleri

Kilitbahir Kalesi restorasyonuna yönelik olarak iç kale de yapılan temizlik ve tespit çalışmaları sırasında ortaya çıkarılan çanak çömlek kalıntıları arasında yapılan incelemeler sırasında Çanakkale imalathanelerinde üretilmiş seramiklere ait örnekler rastlanılmıştır. Çalışma izni sadece Çanakkale seramikleri ile sınırlı olduğu için diğer seramik merkezleri ile ilgili sağlam istatistik verilere ulaşmak mümkün olmamıştır. Ancak, kazı sırasında buluntu yerlerine göre tasnif edilen seramik kasalarının gözden geçirilmesi sırasında çanak çömlek buluntu toplulukları arasında Çanakkale seramikleri dışında Osmanlı'nın diğer ana seramik merkezlerinden Kütahya, Eyüp-İstanbul ve Dimetoka atölyeleri kökenli seramiklerin varlığı da gözlemlenmiştir. Kilitbahir Bunun dışında bazı Osmanlı dönemi Balkan atölyeleri ve doğu Ege adalarına özgü seramiklere ait örneklerin varlığı da dikkat çekmektedir. Bu incelemeler sırasında ayrıca "Milet İşi" olarak bilinen ve daha çok Beylikler dönemine ait bazı seramik parçalarına rastlanması Kilitbahir Kalesi'nin yapım tarihi göz önüne alındığında oldukça şaşırtıcıdır. Bu buluntular 15. yüzyıl öncesinde burada bir yerleşim olabileceği konusunda değerlendirme yapmamıza olanak sağlamaktadır. Bunun için şimdilik kale dışında da kazı çalışmalarının da yapılmasını beklememiz gerekir.

Kilitbahir Kalesi kazı ve sondaj çalışmaları 2015-2016 yıllarında Çanakkale Savaşları ve Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı uzmanları kontrolünde yapılmıştır. Bu çalışma yapılacak restorasyona temel teşkil etmesi açısından kale içinde özellikle zemin ve kullanım evrelerinin tespiti amacıyla yöneliktir. Bu bağlamda Yonca biçimli plana sahip İç Kale'nin orta kule dışında kalan kısımlarında kazı çalışmaları yapıldığı görülmektedir. Kazı yöntemi olarak üç yapraklı yonca biçimli iç kalenin her bir bölümü oluşturan daire biçimli alanlar A Avlusu, B Avlusu ve C Avlusu olarak adlandırılmış ve bunlara esas bir karelej sistemi oluşturulduğu anlaşılmaktadır (İpek, 2018: 34, Dipnot 111). Bunun dışında Kanuni Sultan Süleyman döneminde ilave edilen dış kale bölümünde kazıyı yapanlarca "Geç Dönem Avlusu" olarak adlandırılan yer ile kalenin etrafındaki hendek kısımlarında da kazı çalışmaları yürütüldüğü görülmektedir (İpek, 2018: Res. 2.1). Bu çalışmalar sırasında daha çok su sistemleri ile ilgili işlevi tanımlanamayan yapılara ait temel duvarların gün ışığına çıkarıldığı görülmektedir. Konumu oluşturan seramikler de bu zemin dolgusu içinde belirlenmiştir. Buluntuların oluşturulan karelej sistemi ışığında kayıt altına alındığı görülmektedir.

Kilitbahir Kalesi bünyesinde İç Kale içinde yapılan kazılarda ele geçen Çanakkale seramikleri arasında en erken tarihteki örnekler iki adet sıralı boya bezeme tekniğinde üretilmiş dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli tabaklardır. 17. yüzyıl sonu veya 18. yüzyıl ilk yarısına ait olabilecek bu üç örneğin üretim tekniği aynıdır. Ağız çapı 12,5 cm olan ve tüme yakın kısmen tamamlanmış bir örnek olan tabak beyaz astar üzerine mavi boya dekorlu ve şeffaf astarlıdır (KB.1). Hem iç hem de dış yüzeyinin tamamen beyaz astarlı olan bu tabağın iç yüzeyinde oksit kırmızı renkte noktalardan oluşan bir merkezden dışarıya doğru yayılan mavi yaprak motiflerinden oluşturulan bir stilize rozet yer alır. Tabağın dışa dönük ağız kenarında ise yine mavi renkte birbirini takip eden damla motifleri yer alır. Bu tabağın ele geçtiği İç Kale B Avlusu kısmında yapılan kazı çalışmaları sırasında ele geçen sikkeler arasında tanımlanan Osmanlı Sultanı II. Süleyman (hüküm süresi 1687-1691) bu seramik için önerilen tarih ile uygundur. Hicri 1099 / miladi 1687-88 tarihli bu iki bakır sikke B Avlu içinde ele geçen bu kullanım evresini tarihleme konusunda önemli görülebilir (İpek, 2018: 96-97, kat.no. 3-4).

19,5 cm ağız çapına sahip bir diğer dışa dönük ağızlı tabak ise beyaz astar üzerine mavi ve oksit kırmızısı renklerde dekorludur ve şeffaf sır altına alınmıştır. Tabağın iç kısmının ortasında beyaz astar üzerine şeffaf sır altına alınmış kırmızı noktalarla oluşturulmuş rozetler ve onları çevreleyen stilize bitki motifleri dikkat çeker (KB.2). Hem iç hem de dış yüzeyi tamamen beyaz astarlanıp şeffaf sırla kaplandıktan sonra fırınlanan bu tabağın dışa dönük ağız kenarı korunmadığı için burada yer alabilecek motifler konusunda bilgi sahibi değiliz.

18. yüzyıl örnekleri arasında en dikkat çekici örnek ise örneğine pek rastlanılmayan içe dönük basit ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli sığ tabaktır. 12,5 cm çapında bu yarısı korunmuş küçük tabağın yine hem dış hem de iç yüzeyi tamamen beyaz astarlıdır (KB.3). Tabağın iç yüzündeki bezemelerde yine mavi ve oksit kırmızısı renklerde boya dekor kullanılmıştır. Tabağın ortasında iç içe geçmiş iki konsantrik halka içinde bir stilize rozet yer alır. Bu rozetin ortasında bir merkezden dağılan oksit kırmızı renkte stilize yapraklarla oluşturulmuş bir rozet ve çevresinde buradan dışarı doğru yayılan mavi renkte yapraklar yer alır. Tabağın iç yüzeyinde ise ağız kenarı hemen altında ise birbirini takip eden ve oksit kırmızısı renkte yapılmış dört yapraktan oluşan bitki motifleri yer alır.

18. yüzyıl ikinci yarısı /19. yüzyıl başlarına tarihlenebilecek dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli çukur tabaklardan dört örnek bu yüksek lisans

çalışmasına dahil edilmiştir. Bunlardan bütün olarak korunan ve 16 cm ağız çapına sahip örnek halen Kilitbahir Kalesi teşhirinde yer almaktadır (KB.4). İç kısmı tamamen beyaz astarlı olan bu tabağın üzerinde morumsu-kahverengi renkte stilize damla motifleri dikkat çekmektedir. Tabağın dışa dönük ağız kenarında ise yine morumsu-kahverengi renkte boya ile yapılmış içi boş bırakılmış iki ince çizgi yer alır. Ön yüzü tamamen sarı renkte sırlanıp fırınlanan bu tabağın arka yüzü astarsız ve sırsız bırakılmıştır.

Söz konusu kap formuna ait dört farklı tabağa ait parçalar da bulunmaktadır (KB.5-KB.8). Bu dört örneğin tamamı sarı sırlı örnek KB.4 tersine beyaz astar üzerine bu kez şeffaf sırlıdır. Tabakların dış yüzeyleri üst kısımları hariç beyaz astarlı ve sırlı değildir. Kabın iç yüzeylerinde ise morumsu-kahverengi renkte stilize damla motifleriyle oluşturulmuş kompozisyonlar dikkat çeker. Bu dört örnekten ikisi olan ağız kenarları üzerinde iki ince çizgi yer alır (KB.5-KB.6). Bunlardan birinde söz konusu iki ince çizgi arasında bu tür tabaklarda yaygın olduğu üzere damla motifi sırası olduğu göze çarpar (KB.5). Kilitbahir Kalesi kazıları sırasında dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli tabak formunun bir örneği ise beyaz astar üzerine yeşil renkte sırlı olarak ele geçmiştir (KB.18). 22 cm ağız çapına sahip bu çukur tabak örneğinde kabın iç yüzeyinin tamamı ile dış yüzeyinin kaide kısmı hariç tamamen beyaz astarlı ve yeşil sırlı olduğu görülmektedir. Bu tür kapların daha çok 19. yüzyılın ortalarına doğru yaygınlaştığını ve 1915 yılınca Çanakkale seramik atölyeleri çökmeye başlayınca kadar üretildiği söylenebilir.

Kilitbahir Kalesi kazısı buluntuları arasında sayıca en çok öne çıkan Çanakkale seramikleri grubu arasında “astar akıtma” bezeme tekniği ile yapılmış bazı çukur tabak parçaları öne çıkar. Bu örneklerden dokuz adeti bu çalışmaya dahil edilmiştir. Genelde dudak kısmı dışarıya taşkın olan, aşağıya doğru daralan gövdeli olan çanak grubunun daha çok yüksek bir kaideyle ya da sığ bir halka kaideyle sonlandığı görülmektedir (KB.14-KB.16). Yüksek kaideyle sonlanan iki çukur çanak örneğinde kabın iç yüzünde beyaz astarla akıtma yapıldığı ve bunun ardından yeşil sırla kaplandığı görülür (KB.9-KB.10). Bu tür tabakların dış yüzeylerinde genelde herhangi bir astar ve sır uygulaması görülmez. Sadece bazen kabın dış yüzeyinde ağız kenarının hemen altında astar veya sır izleri görülmektedir. Beyaz astarlı akıtma ile astar uygulanmayan yüzeyleri yeşil sırla kaplanması farklı görsellik yarattığından bu tür bezeme Çanakkale seramik ustaları tarafından oldukça sevilmiştir. Beyaz astar ile yapılan akıtma bezemenin bazen yeşil sır yerine şeffaf sır (KB.11) ya da sarı renkte sırla da denendiğini görüyoruz (KB. 17).

Kilitbahir Kalesi kazısı Çanakkale seramikleri arasında bir adet de derin çanak kategorisinde bir örnek belirlenmiştir (KB.19). 19,8 cm ağız çapına sahip bu derin çanağın iç yüzeyinin tamamı ile dış yüzeyin alt kısmı hariç tamamen beyaz astarlı ve yeşil sırlıdır. Bu tür derin çanakların halka biçimli bir kaideyle sonlandığını biliyoruz.

Kilitbahir kazıları sırasında iç kale içinde yapılan kazılarda tespit edilen seramikler arasından seçilen örnekler dikkate alındığında Çanakkale seramiklerinin en azından 18. yüzyıl başlarından itibaren kale nüfusu tarafından tercih edildiği söylenebilir. Kalede yaşayanların çanak çömlek ihtiyaçlarını tamamen Çanakkale seramik atölyelerine bağlamadığı da ortaya çıkan bilgilerdendir. İç Kale de ele geçen kaba mallar arasında dikkat çeken sır altı boya tekniğinde üretilmiş beyaz astar üzerine oksit kırmızısı ve mavi renklerin kullanıldığı boya dekorlu Çanakkale tabaklarının tıpkı bunlarla birlikte ele geçen Kütahya seramikleriyle birlikte kalenin seçkin kesimine yönelik olabileceği düşünülebilir. Kilitbahir Kalesi'nde yaşayanların 1915 yılına kadar kısmen de olsa Çanakkale atölyelerinden kesintisiz olarak seramik temin ettiği de söylenebilir. Genellikle çukur tabak ve çanak örneklerine rastlamamız Çanakkale atölyeleri ürünlerinin sofrada kullanılmasıyla ilgili seramik kullanımında daha çok tercih edildiğini düşünmemize yol açar. Kale dışında hendek alanında ele geçen seramiklerin de bu türde olması kullanım dışı kalan seramiklerin buraya atıldığı yönünde bir değerlendirme yapmaya yönelir.

Kilitbahir Kalesinde yapılan kazılarda ele geçen seramiklerin tamamını maalesef incelemek mümkün olmamıştır. Burada tanıtılan Çanakkale seramiklerinin sayısının kale kazıları sırasında ele geçen Çanakkale seramikleri içinde oldukça küçük bir oranı oluşturduğunu söylemek gerekir. Çanakkale seramiklerinin hem erken hem de geç evresine ait seramiklerin kazılar sırasında ele geçtiği görülmektedir. İç kale bölümünde orta kule içinde yapılan teşhirde yer alan seramiklere bakarak Çanakkale imalathaneleri dışında diğer Osmanlı seramik merkezlerinden de seramik tedarik edildiği düşüncesini tekrarlamak mümkündür. Ebruli (mermer) desenli ve serpme desenli sırlı tabakların İstanbul-Eyüp'te üretim yapan Osmanlı atölyelerinden gelmiş olma olasılığı yüksektir. Fakat mevcut kazılar ışığında Çanakkale seramiklerinin kale yaşamında kimler tarafından ve hangi durumlarda kullanıldığı konusunda kesin değerlendirme yapmak bu aşamada kolay değildir. Ancak tabak ve çanak benzeri kapların çömlek ve kavanoz benzeri kapaklı kaplara göre sayıca daha çok ele geçmesi dikkat çeker.

4.2. Maydos-Kiliseteppe Höyük

Çanakkale Boğazı'nın Avrupa yakasında Gelibolu Yarımadası'nın güney kıyısında bulunan Eceabat ilçesinin Osmanlı döneminde merkezini oluşturan Maydos köyünde bulunan Maydos-Kiliseteppe Höyüğü kazılarında, en üst kültür katmanı olan Tabaka I' de ele geçmiştir. Bu tabakada belirlenen 19. yüzyıl seramikleri arasında Çanakkale atölyeleri üretimi seramikler de dikkat çekmektedir. Bilimsel kazılar öncesi Maydos Höyük ve çevresinde yapılan yüzey araştırmalarında tespit edilen Çanakkale seramikleri de höyük tepesinin Aziz Dimitri Kilise olarak son kullanım evresiyle ilgili olmalıdır (Çaylak-Türker, 2008: 33). Mevcut seramikleri 19. yüzyılda Maydosluların seramik tüketim alışkanlıklarında Çanakkale atölyeleri ürünlerini de önemli rol tuttuğuna işaret etmektedir. Kilisenin bulunduğu Maydos-Kiliseteppe höyüğünün kuzey eteklerinde ise Hristiyan inancına göre bir aziz veya azizeye adanmış şifa özelliği olduğu kabul gören kutsal pınar veya kuyu olan bir ayazma bulunduğu ve bunun da tıpkı kilise gibi Aziz Dimitri'ye adanmış olduğu belirtilmiştir (Çaylak-Türker, 2008: 35). Bu tür alanların aziz gününde bir panayır kimliğine büründüğü düşünüldüğünde ileriki yıllarda Maydos-Kilistepe Tabaka I içinde 19. yüzyıla ait birçok veri beklemek olasıdır.

4.2.1. Osmanlı Döneminde Maydos Köyü

14. yüzyıl ortalarında başlayan Rumeli'nin Türkleşme sürecinde önemli rol oynayan komutanlardan Ece Bey'den dolayı Osmanlı Dönemi'nde Eceovası nahiyesinin ana yerleşimlerinden olan Maydos köyü Osmanlı dönemi boyunca Gelibolu Yarımadası'nın en önemli yerleşimlerinden biri olmuştur. Osmanlı arşivleri göz önüne alındığında bugünkü Eceabat ilçe merkezine denk gelen Maydos köyünde 1475 yılından itibaren demografik açıdan Rumlar'ın hâkim olduğu görülmektedir. 1475 tarihli Tapu Tahrir Defteri'nde Eceovası nahiyesinin piyade-müselleme köylerinden meydana geldiği anlaşılmaktadır.² Sadece nahiyenin merkezi olan Maydos köyü ile Gelibolu yarımadasının en güneyinde yer alan Kirte köyleri kürekçilerle meskûn bulunuyordu. Maydos köyünde yaşayan Rumlar, tıpkı komşusu Kirte/Krithia (günümüze Alçıtepe köyü)' da yaşayan Rumlar gibi Fatih Sultan Mehmet döneminde Osmanlı Donanması'nda kürekçi olarak istihdam edilmiş ve vergiden muaf olmuşlardır. Osmanlı donanmasında yelkenli gemiler kullanılmaya başlanmadan evvel kürekçiler istihdam ediliyordu. Maydos ve Kirte halkı da haraç, ispenç ve avarızdan

² Devlet Arşivleri, Osmanlı Arşivi, Tapu Tahrir Defteri, 12, 175.

muafiyet mukabilinde kürekçilik yapmaktaydılar. Örneğin 1475'te Maydos'ta 102 kürekçi kayıtlıydı ve tamamı gayrimüslim ahaliye mensuptu.³ Osmanlı dönemi boyunca Gelibolu çevresinde Maydos dışında ayrıca Rum ahalinin hâkim olduğu Sütlüce (Galata), Tayfur (Tayfiri), Yeniköy (Neohori), Şeytanköy (Angelohori), Bayır (Pari), Değirmendüzü (Burgas/Pergaz) Bolayır (Plagiari) Ortaköy (Eksamili) gibi köyler bulunmaktaydı. Bu tarım köylerinin geçim ekonomisinde daha çok buğday, arpa, pamuk, üzüm ve anason gibi ürünlerin yetiştiriciliği önemliydi.

1519 tarihli 75 Numaralı Gelibolu Livası Mufassal Tahrir Defteri kayıtlarında "Karye-i Maydos" ifadesi bulunur ve gayrimüslim kürekçilerden yine bahsedilir.⁴ 16. yüzyıl ve sonraki dönemde köy nüfusunun tamamen gayrimüslimlerden oluşmaya devam ettiği görülmektedir (Sezgin, 1998: 168). 1569'dan itibaren Süleymaniye İmaretı vakfı raiyyeti olmuşlardı. 1569'da piyade ve müselleme organizasyonu artık ortadan kalkmış olduğundan Eceovası nahiyesi köyleri, Kanuni Sultan Süleyman'ın İstanbul'da yaptırmış olduğu Süleymaniye İmaretine vakfedilmiş köyler olarak görülmektedir (Sezgin, 1998: 139 ve 222). 1569 yılında Maydos'ta 1 adet kiremit ocağı olduğu görülmektedir.⁵ Bu tarihte aynı zamanda Maydos'ta 38 yel değirmeni olduğu görülmektedir.⁶ Maydos civarında ince bir pamuk ipliğın yanı sıra ala ve sade olarak dimi adlı bir bez türü üretilmekteydi (İnalçık, 1981: 37; Kütükoğlu, 1983: 159 ve 171; Sezgin, 1998: 72).

Gelibolu Yarımadası'nda Osmanlı dönemi boyunca iskân edilmiş Türk ve Rum köyleri arasında hiç şüphesiz en ön plana çıkan yerleşim Maydos köyüydü. 17. yüzyıl gezginlerinden Evliya Çelebi *Seyahatname* adlı ünlü eserinde Maydos izlenimlerini anlattığı kısımda şehrin özellikleri ve etnik yapısı hakkında bilgi vermektedir: "*Gelibolu toprağında deniz kıyısında, hâkimi subaşıdır. Deniz kıyısında 800 sanatlı, kiremit örtülü kat kat saray gibi kefere evleri var, gözler kamaşır. Zira bu kasaba kâfirleri tüm İstanbul evleri yapan üstad-ı dülger kefereleri burada otururlar ki Maydos dülgeri Rum'da meşhur olduklarından her birinin haneleri ibretlik yapılardır. Burada asla hâkiminden başka Müslim yoktur ve kiliseleriyle bağları çoktur. Onun için Maydos şarabı meşhurdur. Kasaba dışında yel değirmenleri, ince ve beyaz unları ve dilber Muğpiçe Urum oğlanları olur.*"

³ Devlet Arşivleri, Osmanlı Arşivi, Mühimme Defteri, XXVIII, 346/874.

⁴ 75 Numaralı Gelibolu Livası Mufassal Tahrir Defteri (925/1519), 2, 59, 218, 224.

⁵ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Tapu Tahrir Defteri, nr. 490, 337, 353.

⁶ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Tapu Tahrir Defteri, nr. 490, 353.

17. yüzyıl boyunca Eceovası Nahiyesi köylerinde tarımsal faaliyetlerin yaygın olmasına karşın Maydos köyünde daha çok deniz nakliyat faaliyetinin yapıldığı görülmektedir. Bu dönemde Maydosluların sahip olduğu 30-40 kadar sandal ve gemi ile faaliyet sahalarını Silivri'ye kadar genişlettikleri aktarılmaktadır (Faroqhi, 1981: 148; Sezgin, 1998: 172). Maydos limanında bir tahıl ambarı olduğu, 30 kadar kürekçi ve hamalın limanda çalıştığı yönündeki bilgiler de bu yaklaşımı destekler (Drakos, 1892: 127).

Evliya Çelebi'den yaklaşık 100 yıl sonra 18. yüzyıl sonlarında Maydos'u ziyaret eden Fransız seyyah Choiseul-Gouffier ise bu tarihte köy hakkında bilgiler sunar (Choiseul-Gouffier, 1822: 381, Lev. 54-55) (Şek. 4.9. Eserinde yer alan iki gravür köyün ana noktasının Aziz Dimitri Kilisesi'nin üzerine inşa edildiği tepe olduğunu, yerleşim çevresinde çok sayıda bağ ve bahçenin olduğunu, yel değirmenlerinin köyün mimari çehresinin önemli bir parçası olduğunu göstermektedir. Onun aktardıklarından tarımın Maydos ekonomisinin önemli bir parçası olduğu anlaşılmaktadır.

1792 yılında Fransız entomolog Guillaume-Antoine Olivier, Çanakkale Boğazı üzerinden İstanbul'a yaptığı yolculuk sırasında Maydos'u antik Madytos kenti harabeleri üstüne kurulmuş bir yerleşim olarak tanımlar (Olivier, 1800: 36). Maydos çevresinin çok bereketli olmamasına rağmen burada biraz tahıl, üzüm ve özellikle pamuk yetiştirildiğini aktarır. Olivier günlüklerinde ayrıca burada yaşayan insanların çoğunun denizci olduğunu, geriye kalan nüfusun ise tarımla ve yelken bezi imalatıyla meşgul olduğunu aktarır. Yelken bezi üretiminde kullandıkları pamuğun çoğunu kendileri üretiyor olmalarına rağmen bazen küçük oranda, Avrupalıların Dardanel olarak adlandırdığı Çanakkale'den ve Gelibolu'dan temin ettiklerini kaydeder.

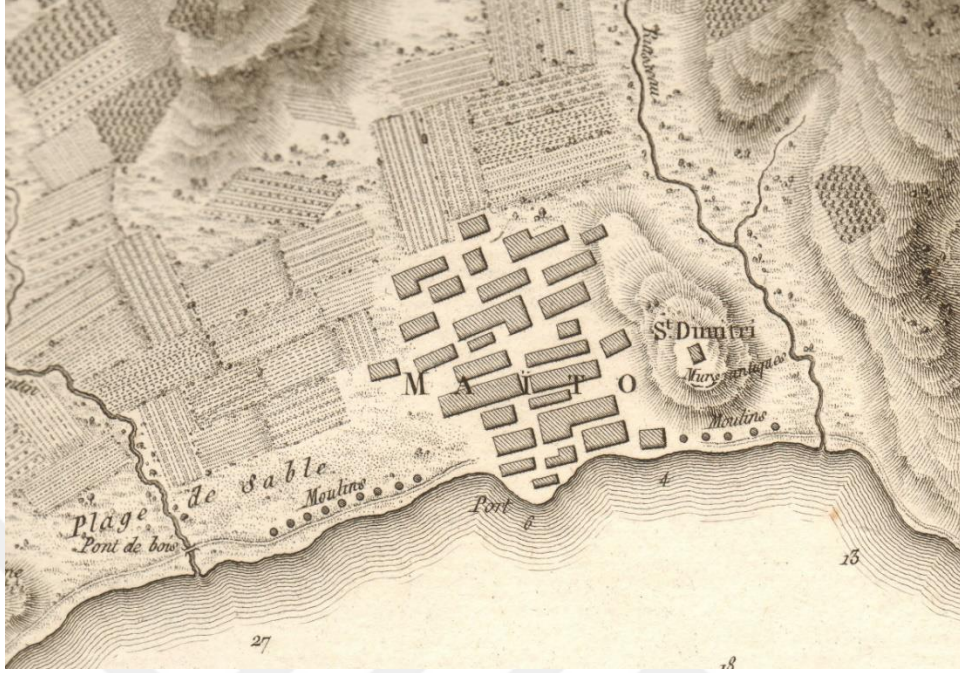
Maydos'un en görkemli günlerini ise 19. yüzyıl boyunca yaşadığı söylenebilir. Çok sayıda anıtsal kilise yapısı, tuğla fabrikaları, yel değirmenleri ve oldukça işlevsel liman, Maydos'un 19. yüzyılda ulaştığı refah düzeyinin önemli göstergeleridir. Aghios Demetrios, Aghios Ioannis, Panagia Faneromeni, Pammegiston Taksiarkhon ve Aghios Spyridon kiliseleri Maydos mimari çehresinin önemli unsurlarıydı. *Ta Thrakika* (Trakyalılar Hakkında) adlı önemli kitabın yazarı olan Eustratios Drakos, Osmanlı döneminde Gelibolu Yarımadası'nda bulunan Rum yerleşimlerinden bahsederken Maydos yaşantısı hakkında da çok değerli bilgiler sunar (Drakos, 1892). 1855 yılında bölgede kartografik araştırmalar yapan hidrograf ve coğrafyacı İngiliz Teğmen T.A.B. Spratt'ın Maydos ve çevresini tanımladığı harita üzerinde de Aziz Dimitri kilisesini belirtmektedir. Maydos yerlisi olan ve

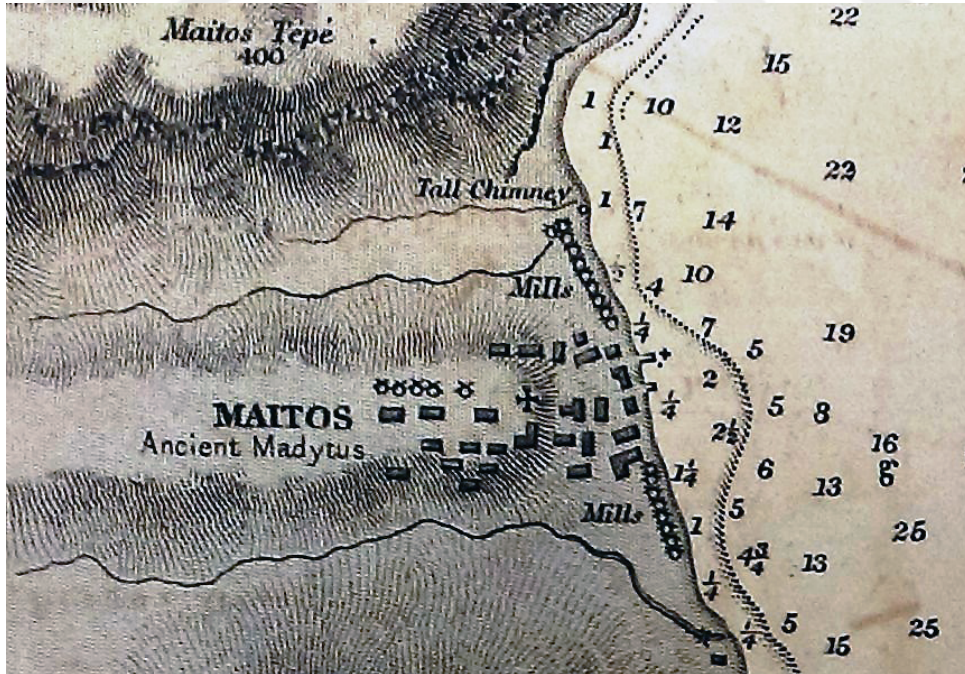
1923 yılından itibaren Yunan Kilisesi'nin ruhani lideri olan Chrysostomos Papadopoulos da Maydos köyünün 19. yüzyılda önemli bir köy olduğunu doğrular (Papadopoulos, 1890: 30). Papadopoulos dışında, 1877 yılında Maydos'ta doğan ve Mübadele sonrası Maydos'u terk etmek zorunda kalan Apostolos Sitaras da doğduğu yer hakkında güzel bilgiler sunarken Maydos yerleşiminin 19. yüzyıldaki gelişmişlik düzeyine tanıklık eder. 1949 yılında ölümünden sonra Yunanca olarak basılan *Madytos* adlı kitap belki de bugüne kadar Osmanlı döneminde Maydos köyünde yaşayan Rum ahalinin yaşamı üzerine yazılmış en detaylı çalışmalardan biridir (Sitaras, 1971).

Rum halkı varlığının, köyün Osmanlı topraklarına katıldığı ilk yıllardan Çanakkale Savaşı'na kadar devam ettiği bilinmektedir. Rum nüfusun Maydos'u terk etmesinin ana sebebi savaştır. 16 Nisan 1915'te Maydos yerleşimi İtilaf Devletleri tarafından bombalanmış, 29 Nisan 1915'te bombalanmaya devam edilmiştir. Çanakkale Savaşı sırasında Maydos yerleşiminin bombalanması ile köy ciddi oranda tahrip edilmiştir. Rum halkının göç etmesinin ilk nedeni can güvenliğidir. Daha sonraki neden ise 1923 yılında Lozan Antlaşması uyarınca Yunanistan ile yapılan mübadeledir.

Maydos köyü çevresi geçmişte tarıma uygun bereketli toprakları ile adeta bir tahıl deposuydu. Osmanlı ekonomisinin temelinde tarımın önemli bir rol oynadığı göz önüne alındığında devlet sınırları içinde kalan birçok şehrin ve ordunun tahıl ihtiyaçlarını karşılamak için Gelibolu Yarımadası toprakları önemli bir yere sahipti. E.I. Drakos da 1892 yılında yazdığı *Ta Thrakia* adlı eserinde Maydos'un ekonomisi üzerine önemli bilgiler verir. Bu eser dikkate alındığında Maydos ekonomisinde hububat üretimi yanında pamuk, susam ve anasonun önemli yer tuttuğu görülmektedir (Drakos, 1892). Drakos, pamuk üretiminin 120.000 okka (1 okka=1,23 kilo) olduğunu ve daha önce bu rakamın 400.000 okka olduğunu vurgular. Susam üretiminin ise 150.000 okka olduğunu aktarır. Maydos'un bölgede anason üreten tek yerleşim olduğu kaydedilir. Pamuk Odyssos'a, susam Marsilya'ya ve anason Genova ile Marsilya'ya ihraç edilirdi. Maydos köyünde şarap üretiminin de yapıldığı görülmektedir. Drakos ayrıca 19. yüzyıl sonunda Maydos köyünden balıkçılık yapılan bir yer olarak bahseder; 30 yolcu ya da kargo gemisi, 10 ticaret gemisi, 800 kiloluk 28 balıkçı gemisi olduğunu aktarır. 19. yüzyıl sonunda Maydos'ta ayrıca 4 tuğla, 4 çanak-çömlek ve 2 pamuk çırçır fabrikası ile 2 taş ocağı faaliyet gösteriyordu. Bu tür endüstriyel yapıların daha çok yerleşimin kuzey yönünde konuşlandığı anlaşılmaktadır. Örneğin, 1915 yılı öncesinde tuğla üretimi Maydos ekonomisi içinde önemli bir yer tutuyordu.

Şekil 4.9. Fransız seyyah Choiseul-Gouffier'in 18. yüzyıl sonlarına doğru yaptığı ziyaretine ait köy etrafında tarım alanlarını da gösteren Maydos yerleşim planı.

Şekil 4.10. İngiliz coğrafyacı T.A.B. Spratt'ın 1855 tarihli Çanakkale Boğazi haritası detayında Maydos yerleşim planı.

Şekil 4.11. Olasılıkla 1890-1900 yıllarına ait bir kartpostal detayında Maydos höyük ve üzerinde bulunan Aziz Dimitri Kilisesi.

Şekil 4.12. 1915 Çanakkale Savaşı sonrasında Maydos köyünün denizden bir görüntüsü. Maydos Höyük üzerindeki Aziz Dimitri Kilisesi tahrip olmuş halde.

4.1.2. Maydos-Kilise-tepe Höyüğü “Çanakkale Seramikleri

Çanakkale Boğazı içinde Gelibolu Yarımadası'nın güney kıyısında Erken Tunç Çağı'ndan itibaren kesintisiz yerleşim izleri taşıyan Maydos-Kilise-tepe'de arkeolojik kazılar Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi öğretim üyesi Göksel Sazcı tarafından 2010 yılından itibaren yürütülmektedir. Maydos-Kilise-tepe Höyüğü kazıları sırasında en üst kültür katmanında (Tabaka I) Çanakkale seramiklerine ait örnekler gün ışığına çıkartılmıştır (Takaoğlu, 2020). Tabaka I'in en büyük özelliği Çanakkale Savaşı'na kadar üzerinde ayakta duran Aziz Dimitri Kilisesi'ne ait temel kalıntıları ve çevresinde bulunan mezarlığa ilişkin buluntular içermesidir. Söz konusu Aziz Dimitri Kilisesi'nin en azından 18. yüzyıl sonlarından itibaren bu höyük üzerinde yer aldığı göz önüne alındığında bu kültür katmanında Çanakkale seramiklerinin iki ana evresi seramikleri beklenebilir.

2010 yılından beri Maydos-Kilise-tepe Höyüğü'nde yürütülen arkeolojik kazılarda höyüğün en üst tabakası olan Tabaka I içinde Çanakkale atölyelerinde üretilmiş seramiklere ait yaklaşık 60 parça tespit edilmiş ve bunların 24 adeti bu tez çalışmasına dahil edilmiştir. Erken evreye ait sır altı boya bezeme tekniğinde yapılmış buluntular arasında dışa dönük ağız kenarlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli tabaklar öne çıkar. Ağız çapları 19 ve 22 cm arası değişen bu tip tabaklara ait biri tüme yakın, bir ağız kenarı ve iki gövde parçası olmak üzere beş farklı tabağa ait örnekler ele geçmiştir (MK.1-MK.5)(Takaoğlu, 2020, Res. 5). Bu tür kapların üretiminde iki kez fırınlama gerçekleşir. Bu tip tabaklar tornada çekildikten sonra deri sertliğine gelene kadar kurumak üzere bekletilir. Daha sonra tabağın iç yüzeyinin tamamı ve dış yüzeyinin de ya tamamı ya da alt kısmı boş bırakılacak şekilde beyaz astarlanır. Tabak astarın suyunu emmesi için bekletildikten sonra astar üzerine morumsu-kahverengimsi renkte stilize bitki motifleri çizilir. Tabağın dışa dönük ağız üzerinde ise iki ince çizgi yer alır. Normalde Çanakkale atölyelerinde üretilen bu tip tabakların dışa dönük ağız kenarları üzerinde iki ince çizgi arasında aralıklarla yerleştirilmiş beşer damla kümesi yer almasına rağmen bunlar Maydos tabağında karşımıza çıkmaz. Boya dekor kuruduktan sonra ilk olarak yaklaşık 940 derece ısıda bisküvi pişirimi yapılır. Bu ilk pişirimin ardından fırından çıkarılan tabaklar, iç kısımları tamamen ve dış kısımlarının da üst yarısı şeffaf sırla kaplandıktan sonra ikinci kez fırınlanır. Dış yüzün büyük bir kısmı sırsız ve astarsız bırakılmıştır. Bu tip tabakların 18. yüzyılın ortalarından 19. yüzyıl başlarına kadar üretildiği kabul görmektedir. Bunlar dışında Maydos-Kilise-tepe kazılarında erken evre ile ilişkilendirilebilecek başka bir seramik parçası belirlenmemiştir.

Maydos Kilistepe Höyüğü'nde aynı zamanda “astar akıtma” bezeme tekniği ile yapılmış bazı tabak parçaları da ele geçmiştir (MK.6-MK.9)(Takaoğlu, 2020, Res. 7). Genelde dudak kısmı dışarıya taşkın olan, aşağıya doğru halka kaideyle sonlanan dışbükey gövdeli tabaklar çarkta çekildikten sonra beyaz astar kullanılarak direkt zemin üzerine ağız kenarından aşağıya doğru yapılan dikine akıtmalar ile kaba bir bezeme şekli uygulandıktan sonra ilk pişirime tabi tutulur. Tabaklar fırından çıktıktan sonra ya yeşil renkte ya da sarı renkte sırlanıp ikinci kez fırına verilir. Böylelikle astar akıtma üzerine gelen sarı veya yeşil sır ile tabağın kendi rengi olan kahverengi hamur üzerine gelen yeşil veya sarı sır arasında bir renk farkı oluşur. Bu gruba giren çukur tabakların da ortasında fırınlama süreciyle ilgili uçayak izleri görülmektedir. Astar Akıtma tekniği Batı Trakya'da Yunanistan'ın Evros coğrafi biriminde bulunan Dimetoka kasabasında faaliyet gösteren çanak çömlekçiler tarafından da tercih edildiğinden bu teknikte Çanakkale imalathanelerinde üretilen astar akıtma bezemeli çukur tabaklar bazı kazı raporlarında hatalı bir şekilde Dimetoka seramiği olarak adlandırılmaktadır. Bu konuda şüphesiz yeni çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu tür astar akıtma bezemeli tabakların çok yoğun bir şekilde genelde Çanakkale erken evre tabaklarıyla birlikte ele geçmesi, özellikle bunları belki de erken evre içinde değerlendirmemiz gerektiğini düşündürür. Bunun için daha sağlam tabaka buluntularına ihtiyaç duyulmaktadır.

Maydos-Kilistepe Höyüğü'nde Tabaka I'de ele geçen diğer Çanakkale seramikleri daha çok geç evreye aittir. En yaygın tip düz ağızlı, aşağıya doğru hafifçe daralan gövdeli ve halka kaideli, oldukça sade görünümlü derin çanaklardır (MK.10-MK.16) (Takaoğlu, 2020, Res. 6). Ağız çapları 12-15 cm arası ve yükseklikleri 9 ila 11 cm arası değişen boyutları en yaygın olan bu derin çanaklar genelde halk arasında çorba kasesi olarak adlandırılır. Bu tip derin çanakların iç yüzeyinin tamamı, dış yüzeyinin de alt kısmı hariç tamamı sırlanır. Bu çanakların iç kısmında fırınlamadan kaynaklı uçayak izi yer alır. Osmanlı arşiv belgelerinde geçen bir paralık çanak, iki paralık çanak ve üç paralık çanak gibi tanımlamalar bunların boyutlarını tanımlamak için kullanılmıştır. Maydos-Kilistepe Höyüğü'nde ele geçen derin çanaklar beyaz astar üzerine yeşil, sarı ve şeffaf sırlı olarak karşımıza çıkar. Bazı örnekler kahverengi ve yeşil akıtmalı şeffaf sır kullanılarak üretilmiştir. Birkaç örnekte baskı bezeme ile oluşturulmuş yatay kuşakların çanağın dış yüzeyinde yer aldığı görülebilir. Maydos-Kilistepe-Höyüğü'nde bu tür baskı bezemeli derin çanaklar yeşil sırlı olarak karşımıza çıkar. Bu tür baskılı seramikleri Dimetoka ürünü görenler bulunmasına rağmen bu konuda yeni buluntuları eklemek gerekir.

Maydos-Kilistepe Höyüğü'nde ele geçen en dikkat çekici parçalardan birisi de yonca ağızlı bir sürahiye ait ağız parçasıdır (KB.17). Bu tip tek kulplu ve yonca ağızlı sürahilerin, İtalya'da öne çıkan seramik merkezlerinden Apulia (Grotaglie Puglia) ürünlerine öykünerek Çanakkale seramik atölyelerinde üretildiği söylenebilir (Takaoğlu, 2020: 256). Çanakkale seramik atölyelerininin 19. yüzyıl ortalarından itibaren zaman zaman pazar olanaklarını artırmak için Avrupa ürünlerine öykündüğü düşünülebilir. Bu tür sürahilerin en büyük özelliği beyaz veya krem astar üzerine şeffaf sır kullanılarak kabın tamamına beyaz bir görünüm verilmesidir. Fırınlama sonrası sır üstüne kırmızı ve yaldız boya kullanılarak geometrik desenler yapılır. Fakat Maydos-Kilistepe Höyüğü örneğinde sır üstü boya bezeme mevcut değildir.

Maydos-Kilistepe Höyüğü'nde beyaz astar üzerine yeşil sır akıtmalı sarı sırlı bir ibriğe ait seramik parçaları da ele geçmiştir (MK.18). Halk arasında "yağ bardağı" olarak adlandırılan bu tip ince uzun emzikli ibrikler keskin profilli, dışa dönük ağızlı, ince uzun boyunlu, şişkin gövdeli, düz dipli ve burmalı kulpludur. Çanakkale seramik atölyelerinde üretilen bu tür ibriklerin yüksekliği 20 ila 26 cm arası değişir. Bu ibriklerin gövde üzerinde genelde emzik altında ve yanlarda kabartma rozetler yer alır. Bu tür ibrikler yeşil, sarı, kahverengi ve şeffaf sırlı olarak karşımıza çıkar. Şeffaf sırlı örneklerde kahverengi ve yeşil akıtma tercih edilirken sarı sırlı örneklerde bazen yeşil akıtma yaygındır. Bu dönem Çanakkale seramiklerinde yaygın olduğu üzere fırlama sonrası sır üstüne uygulanan boya bezeme bu ibrikler için de tercih edilmiştir.

Maydos-Kilistepe Höyüğü kazılarında Tabaka I buluntuları arasında çok sayıda olmasa da ördek başlı testilere ait parçalar da ele geçmiştir (MK.19-MK.24). Çanakkale seramik atölyelerinde 19. yüzyıl boyunca en yoğun üretilen kap formlarından biri hiç şüphesiz şişkin gövdeli, uzun boyunlu ve hayvan başı şeklinde akıtacakla sona eren testilerdir (Takaoğlu, 2020: Res. 9). Bu tür testilerin tipolojik açıdan en belirleyici özelliği uzun bir boyun üstüne oturan dişi veya erkek ördekbaşı şeklinde stilize edilmiş ağız kısımlardır. Halk arasında bu testiler ağız biçimlerine göre gaga ağızlı olanlar dişi ve öne doğru uzayan boru şeklinde ağızlılar ise erkek ördek olarak tanımlanır. Genelde düz kaideli üretilen ördek başlı testilerin boyun ile karın arasına yerleştirilen burgulu veya düz kulp bu kapların bir diğer özelliğidir. Gövde yüzeyine sıklıkla çeşitli bitkisel motifleri içeren kalıptan çıkma kabartma bezemelerle applike edilerek dekore edilir. Ağız kısmının her iki yanında göz hissi veren birer küçük kabartma rozet yer alırken karın üzerine ise rozet, yarım ay veya

yaprak biçimli bitkisel motifli kabartmalar applike edilerek esere canlılık kazandırılır. Testinin gaga ağzı içinde ise sıvının akmasını sağlayan delikler ve ağzın arka tarafındaki kulpun boyunla birleştiği yerin hemen üstünde testinin doldurulması için üçgen bir açıklık yer alır. Bu tür testilere genelde fırınlama sonrası sırt üstüne bitkisel boya bezeme uygulanır. Tabaka I'de bu tip kaplarla ilişkilendirilebilecek parçalar daha çok beyaz astar üzerine sarı veya yeşil sırlı ördek başlı testilere aittir.

Bu aşamada sayının az olması Aziz Dimitri Kilisesi ve mezarlığına ait kalıntıları içeren dolgunun en üst tabakalarının çok geniş alanda kazılmamış olmasıyla açıklanabilir. Çünkü birkaç karelejda devam eden kazılar Tunç Çağı tabakalarına ulaşmak için derinleştirildiğinden sınırlı alanlarda Tabaka I'e ulaşılabilmektedir. Ancak Maydos-Kilistepe Höyüğü buluntularından anlaşıldığı kadarıyla, burada yaşayan insanlar ihtiyaç duydukları seramik eşyaları tedarik etmek için kendilerine en yakın kaynak olan Çanakkale seramik atölyelerine yönelmişlerdir. Tabaka I'de bazı Balkan kökenli olabilecek seramik parçalarının ele geçmesi Maydos'un buralara yakınlığı göz önüne alındığında şaşırtıcı değildir. Maydos-Kilistepe Höyüğü malzemesinin yine kazılarda ortaya çıkmış Kilitbahir Kalesi buluntusu Çanakkale seramikleriyle birlikte değerlendirilmesi durumunda Çanakkale atölyelerinde üretilen seramiklerin Gelibolu Yarımadası'nda yaşayan Müslim veya gayrimüslim Osmanlı toplumu tarafından nasıl tüketildiği konusunda bilgiler edinebileceğiz. Burada Osmanlı İmparatorluğu'nun Anadolu ve Rumeli tarafında diğer seramik üretim merkezlerinden gelen seramiklerin de kazılarda ele geçme ihtimalini göz önüne almak gerekir. Fakat arkeolojik yerleşimlerin en üst katmanlarının Kilise inşası ve çevresinin mezarlık olarak kullanımı sebebiyle karışık ele geçmesi sağlam kronolojik veriler elde etmemizin önüne geçmektedir.

Genel itibarıyla Maydos-Kilistepe I. Tabaka buluntuları arasında Çanakkale seramikleri dışında Dimetoka ve bazı diğer Balkan ve Ege adaları kökenli 19. yüzyıl seramikleri bulmamız bu dönem deniz ticaretinde Maydos ve limanının oynadığı etkin rol ile açıklanabilir. Coğrafi yakınlığı gereği Çanakkale atölyeleri hiç şüphesiz önemli bir tedarik yerleriydi. Maydos-Kilistepe buluntularının tek başına Maydos köyünün seramik tüketim davranışlarını ortaya koymak için yeterli olmadığını söylemek gerekir. Çünkü buluntuların ele geçtiği alan daha çok Aziz Dimitri Kilisesi tarafından kullanılmıştı. İleri de Maydos'un diğer alanlarında yapılan kurtarma kazılarında ele geçen seramikler ile karşılaştırmalı bir çalışma yapıldığında tablo daha da netleşecektir.

4.3. Seddülbahir Kalesi

Gelibolu Yarımadası ucunda bulunan Seddülbahir Kalesi'nde yürütülen kazı çalışmaları sırasında ele geçen çanak çömlekler arasında Çanakkale seramikleri de tanımlanmıştır. Seddülbahir Kalesi Restorasyon, Çevre Düzenleme ve Teşhir-Tanzim Projesi kapsamında Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı tarafından kale içinde yapılan sistemli arkeolojik kazılar kale içinde yaşam konusunda önemli bilgiler sunmuştur. Seddülbahir Kalesi'nde kazı çalışmaları yapılması öncesinde 2005 yılında Orman Bakanlığı ile yapılan bir protokol üzerine Koç Vakfı tarafından mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait olan Seddülbahir Kalesi'nin rölöve, restitüsyon, restorasyon ve yeniden kullanım projelerinin hazırlanması için bir ekip oluşturulmuştur. Söz konusu projelerin hazırlanmasının tamamlandığı ve 2007 yılında Çanakkale Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından onaylandığı anlaşılmaktadır (Thys-Şenocak et al. 2015; Özsavaşçı et al. 2018). Bu projelerin hazırlanma aşaması sürecinde 2005 ve 2006 yıllarında bazı kazılar yapıldığı görülmektedir. 2014 yılında Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı'nın kurulması üzerine Seddülbahir Kalesi ile ilgili uygulamalar Orman Bakanlığı'ndan Kültür Bakanlığı'na devredilince Seddülbahir Kalesi için yeni bir süreç başlar. Kale içinde Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı tarafından 2015 yılından itibaren yapılan yeni dönem kazılar sırasında ele geçen çanak çömleklerdeki çeşitlilik bir ölçüde kalenin bulunduğu coğrafik konumla bağlantılı olmalıydı. Anadolu dışında Balkan ve Doğu Ege adaları kökenli seramikler yanında Çanakkale atölyeleri kökenli seramiklerin bir arada bulunması bunu açıkça doğrulamaktadır. Seddülbahir Kalesi kazılarında el geçen Çanakkale seramiklerini daha detaylı ele alabilmek için kale içindeki yerleşim sürecini özellikle 1915 yılına kadar ortaya koyabilmek önem arz eder.

4.3.1. Osmanlı Döneminde Seddülbahir Kalesi ve Köyü

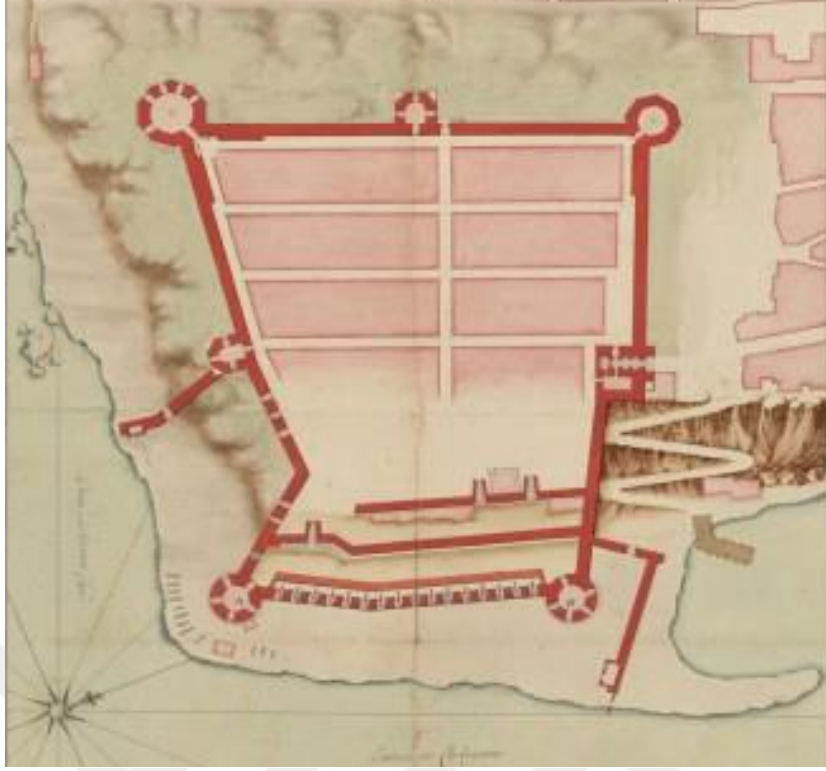
Seddülbahir Kalesi Çanakkale Boğazı'nın girişini Venediklilere karşı korumak için boğazın diğer tarafında Anadolu kıyısında Kumkale Kalesi'yle birlikte Osmanlı Sultanı IV. Mehmet'in annesi Hatice Turhan Sultan baniliğinde 1659 yılında Osmanlı tarihinin önemli figürlerinden bir olan Köprülü Mehmet Paşa gözetiminde inşa ettirilmiştir (Thys-Şenocak, 2009: 131-33, Acıoğlu, 2015: 99). Bu yönüyle Hatice Turhan Sultan Osmanlı döneminde askeri bir yapının baniliğini yapan ilk valide sultan olur. Yapılan dendrokronolojik çalışmalarında tarihi belgelere dayalı bu bilgiyi doğruladığını görüyoruz (Akkemik et al. 2020). Kalenin inşası Çanakkale Boğazı girişinden deniz yoluyla Osmanlı Devleti'ne

yönelik birçok tehdittin önüne geçmiştir. Osmanlı arşiv belgelerinde Seddülbahir tıpkı Kilitbahir örneğinde olduğu gibi Osmanlı idari sisteminde yer alan köy statüsünde olmadığını görüyoruz. Çünkü kale çevresinde gelişen köy dokusu başlangıçta kale muhafızları ve ailelerine yönelik olarak inşa edilmişti.

Seddülbahir köyü nüfusu 1915 yılında tamamen boşaltıldığından köydeki Osmanlı yerleşim tarihi 1915 yılı itibariyle sona erer. Çanakkale Boğazı'nın girişinde stratejik bir konumda bulunan Seddülbahir Kalesi Çanakkale Savaşı öncesinde 3 Kasım 1914 günü İtilaf Devletleri deniz kuvvetlerince çok kez yoğun bir bombardıman altında kalınca ciddi bir şekilde tahrip olmuştur. 18 Mart 1915 deniz zaferi ardından Çanakkale Savaşı'nın kara muharebeler safhası başlayınca 25 Nisan 1915 günü başlayan kara savaşlarıyla birlikte İngiliz topçu atışları ve ardından gelen çıkartma harekâtı sonucu hem kale hem de köyde büyük bir tahribat yaşanmıştır. Kara muharebelerinin en önemli çıkartmalarından biri olan Seddülbahir Çıkartması Ertuğrul koyuna yapılmış ve bu kalenin ele geçirilmesiyle sonuçlanmıştır. Kale bu olayın ardından sekiz ay boyunca Fransız askerlerince kontrol edilmiştir. Seddülbahir Kalesi kazıları söz konusu Fransız kullanımına yönelik izler de ortaya çıkarmıştır.

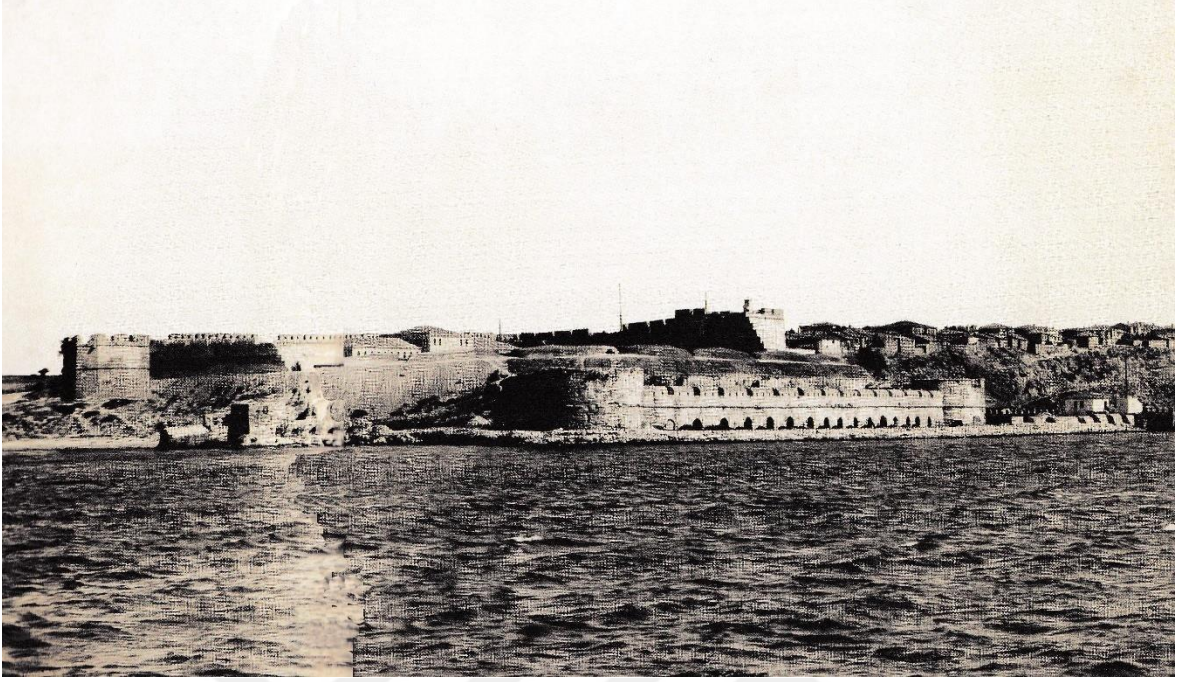
Çanakkale Savaşı sırasında yaşadığı ağır tahribat dolayısıyla duvarların büyük bir kısmı korunamayan Seddülbahir Kalesi'nin köşeleri çokgen ve dairesel kulelerle desteklenen 147 metre x 158 metre boyutlarında dörtgen planlı bir yapı olduğunu biliyoruz. Kaleye girişin ise kuzeydoğu tarafında "Bâb-ı Kebir" adıyla anılan bir kapıdan yapıldığı ortaya konulmuştur. Kalenin kara tarafında yer alan ve deniz seviyesinden yaklaşık 18 metre yüksekte kalan yukarı bölümünde kalenin ilk inşası ardından bazı yapıların inşa edildiği anlaşılmaktadır. Örneğin, 17. yüzyıl sonlarına ait bir Venedik çizimi bir kale caminin varlığıyla ilgili ilk görsel veridir. Venedik Correr Müzesinde bulunan bu çizim Seddülbahir Kalesi içinde tek minareli bir camiyle ilgili önemli bir detay sunar (Thys-Şenocak, 2009: 184, Res. 4.27). Osmanlı arşivlerinde yer alan 1759 tarihli bir belge söz konusu caminin varlığını doğrulayan bir diğer önemli veridir (Thys-Şenocak, 2009: 167, Dipnot 91). Kalenin bu yukarı bölümünde aynı zamanda 18. yüzyıl sonlarında kalenin dizdarı ve görevlileri için konutlar ve bir de sıbyan mektebi olduğu görülmektedir (Thys-Şenocak 2009: 167, dipnot 92). 19. yüzyılda ise kale içine kışla ve hastane eklenmiştir. Hatta 19. yüzyıl sonunda bu hastane yetersiz kalınca sur dışına yeni hastane binası inşa edilmiştir.

Şekil 4.13. Fransız Milli Kütüphanesinde bulunan ve kartograf S.r. Berquin'e ait 1700 yılına ait bir çizim detayında Seddülbahir Kalesi planı (Kaynak: gallica.bnf.fr).

Şekil 4.14. 1890 yılında yayımlanan *The Pictureque Mediterranean* adlı kitabın Dardanel üzerine olan bölümünde yer alan bir gravürde Seddülbahir Kalesi ve Seddülbahir köyü (Kaynak: Garnett 1890).

Şekil 4.15. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Fotoğraf Arşivi'nde 1888-1889 yıllarında Seddülbahir Kalesi'nin denizden bir görünümü (Kaynak: Eraslan, 2014: 104-105).

Şekil 4.16. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Fotoğraf Arşivi'nde 1888-1889 yıllarında Seddülbahir Kalesi içinde bulunan ve 19. yüzyıl ikinci yarısında inşa edilen Osmanlı kışlası (Kaynak: Özsavaşçı et al. 2018: Res. 8).

Seddülbahir Kalesi dışında gelişen köy dokusunda Valide Turhan Vakfiyesi göz önüne alındığında bir cami ve hamam olduğu anlaşılmaktadır (Uysal, 2019: 436). Günümüzde kale dışında kuzey yönde bulunan küçük hamam ve çifte hamam yapılarından çifte hamam Valide Turhan Sultan'ın yaptırdığı olmalıdır. Söz konusu çifte hamama en yakın kalenin surlarını dışarıdan destekleyen kule “Hamam Kulesi” olarak adlandırılmıştır. Kalenin kuzeyinde kalenin girişine yakın bir yerde yapılan ve bugün harabe halinde olan bu çifte hamam Osmanlı çifte hamam mimarisi özelliklerini yansıtır. Bunun yakınında yer alan ve yaklaşık 9 m x 10 m boyutlarındaki küçük hamam ise inşa tekniğine göre 19. yüzyıl sonu / 20. yüzyıl başlarında yapıldığı önerilir (Uysal, 2019, 437). Yukarıda da değinildiği üzere Çanakkale Savaşı sırasında kale ve çevresinde köyün çok ciddi tahribat yaşamasından dolayı kale çevresindeki sivil mimari hakkında önemli bir bilgi kaybı yaşanmıştır. Ayrıca 1930'lu yıllarda buraya farklı bölgelerden getirtilip yerleştirilen nüfusun ev inşa etme faaliyetleri sırasında eski evlerin yapı malzemelerini yeni yapılaşmalarda kullanması özgün Osmanlı sivil mimarinin büyük ölçüde değişmesine sebep olmuştur.

4.3.2. Seddülbahir Kalesinde Bulunan Çanakkale Seramikleri

Seddülbahir Kalesi içinde 2005 ve 2007 yıllarında sistemli araştırmalar bünyesinde yapılan kazı çalışmaları sırasında Çanakkale seramiklerinin rapor edildiğini biliyoruz. Seddülbahir Kalesi'nin kullanım evreleri konusunda önemli bilgiler sunan bu çalışmalar sırasında kale içindeki yaşamla ilgili olarak hem şeffaf sıraltı boya dekorlu dışa dönük ağızlı tabak parçaları hem de astar akıtma tekniğinde tabak parçaları belirlenmiştir (Thys-Şenocak, 2008: 69, Fig. 11-12). Kalenin 18. ve 19. yüzyıllardaki yaşamına tanıklık eden bu Çanakkale seramikleri dışında söz edilen kazı çalışmaları kalenin Çanakkale Savaşları sırasında kullanımına yönelik olarak da bazı önemli bulgular ortaya koymuştur. Bu kazılar daha çok 19. yüzyıl sonunda inşa edilen kışla binası ile surları destekleyen kulelerin içleri, kale içindeki yollar ve orta avlu da yürütülmüştür. Ancak, 2015 yılından itibaren Seddülbahir Kalesi Restorasyon, Çevre Düzenleme ve Teşhir-Tanzim Projesi kapsamında Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı tarafından kale içinde devam ettirilen kazı çalışmalarının konumuz açısından en büyük önemi gün ışığına çıkardığı çok daha zengin seramik repertuarıdır. Seddülbahir Kalesi kazılarında ele geçen ve 1915 öncesi çanak çömlek buluntu topluluğu çok farklı atölyelerden gelen örnekler içermesiyle çok dikkat çeker. Çanakkale, Kütahya ve İstanbul-Eyüp seramik atölyeleri ürünleri dışında Batı

Anadolu'nun çeşitli atölyelerinden gelen seramikler ile Balkan ve Doğu Ege adaları kökenli bazı seramikler Seddülbahir kalesi kazılarında ele geçen seramik repertuarını özel kılar. Bu seramikler arasında özellikle Samos (Sisam) ve Sakız (Khios) gibi doğu Ege adaları atölyeleri ürünleri oldukça dikkat çeker. Ele geçen diğer buluntular arasında bazı "stoneware" ve transfer baskı (serigrafi) tekniğinde Avrupa porselen parçaları yer alması sözü edilen bu ithal malzeme çeşitliliğin diğer göstergeleridir.

Seddülbahir kazılarında ele geçen en erken Çanakkale seramikleri 17. yüzyıl sonu/ 18. yüzyıl başına tarihlenebilir. Bu örneklerden biri neredeyse tüme yakın korunmuş bir şekilde ele geçen içbükey profilli, basit ağızlı ve halka kaideli bir tabaktır (SB.1). Kırmızımsı-kahverengi hamurlu bu tabağın iç ve dış yüzeyi tamamen beyaz astarlı ve şeffaf sırlıdır. Tabağın iç ve dışında şeffaf sır altına alınmış mavi renkte oksit boya ile yapılmış stilize bitki motifleri yer alır. Tabağın iç kısmında merkezde küçük bir noktadan dışarı dağılan stilize yapraklarla oluşturulmuş bir rozet yer alırken dış yüzeyinde ağız kısmın hemen altında iki yatay çizgi altından kalın çizgiyle oluşturulmuş bir dalga motifi tüm kabı çevreler. Bu dalga motifi yer yer noktalarla hareketlendirilmiştir. Bu tabağın Çanakkale seramik repertuarında çok az rastlanmasının ana sebeplerinden birisi erken dönemde Çanakkale atölyelerinde üretilen seramikler hakkında çok bilgiye sahip olmamızdır. Buna çok benzer bir kap yukarıda da bahsedildiği üzere Kilitbahir kazılarında da ele geçmiştir.

18. yüzyıl ilk yarısına ait bir ilgi çekici örnek ise çok yakın benzerleri yine Kilitbahir kazılarından bildiğimiz dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli bir çukur tabaktır (SB.2). İç ve dış yüzeyi tamamen beyaz astarlı ve şeffaf sırlı olan bu yarısı korunmuş tabağın ortasında sır altına alınmış mavi ve oksit kırmızısı renklerde yapılmış bir çiçek demeti bulunmaktadır. Sapı ve yaprakları mavi renkte yapılan bu stilize çiçek demetini oksit kırmızısı nokta kümesinden oluşan çiçek motifleri tamamlar. Tabağın dışa dönük ağız kenarı üstünde iki ince çizgi arası birbirini takip eden damla motifleri yer alır. Bu tip kap formu ile aynı tarzda üretilmiş iki farklı tabağın daha kaide kısmı ele geçmiştir. Bunlardan ilki üzerinde beyaz astar üzerine morumsu-kahverengi ve kirli sarı renklerde oksit boya kullanılarak oluşturulmuş stilize bir köşk tasviri yer alır (SB.3). Dış yüzeyi dikkate alındığında tabağın dış kısmının kaide kısmı hariç beyaz astarlı ve şeffaf sırlı olduğu görülmektedir. Bu tür köşk tasvirli sıraltı boya dekorlu tabakların özellikle 19. yüzyıl ortalarına doğru oldukça yaygınlaştığını görüyoruz. Bu dönemde stilize cami ve köşk tasvirleri özellikle yayvan tabakların iç kısmını dekor etmekte sıklıkla tercih edilmekteydi.

Benzer bir tabak kaidesinin iç yüzeyinde ise bu kez stilize bir çiçek buket tasvirinin bir bölümü korunagelmıştır (SB.4). Bu tabak parçası örneğinde bezeme beyaz astar üstüne mavi ve oksit kırmızı renkte boya ile yapılmış ve sır altına alınmıştır.

18. yüzyıla tarihlenebilecek dışa dönük ağızlı çukur tabaklar arasında örneğine çok sık rastlanmayan ve beyaz astar kullanılmamış bir kaide parçası ele geçmiştir (SB.5). Halka kaideli bir kaide parçası olan bu örneğin iç kısmında ortada yer alan mavi bir nokta çevresinde beyaz noktalarla oluşturulmuş bir rozet çevresinde mavi boya ile yapılmış stilize bitki yaprakları yer alır. Bu korunan bezemeler dikkate alındığında tabağın iç yüzünde 18. yüzyıl örneklerinde çok yaygın olduğu üzere bir çiçek buketi olduğu söylenebilir. Aynı kap formuna ait üç adet halka kaide parçasında ise bu kez beyaz astar uygulaması yapıldığı görülür. Bu çukur tabakların iç yüzeyini beyaz astar üzerine morumsu-kahverengi renkte stilize bitki motiflerinin kapladığı görülür (SB.6-SB.8). Bu örneklerde tabakların dış yüzeyinin kaide kısmı hariç beyaz astarsız ve sırsız bırakıldığı görülür. Bu döneme ait bir başka çukur tabağa ait kaideye yakın bir gövde parçasında ise beyaz astar üzerine morumsu-kahverengi boya dekorlu üzerine sarı renkte sır uygulaması yapılmıştır (SB. 9).

Seddülbahir Kalesi buluntuları arasında en yaygın ele geçen dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli halka kaideli tabaklara ait üç örnekten de bahsetmek gerekir. Bunlardan birisinin dışa dönük ağız kenarı üzerinde morumsu-kahverengi renkte üç adet ince bant bulunurken iç kısmında oksit kırmızı noktalarla oluşturulan rozetler çevresinde morumsu-kahverengi renkte stilize bitki yaprakları öne çıkar (SB.10). Kabın iç ve dış yüzeyinin ise beyaz astarlı ve şeffaf sırlı olduğunu söylemek gerekir. Buna çok benzer bir çukur tabağın dışa dönük ağız kenarında ise yine morumsu-kahverengi boya ile yapılmış iki ince yatay bant arasında birbirini takip eden damla motifleri dikkat çeker (SB.11).

Seddülbahir Kalesi buluntusu Çanakkale seramikleri arasında sözü edilen astar akıtma dekorlu tabakla birlikte kuzeydoğu duvarı 1. Niş içinde bulunan bir diğer çukur tabak da de içi yeşil sırlı çukur tabaktır (SB.13). Düz ağızlı, dudak üstü parmak baskılı, aşağıya daralan gövdeli ve halka kaideli bu çukur tabağın yalnızca iç yüzeyi beyaz astar üzerine yeşil sırlıdır. Kabın iç yüzünde fırınlamayla alakalı üç ayak izlerinden birisi korunmuştur. Kabın dış yüzeyi ise yine bu örnekte de tamamen astarsız ve sırsız bırakılmıştır. Bu örneğin bir de şeffaf sır yerine beyaz astar üzerine yeşil sırlı bir örneği bulunmaktadır (SB.12). Bu tabağın dışa dönük ağız kenarı üzerinde de morumsu-kahverengi renkte iki ince yatay bant arasında birbirini takip eden damla motifleri yer alır.

Seddülbahir Kalesi buluntusu Çanakkale seramikleri arasında bezemeli kaplar arasında “astar akıtma” dekorlu çukur tabaklar oldukça yaygındır. Bunlar arasında tüme yakın bir kap parçası öne çıkar (SB.14). Dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli çukur tabağın iç yüzünde beyaz astar akıtma yöntemiyle bezeme yapıldıktan sonra bisküvi pişirimi yapılmış ve ardından iç yüzeyi şeffaf sırla kaplandıktan ikinci kez fırınlanarak üretilmiştir. Kabın dış yüzeyinde herhangi bir astar ve sır uygulaması olmamasına rağmen üretim sırasında oluşmuş bazı astar boya ve sır lekeleri dikkat çeker. Bu tür astar dekorlu kaplar genelde hep 19. yüzyılın karakteristik ürünlerinden olarak görülmelerine rağmen bunların sıraltı boya dekorlu kaplarla beraber ele geçmesi onların 18. yüzyıla kadar geriye gidebileceğini düşündürmektedir. Bu türe ait örnekler arasında ele geçen diğer astar akıtma dekorlu örnekler birisi yeşil ve diğeri yeşil sırlı iki adet ağız parçasıdır (SB.15-SB.16). Ayrıca bu türe ait iki adet yeşil sırlı astar akıtma dekorlu kaide parçası bu tür çukur tabakların halka kaide ile sonlandığını doğrulamaktadır (SB.17-SB.18).

Seddülbahir Kalesi buluntusu Çanakkale seramikleri arasında dikkat çeken bir diğer buluntu da büyük olasılıkla bir boyunlu çömlek veya silindirik kavanoza ait olabilecek geçme kapaktır (SB.19). Üst kısmının orta tepe noktasında yumru biçimli bir tutamak bulunan kapağın yalnızca üst kısmı beyaz astar üzerine yeşil sırlıdır. Bu kapağın dikkat çekici bir yönü de fırınlama sonrası yeşil sırlı yüzey üzerine “soğuk boya” tekniğinde yaldız boya ile stilize bitki motifleriyle bezenmesidir.

Burada tanımlanan Çanakkale seramiklerinin tamamı 18. yüzyıl başlarından 19. yüzyıl sonuna kadar olan dönemleri kapsamaktadır. Ancak bu örneklerin daha çok Çanakkale Seramiklerinin erken evresinde yaygın sıraltı dekorlu tabaklar olduğu göze çarpmaktadır. Bunlar arasında mavi ve morumsu-kahverengi boya dekorlu tabaklar sayıca diğerlerine göre fazladır. İkinci en yaygın grubu astar akıtma dekorlu tabakların oluşturduğunu söylemek gerekir. Bu teknikte üretilen tabakların genelde 19. yüzyıla ait olduğu düşünülmesine rağmen bunların birçok kazıda sıraltı tekniğinde boya dekorlu tabaklarla birlikte ele geçmesi bu konuda yeni çalışmalar yapılması gerektiğini düşündürür. Burada tanıtılan Çanakkale seramiklerinin ise Seddülbahir Kalesi kazısında ele geçen Çanakkale seramiklerinin çok küçük bir kısmını oluşturmaktadır. Seddülbahir Kalesi seramik buluntu topluluğunun tasnifi ve analizi henüz tamamlanmamıştır. Bu çalışmada Çanakkale seramiklerinin genel seramik repertuarında ne oranda olduğunu ortaya koymak büyük önem taşıyacaktır.

4.3. Bigalı Kalesi

4.3.1. Osmanlı Döneminde Bigalı Kalesi

Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı tarafından Bigalı Kalesi restorasyonu öncesi yapılan kazı ve temizlik çalışmaları sırasında da az sayıda da olsa bazı Çanakkale seramikleri ele geçmiştir. Eceabat'ın yaklaşık 5 km kuzeyinde bulunan Bigalı Kalesi Çanakkale Boğazı'nın tam karşısında Nara Kalesi'yle birlikte 1815 yılında yapılmaya başlanmıştır. 1807 yılında İngiltere'nin Akdeniz Donanması'nın ikinci ismi Sir John Thomas Duckworth'un Osmanlı Hükümeti'ne bir ultiimatom vererek Osmanlı Devleti'nin, Rusya ve İngiltere ittifakına katılması ve Çanakkale Boğazı'nın Rusya'ya açılması talep etmişti (Tyrrell, 1859: 414). Osmanlı Sarayı bu ultiimatoma çok kızar ve savaş ilan etmesi üzerine oldukça donanımlı *HMS George* gemisi öncülüğündeki İngiliz Donanması 19 Şubat 1807 tarihinde Çanakkale Boğazı'nı geçer. Burada boğazın her iki yanında yer alan kalelerden yapılan top atışlarına rağmen İngiliz donanmasının ilerlemeyi sürdürmesi Çanakkale Boğazı'nın bu dönemde geçilemez olduğu konusunda tartışma yaratmıştır. Bunun ardından Çanakkale Boğazı savunma sisteminin güçlendirilmesi konusunda ciddi adımlar atılır ve Bigalı ile Nara kaleleri inşa edilmeye başlanır.

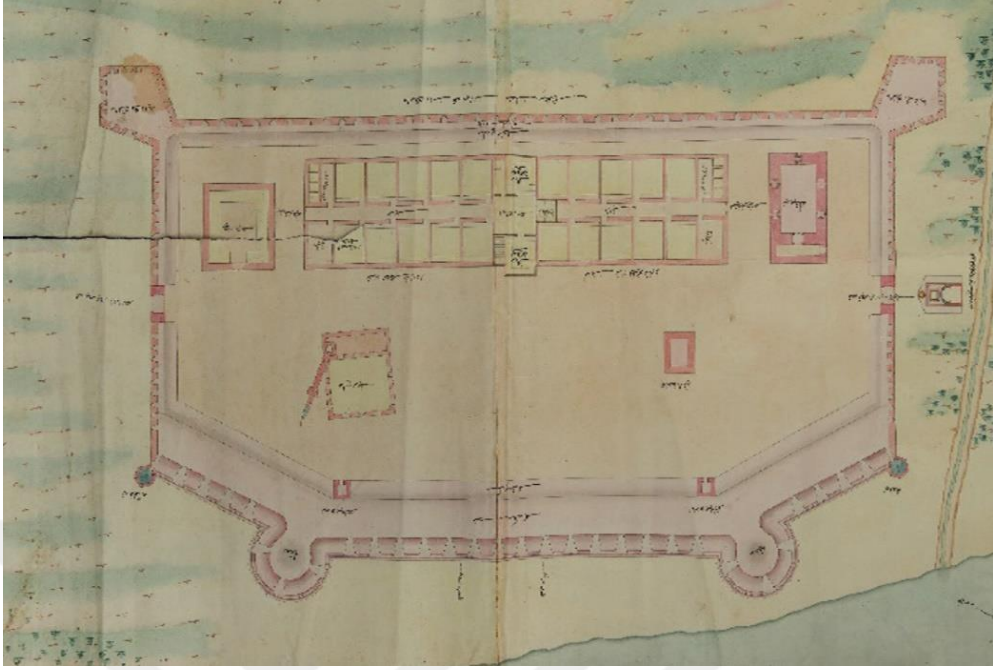
Yaklaşık olarak 70 m x 130 metre ölçülerinde dikdörtgen bir plana sahip olan Bigalı Kalesi kuzey yönden köşelerde çokgen kulelerle ve güney yönden deniz hattı boyunca uzanan duvar ise yuvarlak kulelere desteklenmiştir (Acıoğlu, 2015: 101-102, Dipnot 39). Bigalı Kalesi'ne ait T.C. Cumhurbaşkanlığı Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı Topkapı Sarayı Yazma ve Matbu Eserler Koleksiyonu Arşivi'nde bulunan bir belge kale içinde bulunan yapıların neler olduğunu açıkça göstermektedir. Bu belge aynı zamanda kalenin Biga Mütesellimi Ahmed Ağa marifetiyle yaptırıldığını teyit eder (Keskin 2021, 264, Ek. 1) (Şekil 4.17). Bu çizime göre kale içinde ortada minaresiyle birlikte bir adet cami ve bir adet çeşme bulunmaktadır. Bu plana göre ayrıca doğu giriş kapısı yanında ise bir cephanelik olduğu, batı kapısı yanında bir mühimmat ambarı ve kara tarafındaki duvar önünde ise dikdörtgen biçimli bir karargâh binası yer aldığı görülmektedir. Yapıya giriş, doğu ve batı istikametinde aynı aks üzerinde yer alan yarım daire kemerli ve üçgen alınlıklı iki kapıdan sağlanmaktadır. Kalenin denize bakan güney duvarı önünde yerden yüksekçe bir platform bulunmaktadır. Bigalı Kalesi'nin doğu ve batı taraflarında bulunan kapıların üstünde yer alan kitabeler yerinde olmamasına rağmen bu kitabelerin içeriği hakkında 1953 tarihinde Eceabat Kaymakamlığı tarafından hazırlanan bir rapor sayesinde bilgi sahibiyiz (Eren 1990, 35). Bu

kitabelere göre yapı 1817-18 yılında tamamlanmış olmalıdır. Bu iki kitabeden doğu kapısı üzerinde olanın bir yarısı Çanakkale Arkeoloji Müzesi, diğer yarısı ise Gelibolu Kaymakamlığınca muhafaza edilmektedir. Kalenin deniz tarafındaki duvarında bulunan dairesel planlı iki kulede hem de duvar üzerinde toplar için tasarlanmış dışa doğru genişleyen mazgallar yer alır. Kalenin doğu, batı ve kuzey duvarlarında ise daha çok tüfek atışına uygun dışa doğru daralan küçük mazgal pencereler yerleştirilmiştir. Kale içindeki mescit kare planlı olup örtü sistemi yok olmuş, güneydoğu duvarının dışında büyük ölçüde yıkılmıştır. Dikdörtgen planlı çeşme kısmen daha sağlam olmakla birlikte akan suyu yoktur. Cephanelik olduğu düşünülen dikdörtgen planlı bina günümüze kısmen sağlam bir şekilde ulaşmıştır. Yapıya giriş, doğu yönündeki bir ön mekândan sonra güneyde yer alan yarım daire kemerli kapıdan sağlanmaktadır. Yapı, tonoz örtü sistemine sahiptir.

Bigalı Kalesi Çanakkale Savaşları sırasında “3. Kolordu Esliha (Silah) Tamirhanesi” olarak kullanılmıştır. Genelkurmay Başkanlığı Arşivinde bulunan ve Çanakkale Savaşı sırasında Bigalı Kalesi’nin 16 Temmuz 1915 tarihinde silah tamir atölyesi olarak açılışıyla ilgili bir fotoğraf kaleye girişi sağlayan yuvarlak kemerli kapı düzenlemesi hakkında detaylı bilgi vermektedir (Şekil 4.19). Bigalı Kalesi’nin ilk inşası ardından çeşitli onarım geçirdiği ve burada yeni eklentiler yapıldığı anlaşılmaktadır. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Fotoğraf Arşivi’nde bulunan bir fotoğraf 1888-1889 yıllarında Bigalı Kalesi’nin içi hakkında bilgi veren önemli bir görsel belgedir. Bu fotoğrafta özellikle çeşme ve cami yapısı ile kara tarafındaki duvar önünde yer alan kışlanın duvarı detaylı bir şekilde görülmektedir. Bu fotoğraf aynı zamanda deniz tarafındaki kale duvarı ve üzerine yerleştirilen topların konumu göstermesi açısından da çok önemlidir.

Bigalı Kalesi restorasyonu öncesi Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı tarafından kale içinde yapılan kazı ve tespit çalışmaları sonucu özellikle günümüze ulaşmayan bazı yapılar hakkında ve kalenin kullanımı ile restorasyon uygulamalarına temel teşkil edecek bazı önemli bilgilere ulaşıldığı görülmektedir. Bu kazıların aynı zamana kalenin kullanımına ve kalede gündelik yaşamla ilgili olarak bazı arkeolojik bulgular sunmuştur. Bu buluntuların kalenin kendini anlatan bir teşhir düzeni oluşturulmasında değer taşıyacağı görülmektedir. Bu buluntular arasında tespit edilen çanak çömlekler içinde yalnızca birkaç Çanakkale atölyelerine ait seramik olduğu görülmektedir. Bu da bize 1915 yılı öncesi kalede yaşayanların Çanakkale atölyelerinde üretilen hem sırlı hem de sırsız çanak çömleklerden de tercih ettiğini gösterir.

Şekil. 4.17. T.C. Cumhurbaşkanlığı Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı Topkapı Sarayı Yazma ve Matbu Eserler Koleksiyonu Arşivi'nde bulunan (H.2585) Bigalı Kalesi planından bir detay (Kaynak: Keskin 2021, 268)

Şekil. 4.18. Çanakkale Savaşı sırasında Bigalı Kalesi'nin 16 Temmuz 1915 tarihinde silah tamir atölyesi olarak açılışıyla ilgili bir fotoğrafta kale önünde Osmanlı subayları (Kaynak: Genelkurmay Başkanlığı, Fotofilm Merkezi Arşivi)

Şekil 4.19. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Fotoğraf Arşivi'nde bulunan 1888-1889 yıllarında Bigalı Kalesi'nin durumu fotoğrafı (Kaynak: Eraslan 2014, 58-59), Keskin 2021, Ek. 9)

Şekil 4.20. Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı Arşivi'nde bulunan bir fotoğrafta Bigalı Kalesi'nin 2009 yılında başlayan restorasyon öncesi havadan bir görüntüsü (Kaynak: Keskin 2021, Ek. 7)

4.3.2. Bigalı Kalesinde bulunan Çanakkale Seramikleri

Bigalı Kalesi içinde yapılan kazı ve temizlik çalışmaları sırasında ele geçen seramiklerden dört örnek bu yüksek lisans tez çalışmasında kataloğa dahil edilmiştir. Söz konusu Çanakkale seramikleri daha çok kalenin kara tarafındaki duvarı önünde dikdörtgen biçimli olarak uzanan karargâh binasının sağ ve sol taraflarında bulunan mutfak ve abdesthane benzeri ıslak mekanların içi ve bunlarla ilgili su kanallarının içinde bulunmuştur. Yapılan kazılar sırasında ele geçen yaklaşık 6600 adet arkeolojik bulgu arasında ne kadar seramik olduğu tasnif çalışması henüz tamamlanmadığından net değildir. Ancak bu buluntular arasında envanter yapılmak üzere ayrılan bir seramik topluluğu üzerinde yapılan ön incelemeler Bigalı Kalesi çanak çömlek repertuarı içinde sırlı ve sırsız Çanakkale seramikleri olduğu görülmüştür.

Su kanalları içinde ele geçen tüme yakın sırsız seramikler arasında ibrik türü kapların yaygın olduğu göze çarpmaktadır. Su kanalı içinde tespit edilen örnekler arasında Çanakkale seramikleri dışında özellikle omuz kısmı kısmen yeşil sır akıtmalı bir Sakız (Khios) adası seramik atölyeleri kökenli karşılıklı iki kulplu bir ithal testi daha dikkat çekmiştir. Seddülbahir Kalesi kazıları sırasında da ele geçen bu tür Sakız adası kökenli testi tipine ait örnekler daha önce Çanakkale merkezde Fatih Cami çevresinde yapılan kurtarma kazılarından ve İstanbul-Yenikapı kazılarından da bilinmektedir. Sakız adası seramik atölyeleri ürünlerinin Çanakkale Boğazı çevresi yerleşimlerinde tercih edilmesi Çanakkale seramiklerinin bu bölgede çok tercih edildiği göz önüne alındığında şaşırtıcı olmasa gerek. Çünkü her iki bölgenin Ege bölgesinde hâkim aynı ticaret ağı sistemi içinde düşünülebilir.

Bu yüksek lisans tez çalışmasının kataloğuna dahil edilen sırlı dört adet Çanakkale seramiğinden birisi karargâh binası içinde yapılan kazıda ele geçen astar akıtma tekniğinde yapılmış bir tabaktır. Karargâh içinde yapılan kazılarda ortaya çıkarılan bu tabak benzerlerini Maydos-Kilistepe, Kilitbahir ve Seddülbahir'den bildiğimiz dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaidelidir (Bİ.1). Beyaz astar ile tabağın ağız kısmından içeri doğru yapılan akıtma daha sonra yeşil sır altına alınmıştır. Yukarıda da değinildiği üzere bu tür kapların yapımında astar akıtma bezeme yapıldıktan sonra kapların birinci pişirimlerinin yapıldığını, daha sonra sırlanıp ikinci pişirim esastır. Karargâh binasında ele geçen kaplardan bir diğeri ise boyunlu bir çömleğe veya bir kavanoza ait geçme kapaktır (Bİ.2). Beyaz astar üzerine yeşil sırlı bu kapağın kil yapısı ve astar/sır uygulaması açısından Çanakkale atölyeleri ürünü olduğu rahatlıkla söylenebilir. Çanakkale seramik

repertuvarında bu tür kapakların genelde boyunlu çömlekler veya silindirik gövdeli kavanozlarla birlikte kullanıldığı bilinmektedir.

Bigalı Kalesi kazılarında karargâh binası yanında mutfak ve abdesthane işlevi gören ıslak mekanlara bağlanan su kanallarından birinin içinde bazı Çanakkale seramikleri bulunmuştur. Bunlardan biri ibrik olarak sınıflandırılacak dışa dönük ağız kenarlı silindirik boyunlu, ağız ve omuz arasında dikey kulplu, omuz üzerinde akıtacağı (kısmen kırık) bulunan ve düz kaideli bu ibriğin dış yüzeyi kaidesi hariç beyaz astarlı ve yeşil renkte sırlı bir ibriktir (Bİ.3). Bu ibriğin sarı sırlı bir örneği ise yine aynı kanalda ele geçmiştir. Yine dışa dönük ağız kenarlı silindirik boyunlu, ağız ve omuz arasında dikey kulplu, omuz üzerinde akıtacağı (kısmen kırık) bulunan ve düz kaideli bu ibriğin dış yüzeyi kaidesi hariç beyaz astarlı ve sarı renkte sırlıdır (Bİ.4). Boyut olarak bir önceki yeşil sırlı örnekten daha büyük boyutludur. Aynı alanda bu tür testilerin sırsız versiyonlarına ait örnekler de kanal kazıları sırasında ele geçmiştir. Bu tür sırlı ve sırsız ibriklerin 19. yüzyılın ikinci yarısında oldukça yaygın olarak üretildiği ve kullanıldığı söylenebilir.

Bu yönüyle burada tanıtılan dört adet Çanakkale seramiği bunların ele geçtiği bazı sırsız Çanakkale ibrikleri ve Sakız kökenli bir testiyle birlikte Bigalı Kalesi'nin 19. yüzyıl ikinci yarısı kullanım evresiyle ilişkilendirilebilir. Bigalı Kalesi kazılarında ele geçen seramik topluluğunun bütüncül olarak çalışılıp yayınlanması ardından kalede yaşayanların Çanakkale seramik tüketim davranışları konusunda daha net bilgilere ulaşmak mümkün olacaktır. Çünkü, toplam seramik topluluğu içinde Çanakkale seramiklerinin ne kadarlık bir oran tuttuğunu anlamak gerekmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Gelibolu Yarımadası'nda bulunan Seddülbahir, Kilitbahir ve Bigalı kalelerinde yapılan restorasyona yönelik arkeolojik kazı çalışmalarında Çanakkale seramik atölyelerinin ilk üretime başladığı 17. yüzyıl son çeyreğinden Çanakkale Savaşları'nın başladığı 1915 yılına kadar olan sürece ait seramiklere rastlanılmıştır. Bu üç kalede ele geçen seramiklerin tasnifi ve analizi tamamlanmadığı için maalesef söz konusu Çanakkale seramiklerinin genel seramik toplulukları içindeki oranını şimdilik bilmiyoruz. Çünkü söz konusu üç kale kazılarında ele geçen seramikler arasında Çanakkale atölyeleri seramikleri dışında Osmanlı İmparatorluğu'nun son yüzyılları içinde farklı evrelerde faaliyet gösteren Kütahya, İstanbul-Eyüp ve Dimetoka ile aralarında Sisam (Samos), Sakız (Khios) ve Midilli (Lesbos) gibi bazı doğu Ege adaları ve bazı Batı Anadolu atölyelerinden de seramikler olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum Anadolu kıyısının hemen karşısında Gelibolu Yarımadası güney kıyısında konuşlanmış kalelerde yaşayan insanların seramik tüketim davranışında tamamen Çanakkale seramik atölyeleri ürünlerinin yer almadığını gösterir. Bunun için öncelikle olarak seramik repertuarlarının bütüncül olarak değerlendirilmesi ve Çanakkale seramiklerinin bu bağlam içinde değerlendirilmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Örneğin, Kütahya seramikleri özellikle 18. yüzyıl ürünlerinin Osmanlı coğrafyasının neredeyse her tarafında yapılan kazılarda ele geçtiği dikkate alındığında bunların Gelibolu yerleşimlerinde de ele geçmesi şaşırtıcı olmasa gerek. Kütahya kahve fincanlarının özellikle 18. yüzyıl katmanlarında yaygınlığı dikkat çekmektedir. Söz konusu 18. yüzyıl fincanlarının bulunduğu katmanlarda sıra altı boya dekorlu Çanakkale çukur tabakları Kilitbahir ve Seddülbahir kalelerinde olduğu gibi birçok farklı kazıda daha ele geçtiği dikkat çekmektedir. Bunun en güzel göstergesi İzmir Agora kazısıdır (Döğer 2008b).

Ayrıca, son yıllarda belki de hatalı bir şekilde Çanakkale seramik atölyelerine atfedilen ebruli desenli ("*marble ware*") tabakların aslında İstanbul Eyüp atölyelerinden geldiği bilinmektedir. Akdeniz dünyasında 16. yüzyıldan beri çok farklı merkezde ebruli desenli sırlı seramikler üretilse de (Vroom 2015) Eyüp kazıları sayesinde artık bazı temel ayrımlar yapılabilmektedir (Yenişehirlioğlu 2007). Kilitbahir kalesi kazılarında önemli sayıda yine sıra altı boya dekorlu tabaklarla birlikte sağlam ve parçalar halinde ebruli desenli tabakların varlığı gözlemlenmiştir. Bunlardan bazı sağlam tabaklar şimdilerde Kilitbahir iç kale de orta

kule de bulunan teşhirde yer almaktadır. Çanakkale seramik atölyelerinde de ebruli desenli tabaklar üretildiği konusunda somut arkeolojik veriler yoktur. Ebruli desenli sırlı tabakların hem kap formları açısından hem de kullanılan sırların renkleri açısından Çanakkale örneklerinden oldukça farklı olduğu gözlemlenebilmektedir.

Benzer bir durum Dimetoka Osmanlı seramik atölyeleri için de geçerlidir. Osmanlı döneminde Dimetoka atölyeleri de hem Çanakkale atölyelerine benzer form, renk ve renklerde kaplar üretilmiştir. Örneğin Gelibolu Yarımadası'nda kazısı yapılan Seddülbahir, Kilitbahir ve Bigalı kaleleri yanı sıra Maydos-Kilisetepe kazılarında da ele geçen “astar akıtma” dekorlu tabaklar Çanakkale atölyelerinde olduğu gibi Dimetoka atölyelerinin de karakteristik unsurları arasında gösterilir (Liaros 2017). Ancak son yıllarda artık Çanakkale ve Dimetoka astar dekorlu tabakları arasında bazı ayrımlar yapılabilmektedir. Çanakkale ve Dimetoka seramik atölyeleri arasında astar akıtma dekorlu tabak kullanımında ve diğer bazı kap türlerinde bazı benzerlik olması bu iki merkezin birbirine yakınlığı göz önüne alındığında doğal karşılanabilir. Çünkü Osmanlı arşivlerinde Dimetoka'da Osmanlı devleti kontrolünde bir seramik üretimi yapıldığı açıkça görülmektedir (Takaoğlu ve Takaoğlu, 2021: 112-113).

Çanakkale'de Kepez civarında deniz kenarına atılan bir hafriyat atığında ele geçen çok sayıda astar akıtma dekorlu tabak parçası aslında Dimetoka kökenli olarak arkeolojik kazılarda kayıt altına alınan birçok seramiğin Çanakkale atölyeleri ürünü olabileceğini gösterir (Boehlendorf-Arslan, 2002). Ayrıca, Dimetoka atölyelerine ait astar akıtmalı tabaklarda astar dekor kullanımında Çanakkale örneklerine göre bazı farklılıklar göze çarpar. 16. yüzyıl Yassı Ada Osmanlı batığı kazısında ele geçen bir astar akıtma dekorlu tabak parçası gemi mürettebatı Türklerin günlük kullanım amaçlı eşyaları arasında olması bu tür tabakların Çanakkale atölyelerinin imalata başlaması öncesinde de üretildiğine tanıklık eder. Bu nokta da Ezine Akköy seramik geleneğinin önemi tekrar öne çıkmaktadır. Akköy yüzey araştırmalarında astar akıtma dekorlu tabak parçaları ele geçmesi bu tekniğin Akköylü seramik ustaları tarafından da kullanıldığına işaret etmektedir (Uysal, 2008b: 10, Res. 18). Astar akıtma dekorlu tabaklar üzerine bir arkeometrik araştırma yapıldığı takdirde belki de Çanakkale seramik atölyelerine atfedilen bazı seramiklerin Akköy işi olabileceğini gösterebilir. Bu veri Akköy ve Çanakkale seramik atölyeleri arasındaki bağlantıların somut temelleri oturtulması konusundaki teorilere destek verebilir.

Şekil 5.1: Gelibolu Yarımadası'nda yapılan arkeolojik kazılarında ele geçen bazı Çanakkale Erken Evre (Çanakkale I) seramik parçalarının ait olabileceği seramikler

Şekil 5.2: Gelibolu Yarımadası'nda yapılan arkeolojik kazılarında ele geçen bazı Çanakkale Geç Evre (Çanakkale II) seramik parçalarının ait olabileceği seramikler

Seddülbahir, Kilitbahir ve Bigalı kaleleri özelinde ele geçen Çanakkale seramiklerinin tanımlanmasında yaşanan bir durum ise arkeolojik verilerin günümüze ulaşması ile ilgilidir. Kale içlerinde yoğun bir mekânsal kullanım ve sürekli bir mimari değişim ve yenilemeler yaşandığından dolayı seramikleri doğru bağlamlarında ele geçirme şansı genelde ortadan kalkmaktadır. Böylelikle farklı alanlarda yapılan açmalarda ele geçen seramikleri senkronize etmek oldukça zorlaşmaktadır. Buna kazıların bazen hızlı yapılmasının da etkileri olabilir. Seddülbahir, Kilitbahir ve Bigalı kalelerindeki kazılarda arkeolojik veriler karelej esasına göre sistemli kayıt altına alınmasına rağmen veriler son kullanıldıkları yerde ele geçemediğinden dolayı Çanakkale seramiklerinin kronolojik sorunlarına cevaplar bulmak güçlenmektedir. Bu üç kale kazısından Seddülbahir ve Kilitbahir kazıları 17. yüzyılın sonu ve 18. yüzyıla ait Çanakkale seramik atölyelerinin ürettiği en erken sırlı seramiklere ait örnekler sunmasıyla öne çıkar. Bu seramikler arasında yalnızca sadece mavi oksit boya dekorlu sır altı dekorlu tabaklar ile mavi yanında oksit kırmızı ve oksit sarı renklerle birlikte kullanıldığı sır altı dekorlu tabaklar özellikle dikkat çeker. Erken Evre (Çanakkale I)'yi temsil eden bu tabaklar arasında mangan-kahverengi boya ile yapılmış örneklerde yaygındır. Stilize bitkisel bezemeli bu sır altı boya dekorlu seramiklerin benzerleri Batı Anadolu'da Smyrna Agorası ve Akhisar, Suriye'de Şam (Damaskus) Kalesi, İsrail'de Kudüs merkezi bünyesinde yapılan çok sayıda kazıda, Yunanistan'da Anavarin (Anavarin-i Cedit) Kalesi ve Monemvasia (Benefşe) Kalesi ve Romanya'da Dobruca yöresinde Harsova kazısı, Cezayir'de Algier gibi kazılar yanı sıra Fransa'da Marsilya limanı sualtı araştırmalarında da bulunmuştur (Takaoğlu ve Takaoğlu, 2021: 142-153). Buna benzer kazılar 18. yüzyıl boyunca Çanakkale Erken Evre (Çanakkale I) seramiklerinin hem doğu Akdeniz ve hem de Batı Akdeniz liman kentleri dışında Ege ve Karadeniz bölgelerine de ulaştığını gösterir.

Seddülbahir ve Kilitbahir kazıları aynı zamanda Geç Evre (Çanakkale II) seramikleri sunmuştur. Bigalı Kalesi ise 1817-1818 yıllarında tamamlandığından yalnızca Geç Evre (Çanakkale II) seramiklerine ait bazı örnekler sunmuştur. Maydos-Kiliseteppe Tabaka I ise mangan kahverengi boya ile yapılmış stilize bitkisel dekorlu dışa dönük ağızlı birkaç tabak parçası hariç genelde Geç Evre seramikleri ile temsil edilmektedir. Geç Evre seramikleri arasında Erken Evre'den beri devam eden dışa dönük ağızlı ve halka kaideli çukur tabaklar ve derin çanaklar özellikle öne çıkar. Geç Evre'de sır altı boya dekor uygulaması yapılmadığından seramikler beyaz astar üzerine şeffaf veya yeşil sırlı olarak yapılmaktadır. Bunlar dışında yeşil veya sarı sırlı ördek başlı testi ve ibriklerin de kazılarda ele geçtiğini söylemek gerekir. Geç Evre boyunca sayıca en fazla ele geçen seramik grubunu astar akitma

dekorlu tabaklar oluşturmaktadır. Genelde şeffaf, yeşil veya sarı astarlı olan bu astar akıtma dekorlu tabaklar form açısından oldukça standart özellikler sergiler. Akdeniz ve Ege dünyasında Çanakkale seramiği ele geçen neredeyse her yerleşimde astar akıtma dekorlu tabaklar ele geçmesi bu tabakların bir şekilde çok tercih edildiğini göstermektedir. Bu tarz Geç Evre seramik örnekler bu tez çalışmasına konu dört arkeolojik yerleşimde de mevcuttur.

Maydos-Kilisepe kazılarında Tabaka I, höyüğün son kullanım evresini temsil ettiğinden Çanakkale seramikleri son kullanılan yerlerinde karşımıza çıkmaz. Ancak Maydos-Kilisepe kazısında en üst tabaka höyüğün sınırlı alanlarında kazıldığından höyüğün diğer alanlarının kazılmasını beklemek gerek. Buna rağmen kazı sırasında ele geçen her bir Çanakkale seramiğini buluntu durumunun kayıt altına alınmış olması ileriki yıllarda daha sağlıklı değerlendirmelere yol açacaktır. Maydos köyünün denizsel ulaşım ağları içinde Çanakkale Boğazı içinde önemli bir konumda bulunması dolayısıyla farklı seramiklerden seramikler barındırması dikkat çekmektedir. Sırlı seramikler içinde Çanakkale seramikleri şimdilik önemli bir oran tutmaktadır. Çanakkale seramikleri dışında Maydos-Kilisepe sırlı seramikleri arasında İznik, Dimetoka ve bazı Batı Anadolu seramik merkezlerinden ürünler yanı sıra birkaç Majolica geleneğinden parçalar da dikkat çekmektedir. Maydos-Kilisepe höyüğünün üst kısmı en azından 1800 yılından itibaren Aziz Dimitri Kilisesi'ni barındırdığından dolayı tabaka I de ele geçen sırlı seramikler büyük oranda kilise bağlantılı bir yaşamla ilgili olmalıdır.

Seddülbahir, Kilitbahir ve Bigalı kaleleri yanı sıra Maydos-Kilisepe kazıları seramikleri arasında sırsız seramiklerinde önemli bir oran tuttuğunu söylemek gerekir. Bunlarla ilgili henüz kapsamlı bir çalışma yapılmamış olmasına rağmen bu sırsız seramiklerin bir kısmının Çanakkale atölyelerinde üretildiğini sırlı örneklerle olan yakın tipolojik benzerliklerinden dolayı söylemek mümkündür. Ancak, bazı sırsız seramiklerin form açısından Akköy atölyeleri ürünü olması ihtimalini göz ardı etmemek gerekir.

Kale kazılarında ele geçen Çanakkale seramikleri Osmanlı toplumunun belirli bir toplumsal kesiminin seramik tüketim alışkanlığını yansıttığı için kale dışlarında zamanla gelişen köy dokusunda yaşayan insanların seramik kullanım alışkanlığını yansıtmayabilir. Söz konusu Gelibolu Yarımadası kale kazıları aynı zamanda kalede yaşayanların seramik kullanımında yalnızca Çanakkale seramik atölyelerine bağımlı olmadığını ve aynı zamanda onların Osmanlı Devleti'nin diğer seramik merkezlerinin ürünlerini de temin etme yoluna gittiğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Acioğlu, Y. (2008). "Kilitbahir Cahidi Sultan Kllyesi". Eceabat Değerleri Sempozyumu, Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları, 77-96.
- Acioğlu, Y. (2013). Çanakkale'deki Osmanlı Dönemi Savunma Yapıları. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Çanakkale.
- Acioğlu, Y. (2015). "Çanakale'deki Osmanlı Kaleleri". Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı, 19, 92-122.
- Acioğlu, Y. (2016). "Kilitbahir de günümüze ulaşmayan iki tabya hakkında bazı tespitler." Uluslararası 19. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu, 21-24 Ekim 2015, Manisa.
- Ağır, A. (2008). "Floransa Devlet Arşivi'nde Bulunan Anadolu ve Rumeli Kaleleri Çizimleri (1581)", G. David ve Gerelyes I. (ed.), Thirteenth International Congress of Turkish Art, Budapest: Hungarian National Museum, 35-46.
- Akarca, A. (1979). "Çanakkale'de yeni bir çanak çömlek merkezi". VIII. Türk Tarih Kongresi I, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 501-506.
- Akkemik, ., Kose, N. Çatalbaş, M. ve Thys-Senocak, L. (2020). "Dendrochronology and archival texts: Dating the Ottoman fortress of Seddulbahir on the Gallipoli Peninsula, Turkey". Archaeometry, 62: 427-438.
- Aktepe, M. (1953). "XIV. ve XV. Asırlarda Rumeli'nin Türkler Tarafından İskanına Dair", TM 10: 299-312.
- Altun, A., Carswell, J. Ve ney G. (1991). Türk Çini ve Seramikleri. İstanbul: Sadberk Hanım Müzesi.
- Atasoy, N. ve Rabby J. (1994). The Pottery of Ottoman Turkey. Londra: Alexandria Press.
- Avshalom-Gorni D. ve Stern, E. J. (2016). "Migdal: A final report". Hadashot Arkheologiyot: Excavations and Surveys in Israel 128.

- Ayverdi, Ekrem H. (1989). *Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri (855-886/ 1451-1481)*, Cilt IV, İstanbul.
- Baram, Uzi (2002). "The development of ottoman archaeology in Israel: An overview and prospects". *Historical Archaeology*, 36, 12–29.
- Baram, Uzi & Carroll, Lynda (2000). *A Historical Archaeology of the Ottoman Empire: Breaking New Ground*. Kluwer Academic: New York.
- Bass, G. ve F.H. van Doorninck (1971). "A fourth-century shipwreck at Yassı Ada", *American Journal of Archaeology*, 75, 27-37.
- Bilici, F. (2004). XIV. Louise ve İstanbul'u Fetih Tasarısı, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Bintliff, John (2007). "Considerations for creating an Ottoman archaeology in Greece", *Between Venice and Istanbul: Colonial landscapes in Early Modern Greece*, S. Davies ve Davis, J.L. (ed.) *American School of Classical Studies: Princeton*, 221-36.
- Boehlendorf-Arslan, B. (2002). "Ein Neuer Typ der Çanakkaleware", *Uluslararası Sanat Tarihi Sempozyumu: Prof. Dr. Gönül Öney'e Armağan*, İzmir, 31-44.
- Brooks, A. ve Young, R. (2016). "Historical Archaeology and Heritage in the Middle East: A Preliminary Overview". *Historical Archaeology*, 50, 22-35.
- Çokona, A. (2017). *20. Yüzyıl Başlarında Anadolu ve Trakya'daki Rum Yerleşimleri*. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Choisel-Gouffier, C. (1842). *Voyage pittoresque dans l'Empire ottoman, en Grèce, dans la Troade, les îles de l'Archipel et sur les côtes de l'Asie-mineure*. Vol. 3. Paris.
- Çaylak, Ayşe (1997). *Çanakkale Çeşmeleri*. Gazi Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Çaylak-Türker, A. (2002). "Osmanlı Çeşme Mimarisinde Çanakkale Çeşmelerinin Yeri ve Önemi". *Ortaçağ'da Anadolu Prof. Dr. Aynur Durukan'a Armağan*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 167-184.

- Çaylak-Türker, A. (2008a). "The place and importance of Madytos in Hellespont during the Byzantine Period". Eceabat Değerleri Sempozyumu, Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları, 13-20.
- Çaylak-Türker, A. (2008b). "Eceabat'ta Ortaçağ ve Türk Dönemine ait Arkeolojik Veriler". Eceabat Değerleri Sempozyumu, Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları, 31-52.
- Davies, S. ve Davis, J. (eds.), (2009). *Between Venice and Istanbul: Colonial landscapes in Early Modern Greece*. American School of Classical Studies at Athens, Princeton.
- Dinu, N. (2010). "Ceramica Otomana descoperita in Dobrogea". *Pontica*, 43, 303-20.
- Doğer, L. (2008a). "İzmir Agorası kazılarında 17. ve 19. yüzyıl seramik buluntuları üzerine bazı gözlemler". *Sanat Tarihi Dergisi*, 17, 23-54.
- Doğer, L. (2008b). "İzmir Agorası kazılarında Çanakkale seramikleri ve diğer talep noktaları", Çanakkale Seramikleri Sempozyumu Kolokiyumu Bildirileri, Antalya, 30-46.
- Doğer, L. (2000). "İzmir Agorası'ndan Çanakkale ve Kütahya seramikleri." *Tepekule Tarih* 2, 3-10.
- Drakos, E.I. (1892). *Τα Θρακικά ήτοι διάλεξις περί των εκκλησιαστικών επαρχιών Σηλυβρίας, Γάνου και Χώρας, Μετρών και Αθύρων, Μυριοφύτου και Περιστάσεως, Καλλιπόλεως και Μαδύτου*, Atina.
- Edelstein, G. ve Avissar, M. (1997). "A sounding in Old Acre., 'Atiqot 129-136.
- Emecen, Feridun (1996). "Gelibolu". *İslam Ansiklopedisi*, Cilt 15, 1-6.
- Emecen, Feridun (2015). *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve Yükseliş Tarihi (1300-1600)*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Eraslan, C. (2014). *II. Abdülhamid'in Çanakkale Savunması*. İstanbul: Yitik Hazine Yayınları.

- Erkanal-Öktü, A. ve Çınardalı-Karaslan, N. (2006). “Panaztepe 2004 Yılı Kazıları”, Kazı Sonuçları Toplantısı 27, 191-204.
- Ersoy, B. (2010). “Kale-i Tavas (Tebae) Kazıları”, 31. Kazı Sonuçları Toplantısı 4, 301-314.
- Evgenidou, D. (1982). “Η κεραμεική της ανασκαφής του Αγίου Νικολάου Τρανού της Θεσσαλονίκης”. *Anthropologika*, 3, 23-39.
- Evgenidou, D. (2001). *Monemvasia: Artefacts, Environment, History, The Archaeological Collection*. Atina: Kültür Bakanlığı:
- Eyice, S. (1980). “Çanakkale Boğazı Kalelerinin XVI. Yüzyılda İtalya’da Basılmış Gravürleri”, Bedrettin Cömert’e Armağan, Ankara 257-275.
- Eyice S. (1988). “Kilitbahir Kalesi”. *İslam Ansiklopedisi*, 22-23.
- Faroqhi, S. (1981). “İstanbul’un iaşesi ve Tekirdağ-Rodosçuk limanı (16-17. Yüzyıllar”, *ODTÜ Gelişme Dergisi, Türkiye İktisat Tarihi Üzerine Araştırmalar II*, Ankara, 13-154.
- François, V. (1994). “La céramique à glaçure à Malia productions médiévales italiennes et productions ottomanes”. *Bulletin de Correspondance Hellénique*, 118, 375-387.
- François, V. (1999). *Céramiques médiévales à Alexandrie: Contribution à l’histoire économique de la ville (Études alexandrines 2)*. Kahire.
- François, V. (2008). *Céramiques de la citadelle de Damas. Époques mamelouke et ottomane (CD-interactive)*. Aix-en- Provence.
- François, V. (2001-2002). “Production et consommation de vaisselle à Damas, à l’époque Ottomane”, *Bulletin d’études orientales*, T. 53/54, Supplément. Études et Travaux à la Citadelle de Damas 2000-2001. Un premier Bilan (2001-2002), 157-170.
- François, V. (2012). “Objets du quotidien à Damas à l’époque ottomane”, *Bulletin d’études orientales*, T. 61, Damas médiévale et ottomane: Histoire urbaine, elleirétam erutluc te étéicos, 475-506.

- François, V. (2019a). “Consommation et commerce transméditerranéen à Alger au XVIIIe siècle au prisme des importations de céramiques”, Journée d'études ATHAR- Maghreb. Productions, circulation, consommations dans le Maghreb ancien. Approches archéologiques et historiques de l'économie et des techniques. Aix-en-Provence.
- François, V. (2019b). “Céramiques de la Régence turque d'Alger (1518-1830) et du début de l'occupation française. Étude préliminaire”, Rapport final d'intervention de l'INRAP à Alger, INRAP Méditerranée. LA3M UMR 7298 AMU-CNRS.
- François, V. & Vallauri, L. (2001). “Production et consommation de céramiques à Potamia (Chypre) de l'époque franque à l'époque ottomane”, Bulletin de Correspondance Hellénique 125, 523–546.
- İnalçık, H. (1981). Osmanlı Pamuklu Pazarı, Hindistan ve İngiltere: Pazar Rekabetinde Emek Maliyetinin Rolü, ODTÜ Gelişme Dergisi, Türkiye İktisat Tarihi Üzerine Araştırmalar 2.
- İpek, M. (2018). Kilitbahir Kalesi Geç Dönem Osmanlı Yapılarının Arkeolojik ve Tarihsel İncelemesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Disiplinlerarası Osmanlı Arkeolojisi, Ana Bilimdalı , Çanakkale
- Japp, S. (2007). “Late Roman, byzantine and Ottoman pottery from Alexandria Troas”, Çanak: Late Antique and Medieval Pottery and Tiles in Mediterranean Archaeological contexts, B. Boehlendorf-Aslan, Oysal, A.O. ve Witte-Orr, HJ. eds., İstanbul: Ege Yayınları, 55-71
- Gophna R. ve I. Taxel. 2007. “Pottery”. Kafr 'Ana: A Rural Settlement in the Lod Valley, R. Gophna, Taxel, I. ve Feldstein, A. (eds.), Salvage Excavation Reports, 4, 33–64.
- Güler, A. (2004). “Gelibolu Ilgardere yüzey araştırmasında bulunan seramik örnekleri”. 19. Arkeometri Sonuçları Toplantısı, 101-106.

- Güler, A. (2005). "Erken ve Geç Osmanlı Dönemi: Çanakkale Seramikleri üzerine bir Değerlendirme". 20. Arkeometri Sonuçları Toplantısı, 159-166.
- Güler, A. (2008). "Osmanlı Dönemi Çanakkale'de seramik atölyelerinin konumlandırıldıkları mahalleler, üretim potansiyeli ve ürün türleri". Çanakkale Seramikleri Sempozyumu Kolokyumu Bildirileri, Antalya: Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, 74-90.
- Hahn, M. (1989). "Byzantine and Post Byzantine pottery from the Greek-Sweedish Excavations at Khania, Crete". *Recherches sur la céramique byzantine. Bulletin de Correspondance Hellénique Supplement 18*, Paris, 227-232.
- Hahn, M. (1997). *Modern Greek, Turkish and Venetian Periods: The Pottery and the Finds. The Greek-Swedish Excavations at the Agia Aikaterini Square, Kastelli, Khania 1970–1987. I.* Hallager ve B.P. Hallager (ed.) Stockholm, 170–196.
- Hahn, M. (2005). "Medieval-Modern Pottery Summary." *Reports on the Vrokastro Area, Eastern Crete. Volume 3: The Vrokastro Regional Survey Projects. Sites and Pottery*, University of Pennsylvani: Philadelphia, 81-108.
- Hayes, J. W. (1992). *Excavations at Saraçhane in İstanbul. Vol. 2: The Pottery*. Princeton: Princeton University Press.
- Högg, H. (1932). *Türkenburgen am Bosphorus und Hellespont*. Dresden.
- Homsy-Gottwalles, G. (2017). "Beyrouth post-médiévale. Étude de cas : la céramique", *Glazes of Black Sea Region Medieval Tableware Majolica: chemical composition according to spectral analysis*, S. Bocharov, V. François, A. Sitdikov, Kazan-Kishinev, 244-269.
- İnciciyan, L. ve H. D. Andreasyan, (1976). "Osmanlı Rumelisi'nin Tarih ve Coğrafyası", *Güney Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 4-5, 101-152.
- Keskin, Ö. (2021). "Ondokuzuncu yüzyılda Çanakkale Boğazı'nda yeni bir savunma noktası: Bigalı Kalesi". *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, 22, 255-275.

- Kılıçoğlu, E. (2019). Ankara Etnografya Müzesi'nde Bulunan Çanakkale Seramikleri. Pamukkale Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Denizli.
- Kleiner, A. (2018). "Tur'an (West)". *Hadashot Arkheologiyot: Excavations and Surveys in Israel* 130.
- Korre-Zografou, K (2000). *Τα κεραμικά του Τσανάκκαλε 1670-1922*. Atina.
- Korre-Zografou, K. (2008). "The spreading of the Çanakkale ceramics throughout the Aegean Islands", Çanakkale Seramikleri Sempozyumu Kolokyumu Bildirileri, Antalya: Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, 7-20.
- Kontogiannis, N. D ve Arvaniti, S. (2005). "The Medieval Kato Kastro (Lower Castle) of Andros: Excavation data and ceramic material". Çanak: Late Antique and Medieval Pottery and Tiles in Mediterranean Archaeological Contexts, İstanbul, 349-362.
- Kontogiannis, N. D., Grigoropoulou, M. I., Barmparitsa, E., Sakkari, S., Moutafi, I., Lagia, A. ve Karali, L. (2015). "From Mosque to Church and Back Again: Investigating a House of Faith in Post-Medieval Pylos." *Hesperia*, 84, 771-856.
- Köroğlu, G. ve İnanan F. (2018). "Sinop Balatlar Kilisesi kazılarında ortaya çıkarılan seramikler". XI. AIECM3 Uluslararası Orta Çağ ve Modern Akdeniz Dünyası Seramikleri Kongresi Bildirileri, F. Yenişehirlioğlu (ed.). Ankara, 319-327.
- Kuniholm, P. (2000). *Dendrochronologically Dated Otoman Monuments*. New York: Plenum Publishers.
- Lane, A. 1938. "Medieval finds at Al Mina in North Syria". *Archaeologia*, 87, 19-78
- Lane, A. (1939). "Turkish Peasant Pottery from Chanak and Kütahya." *The Connoisseur* 104, 232-238.
- Lane, A. (1971). *Later Islamic Pottery: Persia, Syria, Egypt, Turkey*. Londra: Faber.
- Liaros, N. (2017). "Late Ottoman tableware from Didymoteicho and some notes on pots' form, function and identity". XI. AICM3 Uluslararası Orta Çağ ve Modern Akdeniz Dünyası Seramik Kongresi Bildirileri, F. Yenişehirlioğlu (ed.), Antalya, 203-216.

- Miholjek, I. ve V.Z. Kralj (2016). *İznik: Ottoman Pottery from the Depths of the Adriatic*. Croatian Conservation Institute: Zagreb.
- Milwright, M. (2000). "Pottery of Greater Syria in the Ottoman period: a review of the published archaeological evidence". *Levant*, 32, 189-208.
- Moreno, J. (1790). *Viage á Constantinopla, en la ano de 1784: escrito de orden superior*, Madrid.
- Ohrig, B. (2000). "Beziehungen zwischen Keramik aus Georgien und Osmanischer Çanakkale Ware im Späten 19. Und frühen Jahrhundert." *Caucasia between the Ottoman Empire and Iran, 1555-1814*, R. Motika und M. Ursinus (es.), Reichert: Wiesbaden, 87-105.
- Olivier, G.A. (1800). *Voyage dans l'empire Othoman, l'Égypte et la Perse, fait par ordre du gouvernement, pendant les six premières années de la république*. Vol. 2, Paris.
- Öney, G. (1971). *Türk Devri Çanakkale Seramikleri*. Ankara: Çanakkale Seramik Fabrikaları:
- Öney, G. (1991). "Çanakkale Seramikleri". *Sadberk Hanım Müzesi Türk Çini ve Seramikleri*. İstanbul, 103-143.
- Ötüken, S. Y. (1997). "1995 Demre Aziz Nikolaos Kilisesi kazısı". 18. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2, 471-488.
- Ötüken, S. Y. (2000). "1999 Demre-Myra Aziz Nikolaos Kilisesi kazısı". 22. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2, 345-358.
- Ötüken, S.Y. (2010). "2008 yılı Aziz Nikolaos Kilisesi kazısı ve duvar resimlerini koruma, Onarım belgeleme çalışmaları". 31. Kazı Sonuçları Toplantısı, 4, 417-435.
- Özdaş, H. (2008), "Ege ve Akdeniz bölgesi sualtı araştırması 2006 yılı çalışmaları". 25. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 3, 327-342.
- Özsavaşçı, A., Şenocak, L.-T., Şengün, R., Tanyeli, G., Çelik, R.N. (2018). "The History and Restoration of the Ottoman Fortress of Seddülbahir on the Gallipoli Peninsula". *Defensive Architecture of the Mediterranean, volume VIII*, A. Marotta ve N. Spallone (eds.), Torino, 767-774.

- Pasinli, A. (2000). "Büyük Saray bölgesinde Sultan Ahmet Eski Cezaevi bahçesindeki 1997-1998 kazı çalışmalarına ait rapor". Müze Kurtarma Kazıları Sempozyumu, 10, 94-114.
- Papadopoulos, A. H. (1890). *Μάδυτος. Η πόλις της Χερρονήσου. Πατριδογραφία.* (Madytos, the City in the Cherronesus; Patridography), Athens.
- Prag, K. (2008). *Excavations by K. M. Kenyon in Jerusalem, 1961-1967, Volume 5: Discoveries in Hellenistic to Ottoman Jerusalem.* Oxbow Books: Oxford.
- Pulak, C. (2005). "A Rare Ottoman Wreck: Yassiada, Turkey." *Beneath the Seven Seas*, G. Bass (ed.). Thames & Hudson: London, 138-141.
- Riis, P. ve Poulsen V. (1957). *Hama, fouilles et recherches de la fondation Carlsberg, 1931-1938. IV.2. Les Verreries et poteries médiévales.* Copenhagen, 115-301.
- Sandys, G. (1615). *A Relation of a Journey begun Anno Domini 1610*, London.
- Sezgin, İ. (1998). XI. ve XVI. Asırlarda Gelibolu Kazasının Sosyal ve Ekonomik Tarihi, Marmara Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, İstanbul.
- Silberman, N. A. (1989). *Between Past and Present. Archaeology, Ideology, and Nationalism in the Modern Middle East.* Henry Holt and Company: New York:
- Sitaras, A.E. (1971). *Hē Madytos, polis tēs Thrakikēs Chersonēsou epi tou Hellēspontou, Atina.*
- Stern, E. (2015). "Old 'Akko". *Hadashot Arkheologiyot: Excavations and Surveys in Israel* 127.
- Stern, E., J. (2016). "The Ceramic Finds From The Ottoman flour mills in the Ridwan Gardens, 'Akko". *'Atiqot*, 87, 83-96.
- Şen, K. (2008). "Kilitbahir Cahidi Sultan Haziresi Mezar Taşlarında Sembolizm", *Eceabat Değerleri Sempozyumu, Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları*, 97-120.
- Takaoğlu, A. (2020). "Maydos Kilisetepe Höyüğü buluntusu Çanakkale Seramikleri." *Maydos I*, G. Sazcı (ed.). İstanbul: Ege Yayınevi, 243-259.

- Takaoğu, T. ve Takaoğlu, A. (2021). Çanakale Seramikleri, 1670-1915: Bir Kentin Sessiz Tanıkları. İstanbul: Ege Yayınevi.
- Thys-Şenocak, L. (2009). Osmanlı İmparatorluğu'nda Kadın Baniler Hadice Turhan Sultan. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Thys-Şenocak, L., R.N. elik, C. Aslan (2008). "Research at the Ottoman Fortress of Seddülbahir, 2005-2006". 25. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 2, 63-76.
- Thys-Şenocak, L., elik, R.N. ve Özsavaşçı, A. (2015). "Seddülbahir Kalesi Rölöve, Restitüsyon ve Konservasyon Projeleri: Araştırma projesinden konservasyon uygulamasına bir akademik projenin hikayesi". TMMOB Mimarlar Odası 3.Ulusal Mimari Koruma Proje ve Uygulamaları Sempozyumu, 2-3 Ekim, Eskişehir.
- Tyrrell, H. (1859). History of the Russian Empire. The London Publishing Company.
- Utkular, İ. (1954). anakkale Boğazında Fatih Kaleleri. Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Uysal, A. O. (2008a). "Kilitbahir (Kilidü'l-Bahr)'de Tarihî Doku ve İki Hamam". Eceabat Değerleri Sempozyumu, Çanakkale: anakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları, 53-76.
- Uysal, A. O. (2008b). "Ezine/Akköy'de Tarihi Anıtlar ve Seramikçilik". Ezine Değerleri Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Çanakkale: anakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 1-26.
- Uysal, A. O. (2011). "Excavations at the Fatih Foundry in Demirköy: The 2003-2004 season". Proceedings of the First International Congress on Islamic Archaeology, İstanbul, (Islamic Archaeology Series I), 133-147.
- Uysal, A. O. (2018). "Gelibolu ve Çevresindeki Türk Eserleri Hakkında Tespitler". Gelibolu Değerleri Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları, 101-131.
- Uysal, A. O. (2013). "Akköy: Un centre de céramique peu connu à L'époque des Beylicats". 14th Internaional Congress of Turkish Art, F. Hetzel (ed.), Paris, 831-840.

- Uysal, A. O. (2019). “Gelibolu Tarihi Alanında Türk dönemi yerleşmeleri ve tarihi yapılar”. Eski Çağdan Günümüze Çanakkale Muharebe Alanı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çanakkale Savaşları Tarihi Alan Başkanlığı, 425-59.
- Vincenz, A., de (2017). “Ottoman pottery and Glass bracelets from Yafo (Jaffa), Jerusalem Boulevard and its vicinity”. ‘Atiqot, 88, 115-129.
- Vincenz A., de (2019). “The Ceramic Assemblage from Kefar Gabirol, el-Qubeibe.” ‘Atiqot, 96, 171-198.
- Vroom, J. (2003). After Antiquity. Ceramics and Society in the Aegean from the 7th to the 20th Century A.C. A Case Study from Boeotia, Central Greece. Leiden: Leiden University.
- Vroom, J. (2005). Byzantine to Modern Pottery in the Aegean. An Introduction and Field Guide. Utrecht: Parnassus Press:
- Vroom, J. (2007). “Kütahya between the Lines: Post-Medieval Ceramics as Historical Information”. Between Venice and Istanbul: Colonial Landscapes in Early Modern Greece, S. Davies ve J. Davis, eds., 71-93
- Yenişehirlioğlu, F. (2007). ‘Tekfur Sarayı Çinileri ve Eyüp Çömlekçiliği”. Anadolu’da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: İstanbul, 349-361.
- Waagé, Franz O. (1948). “The glazed pottery”. Antioch-on-the-Orontes, Volume IV.1. Ceramics and Islamic Coins, 79-108.
- Wartburg, M.-L., von (2001). “Types of imported table ware at Kouklia in the Ottoman Period”. Report of the Department of Antiquities, Cyprus, 361-389.

EKLER

EK1

KATALOG

KİLİTBAHİR KALESİ

Katalog Numarası: KB.1. Sır altı Bezemeli Çukur Tabak (Levha 1)

Buluntu Yeri: İç Kale, B Avlusu, H9 Açması

Tanım: Dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli tabak. Sağlam korunmuştur. Kahverengi kırmızımsı hamurlu tabağın iç ve dış yüzeyi tamamen beyaz astarlandıktan sonra bisküvi pişirimi yapılmış, mavi ve kiremit kırmızısı oksit boya ile tabağın iç kısmında bir merkezden çıkan damla veya yaprak motifleriyle oluşturulan bir rozet yer alır. Tabağın dışa dönük ağızı üzerinde ise birbirini takip eden damla motifleri yer alır. İç ve dış yüzeyinin tamamı şeffaf sırla kaplandıktan sonra tabak ikinci kez fırınlanmıştır.

Ölçüleri: Ağız Çapı: 17,5 cm, Kaide Çapı: 6 cm, Yükseklik: 3,5 cm

Benzer Örnekler: Döğler 2008b: Tip 1, Res. 2a-b.

Katalog Numarası: KB.2. Sır altı Bezemeli Çukur Tabak parçası (Levha 2)

Buluntu Yeri: İç Kale

Tanım: Dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli tabağa ait bir gövde parçası. Kısmen korunmuştur. Kahverengi kırmızımsı hamurlu tabağın iç ve dış yüzeyi tamamen beyaz astarlandıktan sonra bisküvi pişirimi yapılmıştır. Tabağın iç kısmını mavi ve kiremit kırmızısı oksit boya ile oluşturulan bir büyük rozet kaplıyor olmalıydı. Genel hatları mavi boya ile oluşturulan bu stilize rozet içinde kiremit kırmızısı renkte bir merkezden dağılan nokta motifleriyle oluşturulan küçük rozetler doldurma motifi olarak yer alır. İç yüzeyi ile dış yüzeyinin kaide kısmı hariç kısmı şeffaf sırla kaplandıktan sonra tabak ikinci kez fırınlanmıştır.

Ölçüleri: Kaide Çapı: 6,5 cm, Korunan Yükseklik: 5,8 cm

Benzer Örnekler: Döğler, 2008a: Tablo I; 2008b: Res. 1, Tip 1; 2000: Res. 1-2.

Katalog Numarası: KB.3. Sır altı Bezemeli Çukur Tabak parçası (Levha 2)

Buluntu Yeri: İç Kale

Tanım: İçe dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli tabağa ait bir gövde parçası. Kısmen korunmuştur. Kahverengi kırmızımsı hamurlu tabağın iç ve dış yüzeyi tamamen beyaz astarlandıktan sonra bisküvi pişirimi yapılmıştır. Tabağın iç kısmında mavi oksit boya kullanılarak oluşturulan iç içe geçmiş iki konsantrik halka içine alınmış bu kez mavi yanında kiremit kırmızısı boya da kullanılarak yapılmış belli bir merkezden dağılan damla veya yaprak motifleriyle oluşturulmuş bir rozet motifi kaplar. Tabağın iç kısmında ayrıca ağız kısmının hemen altında birbirini takip eden stilize dört yapraklı çiçek motifleri yer alır. İç yüzeyi ile dış yüzeyinin kaide kısmı hariç şeffaf sırlanıp ikinci kez fırınlanmıştır.

Ölçüleri: Ağız Çapı: 16 cm, Kaide Çapı: 5,8 cm, Yükseklik: 2,8 cm

Benzer Örnekler: Döğler, 2008a: Tablo I; Döğler, 2008b: Res. 1, Tip 1;

Katalog Numarası: KB.4. Sır altı Bezemeli Çukur Tabak (Levha 3)

Buluntu Yeri: İç Kale, C Avlusu, K11 açması

Tanım: Dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli tabak. Sağlam korunmuştur. Kahverengi kırmızimsı hamurlu tabağın yalnızca iç yüzeyi tamamen beyaz astarlandıktan sonra bisküvi pişirimi yapılmıştır. Tabağın içinde mangan kahverengisi veya patlıcan moru renkte damla motifleri yer alır. İç yüzeyi tamamı sarı renkte sırla kaplanıp tabak ikinci kez fırınlanmıştır.

Ölçüleri: Ağız Çapı: 16,5 cm, Kaide Çapı: 5,5 cm, Yükseklik: 5,6 cm

Benzer Örnekler: Hayes 1992: Pl. 44:4; Döğer, 2008a: Tablo I; Doğer, 2008b: Res. 7-8, Tip 2; Köroğlu ve İnanan, 2018: 322, Tablo 2c; Avshalom-Gorni ve Stern 2016: Fig. 5.1; Gophna ve Texel, 2007: Fig. 3.13.9; Kleiner, 2018: Fig. 4.3.

Katalog Numarası: KB.5. Sır altı bezemeli çukur ağız parçası (Levha 4)

Buluntu Yeri: İç Kale

Tanım: Dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli tabağa ait bir ağız parçası. Kahverengi kırmızimsı hamurlu tabağın iç ve dış yüzeyin alt kısmı beyaz astarlandıktan sonra bisküvi pişirimi yapılmıştır. Korunan izden tabağın dışa dönük ağız üzerinde da birbirini takip eden damla motifleri yer aldığı anlaşılmaktadır. İç yüzeyi ile dış yüzeyinin kaide kısmı hariç şeffaf sırla kaplandıktan sonra tabak ikinci kez fırınlanmıştır.

Ölçüleri: Ağız Çapı: 24 cm, Korunan Yükseklik: 3,6 cm

Benzer Örnekler: Döğer, 2008a: Tablo I; Doğer, 2008b: Res. 7-8, Tip 2; Köroğlu ve İnanan, 2018: 322, Tablo 2c;

Katalog Numarası: KB.6. Sır altı bezemeli çukur ağız parçası (Levha 4)

Buluntu Yeri: İç Kale

Tanım: Dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli tabağa ait bir gövde parçası. Kahverengi kırmızimsı hamurlu tabağın iç ve dış yüzeyi tamamen beyaz astarlandıktan sonra bisküvi pişirimi yapılmıştır. Tabağın içinde mangan kahverengisi veya patlıcan moru renkte stilize bitki motifine ait izler yer alır. Korunan izden tabağın dışa dönük ağız üzerinde iki yatay bant yer aldığı anlaşılmaktadır. İç yüzeyi ile dış yüzeyinin kaide kısmı hariç şeffaf sırla kaplandıktan sonra tabak ikinci kez fırınlanmıştır.

Ölçüleri: Ağız Çapı: 22 cm, Korunan Yükseklik: 6,2 cm

Benzer Örnekler: Döğer, 2008a: Tablo I; Doğer, 2008b: Res. 7-8, Tip 2; Avshalom-Gorni ve Stern 2016: Fig. 5.1; Kleiner, 2018: Fig. 4.3; Köroğlu ve İnanan, 2018: 322, Tablo 2c;

Katalog Numarası: KB.7. Sır altı bezemeli çukur kaide parçası (Levha 4)

Buluntu Yeri: İç Kale

Tanım: Dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli tabağa ait bir kaide parçası. Kahverengi kırmızimsı hamurlu tabağın iç ve dış yüzeyi tamamen beyaz astarlandıktan sonra bisküvi pişirimi yapılmıştır. Tabağın içinde mangan kahverengisi veya patlıcan moru renkte stilize bitki motifine ait izler yer alır. İç yüzeyi ile dış yüzeyinin kaide kısmı hariç şeffaf sırla kaplandıktan sonra tabak ikinci kez fırınlanmıştır.

Ölçüleri: Kaide Çapı: 6,2 cm, Korunan Yükseklik: 3,4 cm

Benzer Örnekler: Hayes 1992: Pl. 44:4; Döğer, 2008a: Tablo I; Doğer, 2008b: Res. 7-8, Tip 2; Köroğlu ve İnanan, 2018: 322, Tablo 2c; Gophna ve Texel, 2007: Fig. 3.13.9;

Katalog Numarası: KB.8. Sır altı bezemeli çukur kaide parçası (Levha 4)

Buluntu Yeri: İç Kale

Tanım: Dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli tabağa ait bir kaide parçası. Kahverengi kırmızımsı hamurlu tabağın iç ve dış yüzeyi tamamen beyaz astarla kaplandıktan sonra bisküvi pişirimi yapılmıştır. Tabağın içinde mangan kahverengisi veya patlıcan moru renkte stilize bitki motifine ait izler yer alır. İç yüzeyi ile dış yüzeyinin kaide kısmı hariç şeffaf sırla kaplandıktan sonra tabak ikinci kez fırınlanmıştır.

Ölçüleri: Kaide Çapı: 6 cm, Yükseklik: 2,3 cm

Benzer Örnekler: Hayes 1992: Pl. 44:4; Döğer, 2008a: Tablo I; Doğer, 2008b: Res. 7-8, Tip 2; Köroğlu ve İnanan, 2018: 322, Tablo 2c; Gophna ve Texel, 2007: Fig. 3.13.9

Katalog Numarası: **KB.9.** Astar Akıtma tekniğinde dekorlu tabak parçası (Levha 5)

Buluntu Yeri: İç Kale

Tanım: Dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve yüksek kaideli çukur tabağa ait bir kaide parçası. Kahverengi kırmızımsı hamurlu tabağın iç yüzünde beyaz astar akıtma yöntemiyle bezeme yapıldıktan sonra bisküvi pişirimi yapılmıştır. İç yüzeyi yeşil renkte sırla kaplandıktan sonra tabak ikinci kez fırınlanmıştır.

Ölçüleri: Ağız Çapı:21 cm, Kaide Çapı: 7,4 cm, Yükseklik: 8,6 cm

Benzer Örnekler: Doğer, 2008b: Res. 9; Vroom, 2019: 188-189, François 2017: Fig. 5; Vincens 2017: Fig. 1.1-2; Köroğlu ve İnanan, 2018: 322, Tablo 2a; Takaoğlu ve Takaoğlu 2021: 128-129, Res. 76; Homsy-Gottwalles 2017: Fig. 3.

Katalog Numarası: **KB.10.** Astar Akıtma tekniğinde dekorlu tabak parçası (Levha 6)

Buluntu Yeri: İç Kale

Tanım: Dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve yüksek kaideli çukur tabağa ait bir kaide parçası. Kahverengi kırmızımsı hamurlu tabağın iç yüzünde beyaz astar akıtma yöntemiyle bezeme yapıldıktan sonra bisküvi pişirimi yapılmıştır. İç yüzeyi yeşil renkte sırla kaplandıktan sonra tabak ikinci kez fırınlanmıştır.

Ölçüleri: Kaide Çapı: 8,2 cm, Korunan Yükseklik: 7,6 cm

Benzer Örnekler: Doğer, 2008b: Res. 9; Vroom, 2019: 188-189; François 2017: Fig. 5; Vincens 2017: Fig. 1.1-2; Köroğlu ve İnanan, 2018: 322, Tablo 2a; Takaoğlu ve Takaoğlu 2021: 128-129, Res. 76; Homsy-Gottwalles 2017: Fig. 3.

Katalog Numarası: **KB.11.** Astar Akıtma tekniğinde dekorlu tabak parçası (Levha 6)

Buluntu Yeri: İç Kale

Tanım: Dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli çukur tabağa ait bir kaide parçası. Kahverengi kırmızımsı hamurlu tabağın iç yüzünde beyaz astar akıtma yöntemiyle bezeme yapıldıktan sonra bisküvi pişirimi yapılmıştır. Tabağın iç yüzeyi şeffaf sırla kaplandıktan sonra çukur tabak ikinci kez fırınlanmıştır.

Ölçüleri: Kaide Çapı: 8,2 cm, Korunan Yükseklik: 3,8 cm

Benzer Örnekler: Doğer, 2008b: Res. 9; Vroom, 2019: 188-189; François 2017: Fig. 5; Vincens 2017: Fig. 1.1-2; Köroğlu ve İnanan, 2018: 322, Tablo 2a; Takaoğlu ve Takaoğlu 2021: 128-129, Res. 76; Homsy-Gottwalles 2017: Fig. 3.

Katalog Numarası: **KB.12.** Astar Akıtma tekniğinde dekorlu tabak parçası (Levha 7)

Buluntu Yeri: İç Kale

Tanım: Dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli çukur tabağa ait bir ağız parçası. Kahverengi kırmızımsı hamurlu tabağın iç yüzünde beyaz astar akıtma

yöntemiyle bezeme yapıldıktan sonra bisküvi pişirimi yapılmıştır. İç yüzeyi yeşil renkte sırlandıktan sonra tabak ikinci kez fırınlanmıştır.

Ölçüleri: Ağız Çapı: 20,2 cm, Korunan Yükseklik: 7,1 cm

Benzer Örnekler: Doğer, 2008b: Res. 9; Vroom, 2019: 188-189; François 2017: Fig. 5; Vincens 2017: Fig. 1.1-2; Köroğlu ve İnanan, 2018: 322, Tablo 2a; Takaoğlu ve Takaoğlu 2021: 128-129, Res. 76; Homsy-Gottwalles 2017: Fig. 3.

Katalog Numarası: KB.13. Astar Akıtma tekniğinde dekorlu tabak parçası (Levha 7)

Buluntu Yeri: İç Kale

Tanım: Dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli çukur tabağa ait bir ağız parçası. Kahverengi kırmızımsı hamurlu tabağın iç yüzünde beyaz astar akıtma yöntemiyle bezeme yapıldıktan sonra bisküvi pişirimi yapılmıştır. İç yüzeyi yeşil renkte sırlandıktan sonra tabak ikinci kez fırınlanmıştır.

Ölçüleri: Ağız Çapı: 15 cm, Korunan Yükseklik: 4,8 cm

Benzer Örnekler: Doğer, 2008b: Res. 9; Vroom, 2019: 188-189; François 2017: Fig. 5; Vincens 2017: Fig. 1.1-2; Köroğlu ve İnanan, 2018: 322, Tablo 2a; Takaoğlu ve Takaoğlu 2021: 128-129, Res. 76; Homsy-Gottwalles 2017: Fig. 3.

Katalog Numarası: KB.14. Astar Akıtma tekniğinde dekorlu tabak parçası (Levha 7)

Buluntu Yeri: İç Kale

Tanım: Dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli çukur tabağa ait bir kaide parçası. Kahverengi kırmızımsı hamurlu tabağın iç yüzünde beyaz astar akıtma yöntemiyle bezeme yapıldıktan sonra bisküvi pişirimi yapılmıştır. İç yüzeyi yeşil renkte sırlandıktan sonra tabak ikinci kez fırınlanmıştır.

Ölçüleri: Kaide Çapı: 6,6 cm, Korunan Yükseklik: 2,1 cm

Benzer Örnekler: Doğer, 2008b: Res. 9; Vroom, 2019: 188-189; François 2017: Fig. 5; Vincens 2017: Fig. 1.1-2; Köroğlu ve İnanan, 2018: 322, Tablo 2a; Takaoğlu ve Takaoğlu 2021: 128-129, Res. 76; Homsy-Gottwalles 2017: Fig. 3.

Katalog Numarası: KB.15. Astar Akıtma tekniğinde dekorlu tabak parçası (Levha 7)

Buluntu Yeri: İç Kale

Tanım: Dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli çukur tabağa ait bir kaide parçası. Kahverengi kırmızımsı hamurlu tabağın iç yüzünde beyaz astar akıtma yöntemiyle bezeme yapıldıktan sonra bisküvi pişirimi yapılmıştır. İç yüzeyi yeşil renkte sırlandıktan sonra tabak ikinci kez fırınlanmıştır.

Ölçüleri: Korunan Genişlik 8,2 cm, Korunan Yükseklik: 4,2 cm

Benzer Örnekler: Doğer, 2008b: Res. 9; Vroom, 2019: 188-189; François 2017: Fig. 5; Vincens 2017: Fig. 1.1-2; Takaoğlu ve Takaoğlu 2021: 128-129, Res. 76; Köroğlu ve İnanan, 2018: 322, Tablo 2a; Homsy-Gottwalles 2017: Fig. 3.

Katalog Numarası: KB.16. Astar Akıtma tekniğinde dekorlu tabak parçası (Levha 8)

Buluntu Yeri: İç Kale

Tanım: Dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli çukur tabağa ait bir kaide parçası. Kahverengi kırmızımsı hamurlu tabağın iç yüzünde beyaz astar akıtma yöntemiyle bezeme yapıldıktan sonra bisküvi pişirimi yapılmıştır. İç yüzeyi yeşil renkte sırlandıktan sonra tabak ikinci kez fırınlanmıştır.

Ölçüleri: Kaide Çapı: 6,2 cm, Korunan Yükseklik: 3,5 cm

Benzer Örnekler: Doğer, 2008b: Res. 9; Vroom, 2019: 188-189; François 2017: Fig. 5; Vincens 2017: Fig. 1.1-2; Takaoğlu ve Takaoğlu 2021: 128-129, Res. 76; Köroğlu ve İnanan, 2018: 322, Tablo 2a; Homsy-Gottwalles 2017: Fig. 3.

Katalog Numarası: KB.17. Astar Akıtma tekniğinde dekorlu tabak parçası (Levha 8)

Buluntu Yeri: İç Kale

Tanım: Dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli çukur tabağa ait bir kaide parçası. Kahverengi kırmızımsı hamurlu tabağın iç yüzünde beyaz astar akıtma yöntemiyle bezeme yapıldıktan sonra bisküvi pişirimi yapılmıştır. İç yüzeyi sarı renkte sırlandıktan sonra tabak ikinci kez fırınlanmıştır.

Ölçüleri: Kaide Çapı:7,8 cm, Korunan Yükseklik: 4,5 cm

Benzer Örnekler: Doğer, 2008b: Res. 9; Vroom, 2019: 188-189; François 2017: Fig. 5; Vincens 2017: Fig. 1.1-2; Takaoğlu ve Takaoğlu 2021: 128-129, Res. 76; Köroğlu ve İnanan, 2018: 322, Tablo 2a;

Katalog Numarası: KB.18. Çukur Tabak parçası (Levha 9)

Buluntu Yeri: İç Kale

Tanım: Dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli tabağa ait bir ağız parçası. Kahverengi kırmızımsı hamurlu tabağın iç yüzeyinin tamamı ile dış yüzeyi alt kısmı hariç tamamen beyaz astarlandıktan sonra bisküvi pişirimi yapılmıştır. İç yüzeyi ile dış yüzeyinin kaide kısmı hariç kısmı yeşil renkte sırlandıktan sonra ikinci kez fırınlanmıştır.

Ölçüleri: Ağız Çapı 22 cm, Kaide Çapı: 6 cm, Yükseklik: 5,4 cm

Benzer Örnekler:

Katalog Numarası: KB.19. Derin Çanak parçası (Levha 9)

Buluntu Yeri: İç Kale

Düz ağızlı aşağıya doğru hafifçe daralan gövdeli ve halka kaideli derin çanak kaide parçası. Kahverengi kırmızımsı hamurlu tabağın iç yüzeyinin tamamı ile dış yüzeyi alt kısmı hariç tamamen beyaz astarlandıktan sonra bisküvi pişirimi yapılmıştır. İç yüzeyi ile dış yüzeyinin kaide kısmı hariç kısmı yeşil renkte sırla kaplandıktan sonra tabak ikinci kez fırınlanmıştır.

Ölçüleri: Ağız Çapı: 19,8 cm, Korunan Yükseklik: 6,4 cm

Benzer Örnekler: Öney, 1971, 9, Kat. No. 59-60; Takaoğlu ve Takaoğlu 2021: 132, Res. 78.

MAYDOS KİLİSETEPE (TABAKA I)

Katalog Numarası: MK.1. Çukur Tabak (Levha 10)

Buluntu Yeri: D4/3 açması

Buluntu Tarihi 27.08.2009

Tanım: Dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli tabak. Parçalardan birleştirilmiştir. Kahverengi kırmızımsı hamurlu tabak dış yüzeyinin alt kısmı hariç beyaz astarlandıktan sonra bisküvi pişirimi yapılmış, morumsu kahverengi boya ile tabağın iç kısmında damla motifleri ve tabağın dışa dönük ağızı üzerinde ise iki ince çizgisi motifi yapıldıktan sonra tabağın dış yüzeyinin alt kısmı hariç şeffaf sırla kaplanıp ikinci kez fırınlanmıştır. Tabağın iç yüzünde fırınlamayla ilgili üç ayak izi yer alır. Tabağın içinde karşılıklı ikişerli iki tamir deliği bulunmaktadır. Tabak parçalardan bütünlenmiştir.

Ölçüleri: Ağız Çapı:15,5 cm, Kaide Çapı: 5 cm, Yükseklik: 4,3 cm

Benzer Örnekler: Öney 1971: 5, Kat.No. 21; Hayes 1992: Pl. 44:4; Döğer, 2008a: Tablo I; Doğer, 2008b: Res. 7-8, Tip 2; Erkanal-Öktü ve N. Çınardalı-Karaslan, 2006: Res. 2; Köroğlu ve İnanan, 2018: 322, Tablo 2c; Stern, 2016: Fig. 3.8-10; Avshalom-Gorni ve Stern 2016: Fig. 5.1; Kleiner, 2018: Fig. 4.3.

Erkanal-Öktü ve N. Çınardalı-Karaslan, 2006: Res. 2

Katalog Numarası: MK.2. Çukur Tabak Ağız Kenarı (Levha 10)

Buluntu Yeri: D3/2 açması

Buluntu Tarihi: 2010

Tanım: Dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli tabak ağız kenarı. Kahverengi kırmızımsı hamurlu tabakta beyaz astar üzerine şeffaf sır uygulanmış olup dış yüzeyinin ağız kenarında beyaz astar uygulaması mevcuttur. Tabağın dışa dönük ağız kenarında kahverengi-morumsu renkte iki ince çizgi bulunmaktadır. Kabın dış yüzeyinde ağız kenarı hariç astar ve sır uygulaması mevcut değildir.

Ölçüleri: Ağız Çapı:18 cm, Kaide Çapı:19 cm, Korunan Yük: 4 cm, Korunan Ge.: 5,8 cm

Benzer Örnekler: Öney 1971: 5, Kat.No. 21; Döğer, 2008a: Tablo I; Doğer, 2008b: Res. 7-8, Tip 2; Köroğlu ve İnanan, 2018: 322, Tablo 2c; Stern, 2016: Fig. 3.8-10; Avshalom-Gorni ve Stern 2016: Fig. 5.1; Kleiner, 2018: Fig. 4.3.

Katalog Numarası: MK.3. Çukur Tabak Gövde Parçası (Levha 11)

Buluntu Yeri: D3/3.3.1

Buluntu Tarihi: 2010

Tanım: Dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli tabak gövde parçası. Kahverengi kırmızı hamurlu, tabağın iç yüzeyi beyaz astar üzerine şeffaf sır altına alınmış morumsu – kahverengimsi renkte stilize bitki motifi mevcut. Parçanın dış yüzü sırsız ve astarsız bırakılmıştır.

Ölçüleri: Korunan Yükseklik: 3 cm, Korunan Genişlik :5cm

Benzer Örnekler: Öney 1971: 5, Kat.No. 21; Döğer, 2008a: Tablo I; Doğer, 2008b: Res. 7-8, Tip 2; Stern, 2016: Fig. 3.8-10.

Katalog Numarası: MK.4. Çukur Tabak Gövde Parçası (Levha 11)

Buluntu Yeri: D3/3.3.1

Buluntu Tarihi: 2010

Tanım: Dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli tabak gövde parçası. Kırmızı hamurlu tabağın iç yüzeyi beyaz astar uygulaması yapılarak bisküvi pişirimi gerçekleştirilmiştir. Beyaz astar üzerine şeffaf sır altına morumsu – kahverengimsi renkte stilize bitki motifi mevcuttur. Parçanın dış yüzeyinde herhangi bir sır ve astar uygulaması mevcut değildir.

Ölçüleri: Korunan Yükseklik: 2,5 cm, Korunan Genişlik: 4cm

Benzer Örnekler: Döğer, 2008a: Tablo I; Doğer, 2008b: Res. 7-8, Tip 2.

Katalog Numarası: MK.5. Çukur Tabak Gövde Parçası (Levha 11)

Buluntu Yeri: D3/2.7.1

Buluntu Tarihi: 2010

Tanım: Dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli tabak ağız kenarı. Kahverengi-kırmızımsı hamurlu tabağın iç yüzeyi ile dış yüzeyinin dış yüzeyinin ağız kenarında beyaz astar uygulaması mevcuttur. Kabın dış yüzeyinde ağız kenarı hariç astar ve sır uygulaması mevcut değildir.

Ölçüleri: Ağız Çapı:26,4 cm, Korunan Yük: 8,4 cm

Benzer Örnekler: Döğer, 2008a: Tablo I; Doğer, 2008b: Res. 7-8, Tip 2.

Katalog Numarası: MK.6. Tabak Ağız Kenarı (Levha 12)

Buluntu Yeri: D3/2

Buluntu Tarihi: 2010

Tanım: Dudak kısmı dışarıya doğru taşkın, aşağıya doğru dışbükey gövdeli olup halka kaide ile sonlanan tabak ağız kenarı parçası. Kahverengi kırmızimsı hamurlu dış bükey gövdeli tabağın ağız kenarından aşağıya doğru dikine astar akıtmalar mevcut. İlk fırınlanma aşamasından sonra sarı renkte sırlanıp ikinci pişirim gerçekleştirilmiştir. Tabak ağız kenarı parçasının dış yüzeyinde astar akıtma mevcuttur.

Ölçüleri: Ağız Çapı: 29,5 cm, Korunan Yükseklik: 4 cm, Korunan Genişlik: 8 cm

Benzer Örnekler: Doğer, 2008b: Res. 9; Vroom, 2019: 188-189; François 2017: Fig. 5; Vincens 2017: Fig. 1.1-2; Takaoğlu ve Takaoğlu 2021: 128-129, Res. 76; Köroğlu ve İnanan, 2018: 322, Tablo 2a; Homsy-Gottwalles 2017: Fig. 3.

Katalog Numarası: MK.7. Çukur Tabak Ağız Kenarı (Levha 12)

Buluntu Yeri: D3/2.5.1

Buluntu Tarihi: 2010

Tanım: Dudak kısmı dışarıya taşkın aşağıya doğru halka kaideyle sonlanan dışbükey gövdeli çukur tabak ağız parçası. Kırmızı hamurlu beyaz astar kullanılarak direk zemin üzerine ağız kenarından aşağıya doğru yapılan dikine akıtmalar ile kaba bezeme şekli uygulanmıştır. İlk fırınlanma aşamasından sonra şeffaf sırlanıp ikinci pişirim gerçekleştirilmiştir.

Ölçüleri: Ağız Çapı: 15 cm, Korunan Yükseklik: 6,2 cm

Benzer Örnekler: Doğer, 2008b: Res. 9; Vroom, 2019: 188-189; François 2017: Fig. 5; Vincens 2017: Fig. 1.1-2; Takaoğlu ve Takaoğlu 2021: 128-129, Res. 76; Köroğlu ve İnanan, 2018: 322, Tablo 2a; Homsy-Gottwalles 2017: Fig. 3.

Katalog Numarası: MK.8. Çukur Tabak Gövde Parçası (Levha 12)

Buluntu Yeri: D3/2 açması

Buluntu Tarihi: 2010

Tanım: Dudak kısmı dışarıya taşkın aşağıya doğru halka kaideyle sonlanan dışbükey gövdeli çukur tabak gövde parçası. Kırmızı hamurlu beyaz astar kullanılarak direk zemin üzerine ağız kenarından aşağıya doğru yapılan dikine akıtmalar ile kaba bezeme şekli uygulanmıştır. İlk fırınlanma aşamasından sonra sarı renkte sır uygulaması yapıpıp tekrar fırınlama yapılır. Parçanın dış yüzeyinde astar ya da sır uygulaması mevcut değildir.

Ölçüleri: Korunan Yükseklik: 4,5 cm, Korunan Genişlik: 5 cm

Benzer Örnekler: Doğer, 2008b: Res. 9; Vroom, 2019: 188-189; François 2017: Fig. 5; Vincens 2017: Fig. 1.1-2; Takaoğlu ve Takaoğlu 2021: 128-129, Res. 76; Köroğlu ve İnanan, 2018: 322, Tablo 2a; Homsy-Gottwalles 2017: Fig. 3.

Katalog Numarası: MK.9. Çukur Tabak Gövde Parçası (Levha 12)

Buluntu Yeri: D3/2 açması

Buluntu Tarihi: 2010

Tanım: Dudak kısmı dışarıya doğru taşkın, aşağıya doğru dışbükey gövdeli olup halka kaide ile sonlanan çukur tabak gövde parçası. Kırmızı hamurlu, beyaz astar kullanılarak direk zemin üzerine ağız kenarından aşağıya doğru yapılan dikine akıtmalar ile kaba bir bezeme şekli uygulanır. İlk pişirimden sonra yeşil renkte sırlanıp ikinci kez fırına verilir. Böylece astar akıtma üzerine gelen yeşil sır ile tabağın kendi rengi olan hamur üzerine denk gelen yeşil sır arasında bir renk farkı oluşur. Parçanın dış yüzeyinde astar ya da sır uygulaması mevcut değildir.

Ölçüleri: Korunan Yükseklik: 3 cm, Korunan Genişlik: 4,5 cm

Benzer Örnekler: Doğer, 2008b: Res. 9; Vroom, 2019: 188-189; François 2017: Fig. 5; Vincens 2017: Fig. 1.1-2; Köroğlu ve İnanan, 2018: 322, Tablo 2a;

Katalog Numarası: MK.10. Derin Çanak (Levha 13)

Buluntu Yeri: D3/2 açması

Buluntu Tarihi: 2015

Tanım: Düz ağızlı aşağıya doğru hafifçe daralan gövdeli ve halka kaideli derin çanak. Parçalardan birleştirilmiştir. Kırmızı hamurlu beyaz astar üzerine sarı sır uygulaması iç yüzeyinin tamamı dış yüzeyinin de alt kısmı hariç mevcuttur. Halk arasında çorba kasesi olarak da bilinmektedir.

Ölçüleri: Ağız Çapı: 15,2 cm, Kaide Çapı: 6,1cm, Yükseklik:11,4 cm

Benzer Örnekler: Öney, 1971, 9, Kat. No. 59-60; Takaoğlu ve Takaoğlu 2021: 132, Res. 78.

Katalog Numarası: MK.11. Derin Çanak Kaidesi (Levha 14)

Buluntu Yeri: D4/4 346.1

Buluntu Tarihi: 2015

Tanım: Düz ağızlı aşağıya doğru hafifçe daralan gövdeli ve halka kaideli derin çanak parçası. Kahverengi kırmızımsı hamurlu beyaz astar üzerine sarı sır uygulanmıştır. Çanağın dış yüzeyinin alt kısmı hariç beyaz astar uygulaması gözükmemektedir.

Ölçüleri: Kaide Çapı: 6.5cm, Korunan Yükseklik: 7cm, Korunan Genişlik: 13cm

Benzer Örnekler: Öney, 1971, 9, Kat. No. 59-60; Takaoğlu ve Takaoğlu 2021: 132, Res. 78.

Katalog Numarası: MK.12. Derin Çanak Kaidesi (Levha 14)

Buluntu Yeri: D3/2. 512.1

Buluntu Tarihi: 2015

Tanım: Düz ağızlı aşağıya doğru hafifçe daralan gövdeli ve halka kaideli derin çanak kaide parçası. Kırmızı hamurlu iç yüzeyi beyaz astar üzerine sarı sır mevcut. Dış yüzeyinde kısmen korunmuş beyaz astar izi bulunmaktadır. Kaide kısmında herhangi bir astar ya da sır uygulaması mevcut değildir.

Ölçüleri: Kaide Çapı: 6 cm, Korunan Yükseklik: 2 cm, Korunan Genişlik: 8,5 cm

Benzer Örnekler: Öney, 1971, 9, Kat. No. 59-60; Takaoğlu ve Takaoğlu 2021: 132, Res. 78.

Katalog Numarası: MK.13. Derin Çanak Kaidesi (Levha 14)

Buluntu Yeri: D3/2. 26.1

Buluntu Tarihi: 2011

Tanım: Düz ağızlı aşağıya doğru hafifçe daralan gövdeli ve halka kaideli derin çanak kaide parçası. Kırmızı hamurlu iç yüzeyi beyaz astar üzerine sarı sır mevcut. Dış yüzeyinde kısmen korunmuş beyaz astar izi bulunmaktadır. Kaide kısmında herhangi bir astar ya da sır uygulaması mevcut değildir.

Ölçüleri: Kaide Çapı: 7,8 cm, Korunan Yükseklik 2,1 cm.

Benzer Örnekler: Öney, 1971, 9, Kat. No. 59-60; Takaoğlu ve Takaoğlu 2021: 132, Res. 78.

Katalog Numarası: MK.14. Derin Çanak Kaidesi (Levha 14)

Buluntu Yeri: D4/3 349.1

Buluntu Tarihi: 2015

Tanım: Düz ağızlı aşağıya doğru hafifçe daralan gövdeli halka kaideli derin çanak kaide parçası. Kırmızı hamurlu beyaz astar üzerine şeffaf sır uygulanmıştır. Dış yüzeyinde kaide hariç beyaz astar mevcut olup dış yüzeyinde sır uygulaması bulunmamaktadır.

Ölçüleri: Kaide Çapı: 4,3 cm, Korunan Yükseklik: 3,5 cm, Korunan Genişlik: 6 cm

Benzer Örnekler: Öney, 1971, 9, Kat. No. 59-60; Takaoğlu ve Takaoğlu 2021: 132, Res. 78.

Katalog Numarası: MK.15 Derin Çanak Kaidesi (Levha 14)

Buluntu Yeri: E4/3. 34.1

Buluntu Tarihi: 2018

Tanım: Düz ağızlı aşağıya doğru hafifçe daralan gövdeli halka kaideli derin çanak kaide parçası. Kırmızı hamurlu beyaz astar üzerine morumsu – kahverengimsi akıtmalı şeffaf sır uygulanmıştır. Parçanın dış yüzeyinde astar ve sır uygulaması mevcut değildir.

Ölçüleri: Korunan Kaide Çapı: 3 cm, Korunan Yükseklik: 2,5 cm, Korunan Genişlik: 7 cm

Benzer Örnekler: Öney, 1971, 9, Kat. No. 59-60; Takaoğlu ve Takaoğlu 2021: 132, Res. 78.

Katalog Numarası: MK.16. Derin Çanak Gövde Parçası (Levha 14)

Buluntu Yeri: D4/4.146.1

Buluntu Tarihi: 2013

Tanım: Düz ağızlı aşağıya doğru hafifçe daralan gövdeli halka kaideli derin çanak gövde parçası. Kırmızı hamurlu beyaz astar üzerine morumsu kahverengi renkte akıtmalı şeffaf sır uygulanmıştır. Parçanın dış yüzeyinde kısmen beyaz astar uygulaması mevcut ve yer yer morumsu – kahverengi akıtmalar mevcuttur.

Ölçüleri: Korunan Genişlik: 9,5 cm, Korunan Yükseklik: 5 cm

Benzer Örnekler: Öney, 1971, 9, Kat. No. 59-60; Takaoğlu ve Takaoğlu 2021: 132, Res. 78.

Katalog Numarası: MK.17. Yonca Ağızlı Sürahi Ağız Parçası (Levha 15)

Buluntu Yeri: D4/3.2.1

Buluntu Tarihi: 2010

Tanım: Yonca ağızlı sürahi ağız parçası. Kırmızı hamurlu beyaz astar üzerine şeffaf sır kullanılarak dış yüzeyi tamamen krem-beyaz bir görünüme sahiptir. İç kısımda ağız kenarına kadar beyaz astar üzerine şeffaf sır uygulaması mevcuttur. İtalya'daki önemli seramik merkezlerinden Apulia ürünlerine öykünerek yapılmıştır.

Ölçüleri: Korunan Yükseklik: 7,6 cm

Benzer Örnekler: Öney 1971: 15, Kat. No. 112-114; Takaoğlu ve Takaoğlu 2021: 122, Res. 69

Katalog Numarası: MK.18. İbrik boyun parçası (Levha 15)

Buluntu Yeri: D3/4.349.1

Buluntu Tarihi: 2010

Tanım: Şişkin gövdeli, silindirik boyunlu, düz kaideli, tek dikey kulplu ve omuzunda bir akıtacağı bulunan ibrik olarak adlandırılan bir testiye ait boyun parçası. Kırmızımsı kahverengi hamurlu testi beyaz astar üzerine sarı sırlıdır.

Ölçüleri: Korunan Yükseklik: 5,8 cm

Benzer Örnekler: Öney 1971: 12, Kat. No. 90;

Katalog Numarası: MK.19. Ördek başlı testi gövde parçası (Levha 16)

Buluntu Yeri: D3/4.350.1

Buluntu Tarihi: 2015

Tanım: Şişkin gövdeli, silindirik boyunlu ve düz kaideli ördek başlı bir testiye ait boyundan gövdeye geçiş parçası. Kırmızımsı kahverengi hamurlu testi beyaz astar üzerine yeşil sırlıdır. Dış yüzeyde fırınlama sonrası sır üstüne uygulanan yıldız boya bezemeye ait izler korunmuştur.

Ölçüleri: Korunan Yükseklik: 6,2 cm

Katalog Numarası: MK.20. Ördek başlı testi gövde parçası (Levha 16)

Buluntu Yeri: D3/4.350.1

Buluntu Tarihi: 2015

Tanım: Şişkin gövdeli, silindirik boyunlu ve düz kaideli ördek başlı bir testiye ait gövde parçası. Kırmızımsı kahverengi hamurlu testi beyaz astar üzerine yeşil sırlıdır. Gövde üzerinde dikey kulpa ait iz korunmuştur.

Ölçüleri: Korunan Yükseklik: 9,8 cm

Katalog Numarası: MK.21. Ördek başlı testi gövde parçası (Levha 16)

Buluntu Yeri: D3/2.11.1

Buluntu Tarihi: 2010

Tanım: Şişkin gövdeli, silindirik boyunlu ve düz kaideli ördek başlı bir testiye ait gövde parçası. Kırmızımsı kahverengi hamurlu testi beyaz astar üzerine sarı sırlıdır.

Ölçüleri: Korunan Yükseklik: 6,4 cm

Kat.No.: MK.22. Ördek başlı testi gövde parçası (Levha 16)

Buluntu Yeri: D5/1.3.1

Buluntu Tarihi: 2018

Tanım: Şişkin gövdeli, silindirik boyunlu ve düz kaideli ördek başlı bir testiye ait gövde parçası. Kırmızımsı kahverengi hamurlu testi beyaz astar üzerine sarı sırlıdır.

Ölçüleri: Korunan Yükseklik: 5,3 cm

Katalog Numarası: MK.23. Ördek başlı testi gövde parçası (Levha 17)

Buluntu Yeri: D3/4.350.1

Buluntu Tarihi: 2015

Tanım: Şişkin gövdeli, silindirik boyunlu ve düz kaideli ördek başlı bir testiye ait boyundan gövdeye geçiş parçası. Kırmızımsı kahverengi hamurlu testi beyaz astar üzerine yeşil sırlıdır. Dış yüzeyde fırınlama sonrası sır üstüne uygulanan yıldız boya bezemeye ait izler korunmuştur.

Ölçüleri: Korunan Yükseklik: 10,1 cm

Katalog Numarası: MK.24. Ördek başlı testi kaide parçası (Levha 17)

Buluntu Yeri: D3/4.350.1

Buluntu Tarihi: 2015

Tanım: Şişkin gövdeli, silindirik boyunlu ve düz kaideli ördek başlı bir testiye ait kaide parçası. Kırmızımsı kahverengi hamurlu testi beyaz astar üzerine yeşil sırlıdır.

Ölçüleri: Kaide Çapı: 8,4 cm, Korunan Yükseklik: 4,2 cm

SEDDÜLBAHİR KALESİ

Katalog Numarası: SB.1. Sıraltı Bezemeli Çukur Tabak (Levha 18-19)

Buluntu Yeri: Kuzeydoğu duvarı 1. Niş

Tanım: İçe dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli tabak. Kahverengi kırmızımsı hamurlu tabağın iç ve dış yüzeyi tamamen beyaz astarlıdır. Tabağın iç kısmının ortasında ve dış kısmında ağız kenarı hemen altında mavi oksit boya kullanılarak bitkisel motiflerle dekore edilmiştir. İç yüzeyi ile dış yüzeyinin kaide kısmı hariç şeffaf sırlıdır.

Ölçüleri: Ağız Çapı:12,5 cm, Kaide Çapı: 6,5 cm, Yükseklik: 5,1 cm

Benzer Örnekler:

Katalog Numarası: SB.2. Sıraltı Bezemeli Çukur Tabak parçası (Levha 20)

Buluntu Yeri: Kuzeydoğu duvarı 1. Niş

Tanım: Dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli tabağa ait bir gövde parçası. Kısmen korunmuştur. Kahverengi kırmızımsı hamurlu tabağın iç ve dış yüzeyi tamamen beyaz astarlıdır. Tabağın iç kısmını mavi ve kiremit kırmızısı oksit boya ile oluşturulan bir çiçek demeti kaplıyor olmalıydı. Dışa dönük ağız kenarı üstünde ise iki çizgi arasında birbirini takip eden damla veya yaprak motifleri sıralıdır. İç yüzeyi ile dış yüzeyi şeffaf sırla kaplıdır.

Ölçüleri: Ağız Çapı:19,8 cm, Kaide Çapı: 6,2 cm, Yükseklik: 5 cm

Benzerleri: Döğer, 2008: Tablo I; Doğer 2008b: Res. 1d

Katalog Numarası: SB.3. Sıraltı Bezemeli Çukur Tabak parçası (Levha 21)

Buluntu Yeri: Kuzeydoğu duvarı 1. Niş

Tanım: Dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli tabağa ait bir kaide parçası. Kahverengi kırmızımsı hamurlu tabağın iç ve dış yüzeyi tamamen beyaz astarlıdır. Tabağın iç kısmında beyaz astar üzerine mangan kahverengisi/patlıcan moru ve kirli sarı renklerde köşk tasviri yer alır. İç ve dış yüzeyi şeffaf sırlıdır.

Ölçüleri: Korunan Genişlik 12,3 cm, Yükseklik: 3,5 cm

Benzerleri: Öney, 1971: Kat. No. 40-45; Döğer, 2008: Res.1.

Katalog Numarası: SB.4. Sır altı Bezemeli Çukur Tabak parçası (Levha 21)

Buluntu Yeri: Güneydoğu yamaç

Tanım: Dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli tabağa ait bir kaide parçası. Kısmen korunmuştur. Kahverengi kırmızımsı hamurlu tabağın iç ve dış yüzeyi tamamen beyaz astarlıdır. Tabağın iç kısmında beyaz astar üzerine mavi ve kiremit kırmızısı oksit boya ile oluşturulan bir çiçek demeti kaplıyordu. İç yüzeyi ile dış yüzeyi şeffaf sırlıdır.

Ölçüleri: Korunan Genişlik 8,6 cm, Yükseklik: 2,8 cm

Benzer Örnekler: Döğer, 2008a: Tablo I; Doğer, 2008b: Res. 1, Tip 1.

Katalog Numarası: SB.5. Tabak kaide parçası (Levha 22)

Buluntu Yeri: H 15 Açması, güneybatı duvarı

Tanım: Dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli tabağa ait kaide parçası. Kahverengi kırmızımsı hamurlu tabağın iç ve dış yüzeyi beyaz astarlanmamıştır. İç

yüzeyde direk astarsız zemin üzerine oksit kırmızısı ve mavi renkte boya ile bitkisel dekorasyon yapılmıştır. Tabağın iç dış yüzeyinin tamamen şeffaf sırla kaplıdır.

Ölçüleri: Korunan Genişlik 6,8 cm, Kaide Çapı 6,2 cm, Korunan Yükseklik: 1,9 cm.

Benzer Örnekler: Öney, 1971: Kat. No. 5.

Katalog Numarası: SB.6. Tabak Kaide Parçası (Levha 22)

Buluntu Yeri: Açma P 7, Kubbeli Mekân

Tanım: Dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli tabak kaide parçası. Kahverengi kırmızımsı hamurlu tabağın iç ve dış yüzeyi kaidesi hariç beyaz astarlıdır, tabağın içi beyaz astar üzerine morumsu-kahverengi renkte stilize bitkisel motiflerle bezenmiştir. Tabağın iç yüzeyi ile dış yüzeyi kaidesi hariç şeffaf sırlıdır.

Ölçüleri: Korunan Genişlik 6,2 cm, Korunan Yükseklik: 2,9 cm

Benzer Örnekler: Döğer, 2008a: Tablo II; Doğer, 2008b: Res. 7-8, Tip 2; Gophna ve Texel, 2007: Fig. 3.13.9

Katalog Numarası: SB.7. Tabak kaide parçası (Levha 22)

Buluntu Yeri: Açma F 13, Batı Kule

Tanım: Dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli tabak kaide parçası. Kahverengi kırmızımsı hamurlu tabağın iç ve dış yüzeyi kaidesi hariç beyaz astarlıdır, tabağın içi beyaz astar üzerine morumsu-kahverengi renkte stilize bitkisel motiflerle bezenmiştir. Tabağın iç yüzeyi ile dış yüzeyi kaidesi hariç şeffaf sırlıdır.

Ölçüleri: Korunan genişlik 6,6 cm, Kaide Çapı 5,8 cm, Korunan Yükseklik: 1,5 cm

Benzer Örnekler: Öney 1971: Kat.No. 20; Döğer, 2008a: Tablo II; Doğer, 2008b: Res. 7-8, Tip 2; Gophna ve Texel, 2007: Fig. 3.13.9

Katalog Numarası: SB.8. Tabak Kaide parçası (Levha 22)

Buluntu Yeri: Açma P 17, Kubbeli Mekân

Tanım: Dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli tabak kaide parçası. Kahverengi kırmızımsı hamurlu tabağın iç ve dış yüzeyi kaidesi hariç beyaz astarlıdır, tabağın içi beyaz astar üzerine morumsu-kahverengi renkte stilize bitkisel motiflerle bezenmiştir. Tabağın iç yüzeyi ile dış yüzeyi kaidesi hariç şeffaf sırlıdır.

Ölçüleri: Korunan genişlik 5,1 cm, Kaide Çapı 6 cm, Korunan yükseklik 2,5 cm

Benzer Örnekler: Döğer, 2008a: Tablo II; Doğer, 2008b: Res. 7-8, Tip 2; Köroğlu ve İnanan, 2018: 322, Tablo 2c; Gophna ve Texel, 2007: Fig. 3.13.9

Katalog Numarası: SB.9. Tabak gövde parçası (Levha 22)

Buluntu Yeri: Açma I 16, Siper (?)

Tanım: Dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli tabak parçası. Kahverengi kırmızımsı hamurlu, tabağın iç yüzeyi beyaz astarlı, beyaz astar üzerinde morumsu-kahverengi boya ile yapılmış stilize bitki yaprakları korunmuş, iç yüzey sarı renkte sırlı, dış yüzeye astar ve sır mevcut değildir.

Ölçüleri: Korunan genişlik 5,2 cm, Korunan Yükseklik: 4 cm

Benzer Örnekler: Döğer, 2008a: Tablo II; Doğer, 2008b: Res. 7-8, Tip 2; Gophna ve Texel, 2007: Fig. 3.13.9

Katalog Numarası: SB.10. Tabak ağız parçası (Levha 23)

Buluntu Yeri: Alt Avlu (Doğu Bölümü)

Tanım: Dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli tabağa ait kaide parçası. Kahverengi kırmızimsı hamurlu tabağın iç ve dış yüzeyi beyaz astarlanmamıştır. İç yüzeyde beyaz astarlı zemin üzerine morumsu-kahverengi renkte boya ile yapılmış stilize yapraklar ve oksit kırmızısı renkte noktalarla oluşturulmuş stilize rozet izleri yer alır. Tabağın dışa dönük ağız kenarı üstünde birbirine paralel üç ince bant yer alır. Tabağın iç dış yüzeyinin tamamen şeffaf sırla kaplıdır.

Ölçüleri: Ağız Çapı 18,2 cm, Kaide Çapı 6 cm, Yükseklik: 5,1 cm

Benzer Örnekler:

Katalog Numarası: SB.11. Tabak ağız parçası (Levha 23)

Buluntu Yeri: -

Tanım: Dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli tabağa ait kaide parçası. Kahverengi kırmızimsı hamurlu tabağın iç ve dış yüzeyi beyaz astarlanmamıştır. Tabağın dışa dönük ağız kenarı üstünde birbirine paralel iki ince bant arasında birbirini takip eden damla motifleri yer alır. Tabağın iç dış yüzeyinin tamamen şeffaf sırla kaplıdır.

Ölçüleri: Ağız Çapı 18,6 cm, Korunan Yükseklik: 5,7 cm

Benzer Örnekler: Döğer, 2008a: Tablo I; Doğer, 2008b: Res. 7-8, Tip 2.

Katalog Numarası: SB.12. Tabak ağız parçası (Levha 23)

Buluntu Yeri: Açma N 16, Tabya

Tanım: Dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli tabağa ait kaide parçası. Kahverengi kırmızimsı hamurlu tabağın iç ve dış yüzeyi beyaz astarlanmamıştır. Tabağın dışa dönük ağız kenarı üstünde paralel iki ince bant arasında birbirini takip eden damla motifleri yer alır. Tabağın iç dış yüzeyi tamamen yeşil renkte sırla kaplıdır.

Ölçüleri: Ağız Çapı 18,2 cm, Korunan Yükseklik: 5,3 cm

Benzer Örnekler: Döğer, 2008a: Tablo I; Doğer, 2008b: Res. 7-8, Tip 2.

Katalog Numarası: SB.13. Tabak parçası (Levha 24)

Buluntu Yeri: Kuzeydoğu duvarı 1. Niş

Tanım: Aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli tabak parçası. Kahverengi kırmızimsı hamurlu tabağın iç ve dış yüzeyi kaidesi hariç beyaz astarlandıktan sonra bisküvi pişirimi yapılmıştır. İç yüzeyi ile dış yüzeyi kaidesi hariç yeşil sırla kaplandıktan sonra tabak ikinci kez fırınlanmıştır.

Ölçüleri: Ağız Çapı 28 cm, Kaide Çapı 8 cm, Yükseklik: 10,5 cm

Benzer Örnekler:

Katalog Numarası: SB.14. Astar akıtma dekorlu tabak parçası (Levha 25)

Buluntu Yeri: Kuzeydoğu Duvarı 1. Niş

Tanım: Dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli çukur tabak parçası. Kahverengi kırmızimsı hamurlu tabağın iç yüzünde beyaz astar akıtma yöntemiyle bezeme yapıldıktan sonra bisküvi pişirimi yapılmıştır. İç yüzeyi şeffaf sırla kaplandıktan sonra tabak ikinci kez fırınlanmıştır.

Ölçüleri: Ağız Çapı 23 cm, Kaide Çapı 7,6 cm, Yükseklik: 8,1 cm

Benzer Örnekler: Doğer, 2008b: Res. 9; Vroom, 2019: 188-189; Köroğlu ve İnanan, 2018: 322, Tablo 2a; Homsy-Gottwalles 2017: Fig. 3.

Katalog Numarası: SB.15. Astar akıtma dekorlu tabak ağız parçası (Levha 26)

Buluntu Yeri: Açma M 16, Tabya

Tanım: Dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli çukur tabak parçası. Kahverengi kırmızımsı hamurlu tabağın iç yüzünde beyaz astar akıtma yöntemiyle bezeme yer alır. İç yüzeyi ve dış yüzeyinde ağzın hemen altı yeşil sırla kaplıdır.

Ölçüleri: Ağız Çapı 17,8 cm, Korunan Yükseklik: 7,3 cm

Benzer Örnekler: Doğer, 2008b: Res. 9; Vroom, 2019: 188-189; François 2017: Fig. 5; Vincens 2017: Fig. 1.1-2; Köroğlu ve İnanan, 2018: 322, Tablo 2a; Homsy-Gottwalles 2017: Fig. 3.

Katalog Numarası: SB.16. Astar akıtma dekorlu tabak ağız parçası (Levha 26)

Buluntu Yeri: -

Tanım: Dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli çukur tabak parçası. Kahverengi kırmızımsı hamurlu tabağın iç yüzünde beyaz astar akıtma yöntemiyle bezeme yapıldıktan sonra bisküvi pişirimi yapılmıştır. İç yüzeyi ve dış yüzeyinde ağzın hemen altı sarı sırla kaplandıktan sonra tabak ikinci kez fırınlanmıştır.

Ölçüleri: Korunan Genişlik 17,6 cm, Korunan Yükseklik: 5,4 cm

Benzer Örnekler: Doğer, 2008b: Res. 9; Vroom, 2019: 188-189; François 2017: Fig. 5; Vincens 2017: Fig. 1.1-2; Köroğlu ve İnanan, 2018: 322, Tablo 2a; Homsy-Gottwalles 2017: Fig. 3.

Katalog Numarası: SB.17. Astar akıtma dekorlu kaide parçası (Levha 26)

Buluntu Yeri: Açma S 9, Kuzeydoğu Duvarı

Tanım: Dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli çukur tabak parçası. Kahverengi kırmızımsı hamurlu tabağın iç yüzünde beyaz astar akıtma yöntemiyle bezeme yapılmıştır. İç yüzeyi ve dış yüzeyinde ağzın hemen altı yeşil sırlıdır.

Ölçüleri: Korunan Genişlik 10,9 cm, Kaide Çapı 7,5 cm, Korunan Yükseklik: 2,5 cm.

Benzer Örnekler: Doğer, 2008b: Res. 9; Vroom, 2019: 188-189; François 2017: Fig. 5; Vincens 2017: Fig. 1.1-2; Köroğlu ve İnanan, 2018: 322, Tablo 2a; Homsy-Gottwalles 2017: Fig. 3.

Katalog Numarası: SB.18. Astar akıtma dekorlu tabak kaide parçası (Levha 26)

Buluntu Yeri: Açma P 7, Kubbeli Mekân.

Tanım: Dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli çukur tabak parçası. Kahverengi kırmızımsı hamurlu tabağın iç yüzünde beyaz astar akıtma yöntemiyle bezeme yapılmıştır. İç yüzeyi ve dış yüzeyinde ağzın hemen altı yeşil sırla kaplıdır.

Ölçüleri: Korunan Yükseklik 5,2 cm, Kaide Çapı 6 cm.

Benzer Örnekler: Doğer, 2008b: Res. 9; Vroom, 2019: 188-189; François 2017: Fig. 5; Vincens 2017: Fig. 1.1-2; Homsy-Gottwalles 2017: Fig. 3.

Katalog Numarası: SB.19. Geçmeli Kapak (Levha 27)

Buluntu Yeri: Kuzeydoğu duvarı 1. Niş

Tanım: Üstten tutamaklı geçmeli kapak parçası. Kahverengi kırmızımsı kapağın üstü tamamen beyaz astarlıdır. Kapağın üst kısmı yüzeyi yeşil renkte sırlıdır. Fırınlama sonrası sır üstüne beyaz boya ile stilize yaprak motifleri yapılmıştır.

Ölçüleri: Çapı 13,6 cm, Yükseklik: 4,4 cm

Benzer Örnekler:

BİGALI KALESİ

Katalog Numarası: Bİ.1. Astar akıtma dekorlu tabak parçası (Levha 28)

Buluntu Yeri: Açma I 6, Z-6 Karargâh Binası içi

Tanım: Dışa dönük ağızlı, aşağıya doğru daralan gövdeli ve halka kaideli çukur tabak parçası. Kahverengi kırmızımsı hamurlu tabağın iç yüzünde beyaz astar akıtma yöntemiyle bezeme yapıldıktan sonra bisküvi pişirimi yapılmıştır. İç yüzeyi yeşil renkte sırlandıktan sonra tabak ikinci kez fırınlanmıştır.

Ölçüleri: Ağız Çapı:22 cm, Kaide Çapı: 6,8 cm, Yükseklik: 7,5 cm

Benzer Örnekler: Doğer, 2008b: Res. 9; Vroom, 2019: 188-189; François 2017: Fig. 5; Vincens 2017: Fig. 1.1-2; Köroğlu ve İnanan, 2018: 322, Tablo 2a;

Katalog Numarası: Bİ.2. Geçmeli Kapak (Levha 29)

Buluntu Yeri: Açma I 6, Z-6 Karargâh Binası içi

Tanım: Üstten tutamaklı geçmeli kapak parçası. Kahverengi kırmızımsı kapağın üstü tamamen beyaz astarlandıktan sonra bisküvi pişirimi yapılmıştır. Kapağın üst kısmı yüzeyi yeşil renkte sırla kaplandıktan sonra kapak ikinci kez fırınlanmıştır. Fırınlama sonrası sır üstüne beyaz boya ile stilize yaprak motifleri yapılmıştır.

Ölçüleri: Çapı 14,6 cm, Yükseklik: 5 cm

Katalog Numarası: Bİ.3. İbrik (Levha 30)

Buluntu Yeri: Açma L 5, Su kanalı içi

Tanım: Şişkin gövdeli, silindirik boyunlu, dışa dönük ağızlı, düz kaideli ve omuzdan akıtacakla ibrik. Akıtacağı ucu dışında sağlam korunmuş. Kahverengi kırmızımsı hamurlu testinin dış yüzeyi tamamen beyaz astarlandıktan sonra bisküvi pişirimi yapılmıştır. Dış yüzeyi kaide kısmı hariç yeşil renkte sırla kaplandıktan sonra testi ikinci kez fırınlanmıştır.

Ölçüleri: Yükseklik: 24 cm, Kaide Çapı 7,4 cm.

Benzer Örnekler: Öney, 1991: 122, Ç.20

Katalog Numarası: Bİ.4. İbrik (Levha 31)

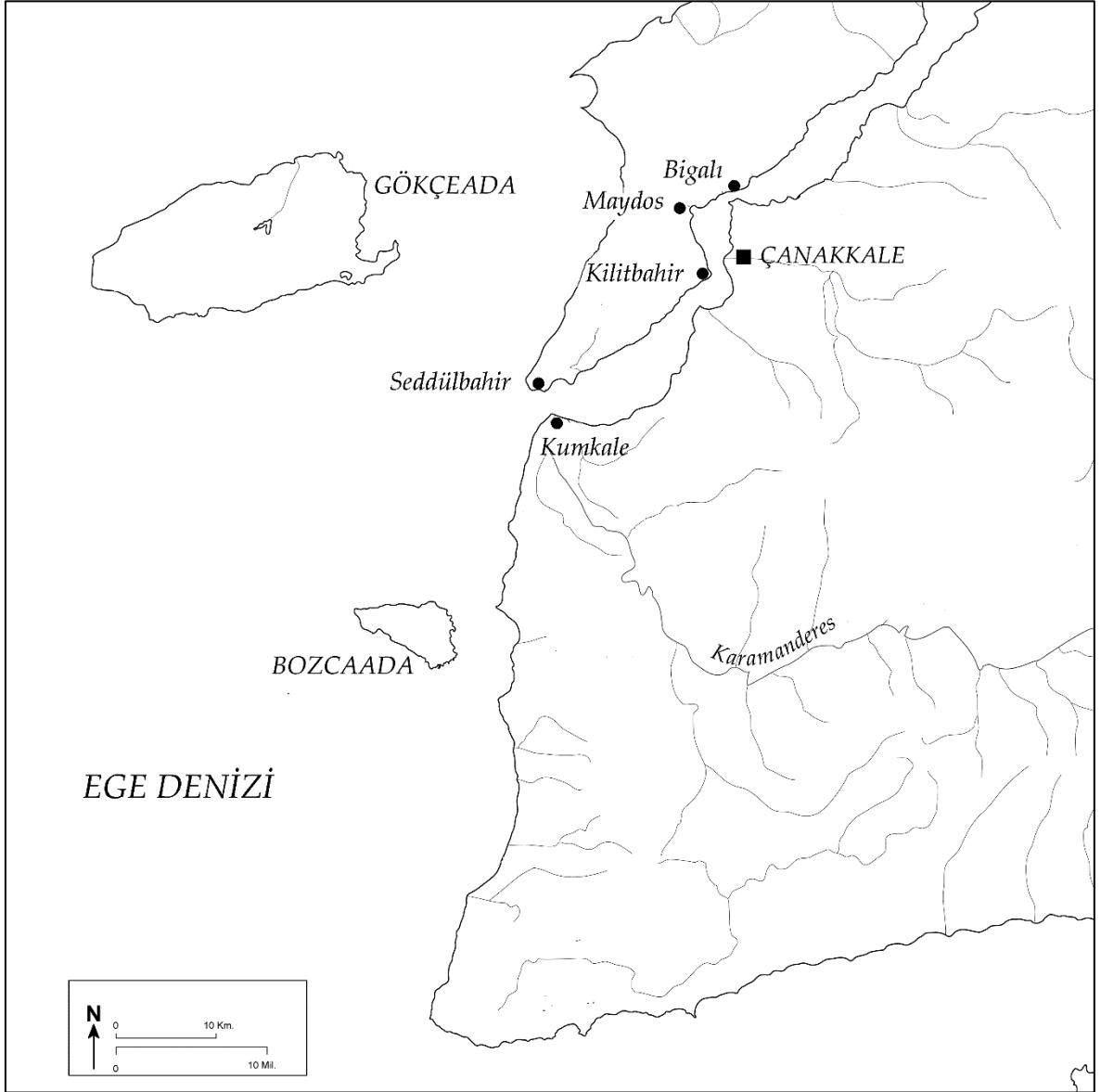
Buluntu Yeri: Açma L 5, Su kanalı içi

Tanım: Şişkin gövdeli, silindirik boyunlu, dışa dönük ağızlı, düz kaideli ve omuzdan akıtacakla ibrik. Akıtacağı ucu dışında sağlam korunmuş. Kahverengi kırmızımsı hamurlu testinin dış yüzeyi tamamen beyaz astarlandıktan sonra bisküvi pişirimi yapılmıştır. Dış yüzeyi kaide kısmı hariç yeşil renkte sırla kaplandıktan sonra testi ikinci kez fırınlanmıştır.

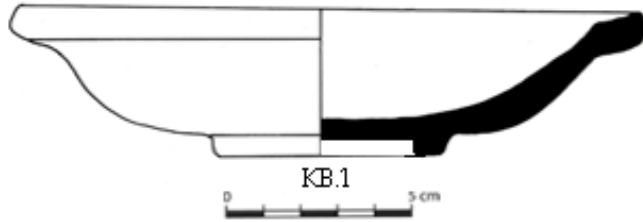
Ölçüleri: Korunan yükseklik: 31,5 cm, Kaide Çapı 8,6 cm.

Benzer Örnekler: Öney, 1991: 122, Ç.20

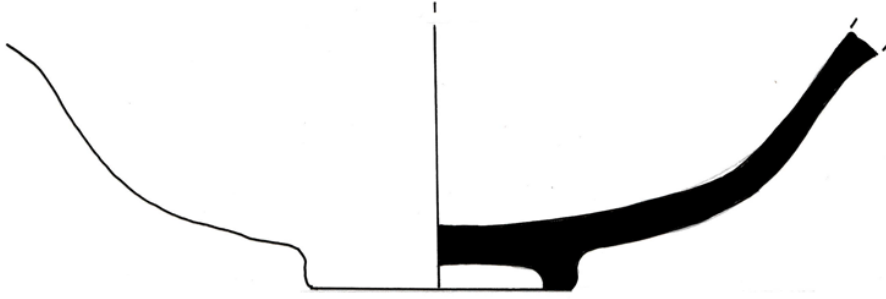
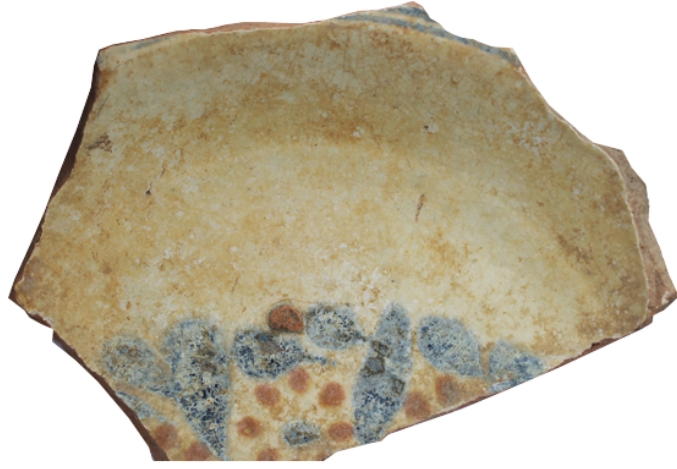
EK2
HARİTA

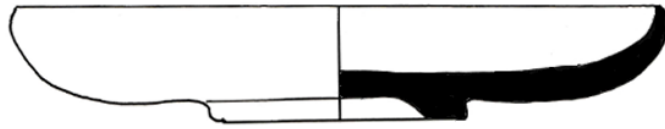
EK3
LEVHALAR

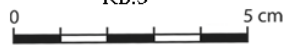
Levha 1. Kilitbahir Kalesi kazılarında ele geçmiş sır altı dekorlu bir tabak (KB.1)

KB.2

KB.3

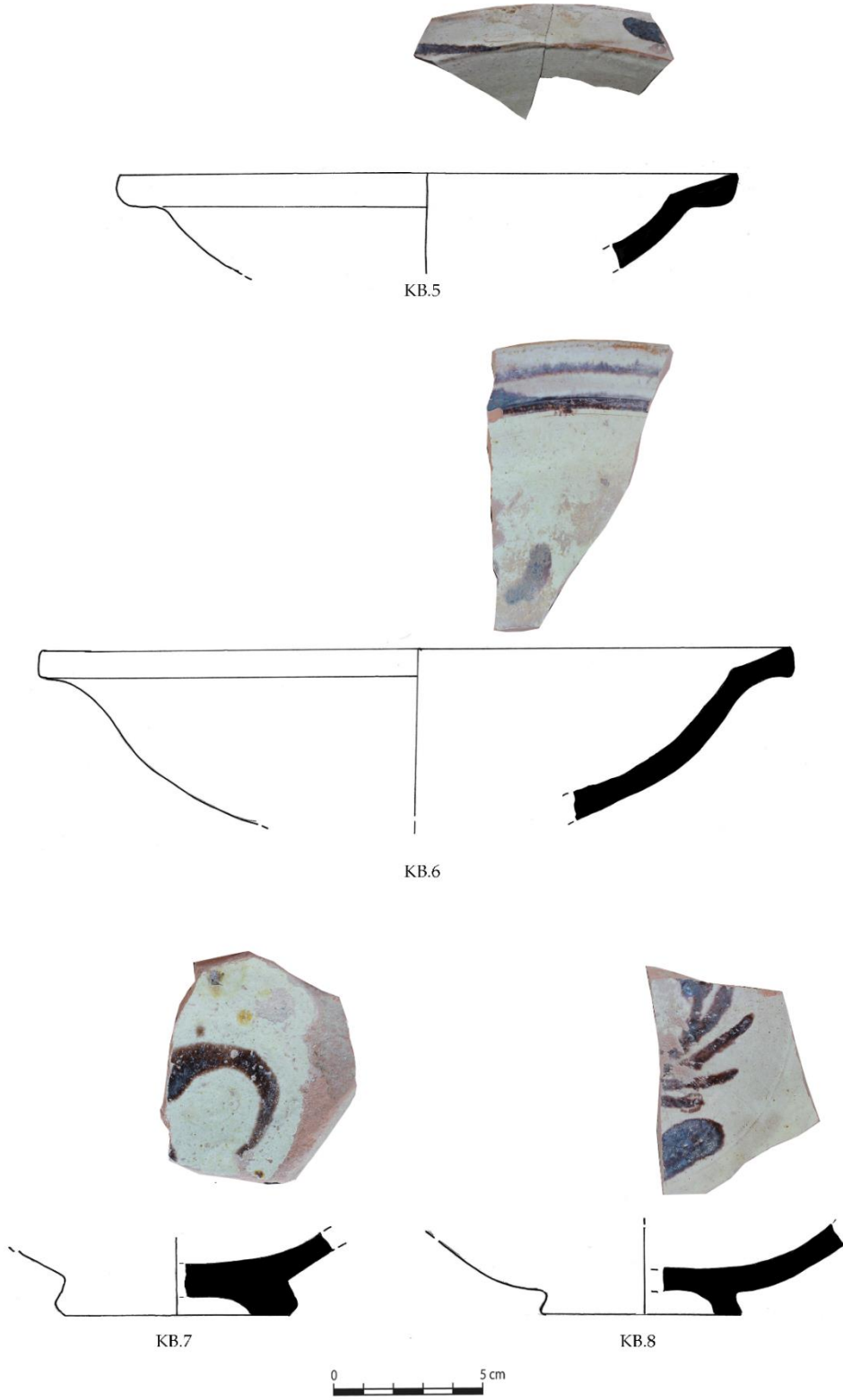

Levha 2. Kilitbahir Kalesi kazılarında ele geçmiş iki adet sır altı dekorlu iki adet tabak parçası (KB.2-KB.3)

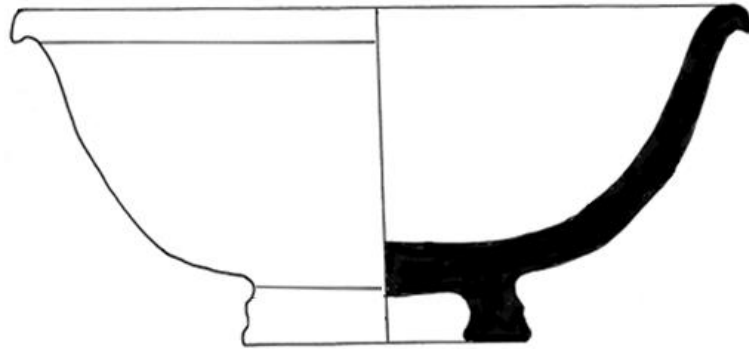

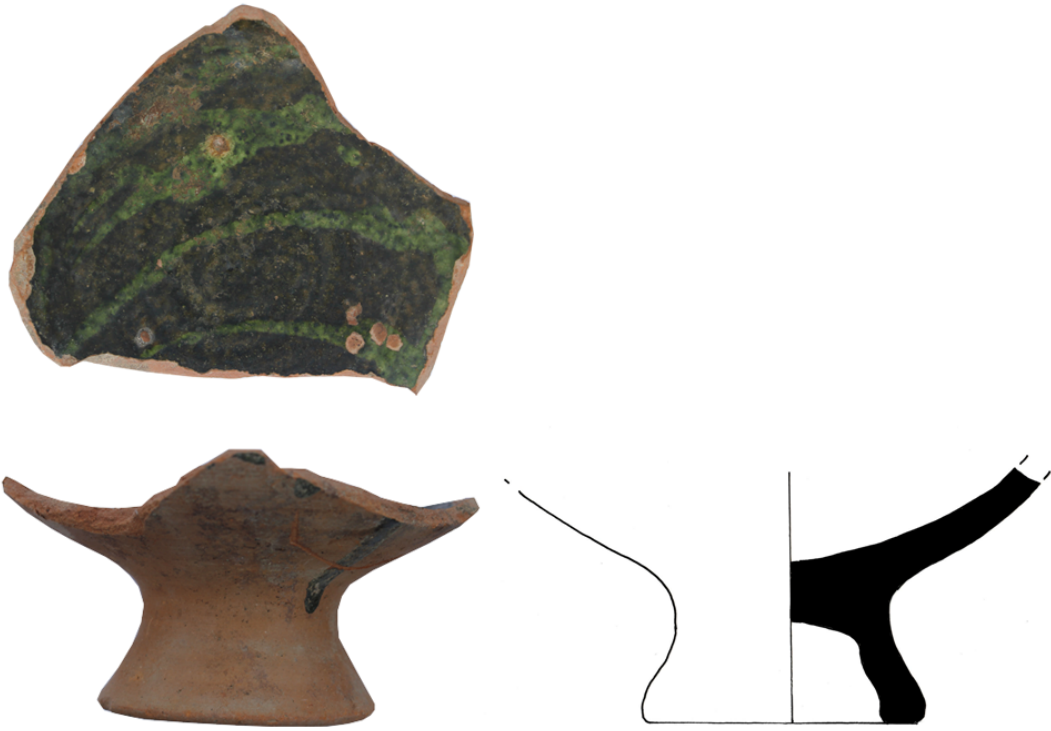
Levha 3. Kilitbahir Kalesi kazılarında ele geçmiş sır altı dekorlu bir tabak (KB.4)

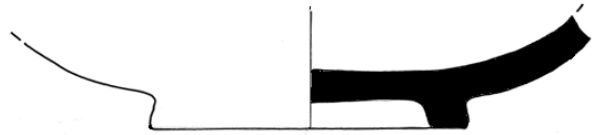
Levha 4. Kilitbahir Kalesi kazılarında bulunan sır altı dekorlu tabak parçaları (KB.5-KB.8)

Levha 5. Kilitbahir Kalesi kazılarında bulunan astar akıtma dekorlu kaideli bir kâse (KB.9)
Doğer 2008a: Tablo IIIa

KB.10

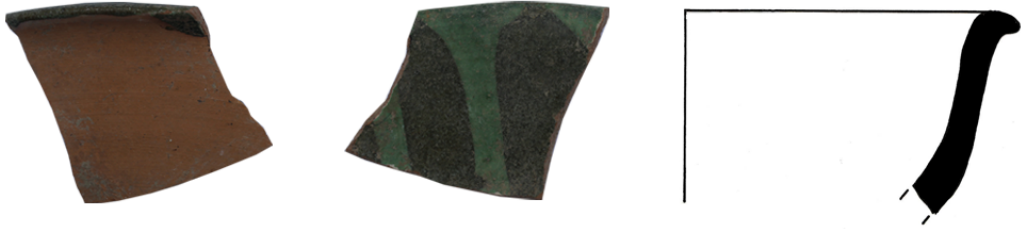

KB.11
0 5 cm

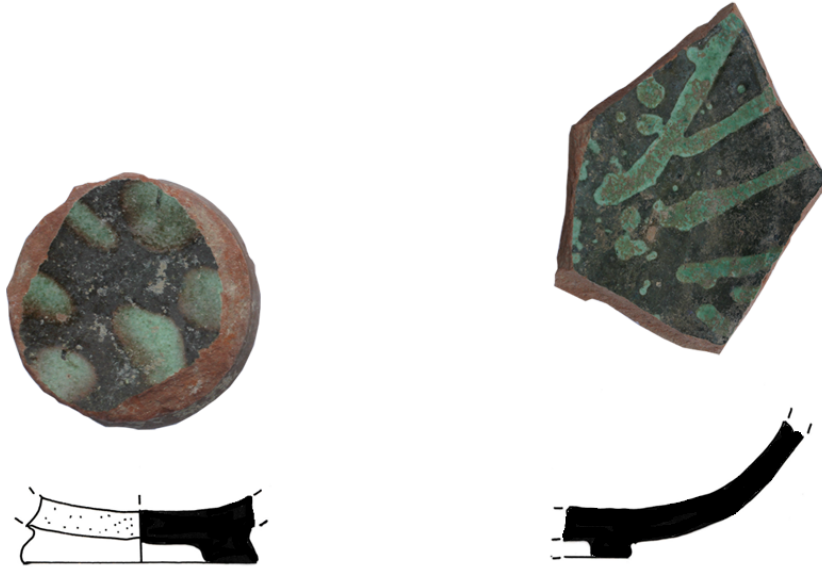
Levha 6. Kilitbahir Kalesi kazılarında bulunan astar akıtma bezemeli yüksek kaideli bir kâse parçası (KB.10) ve tabak kaidesi (KB.11)

KB.12

KB.13

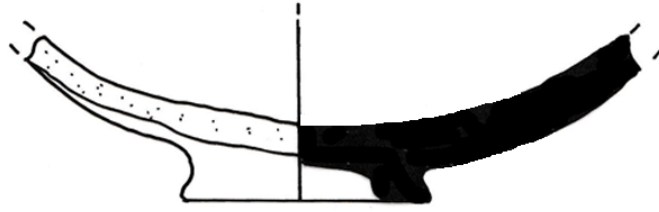
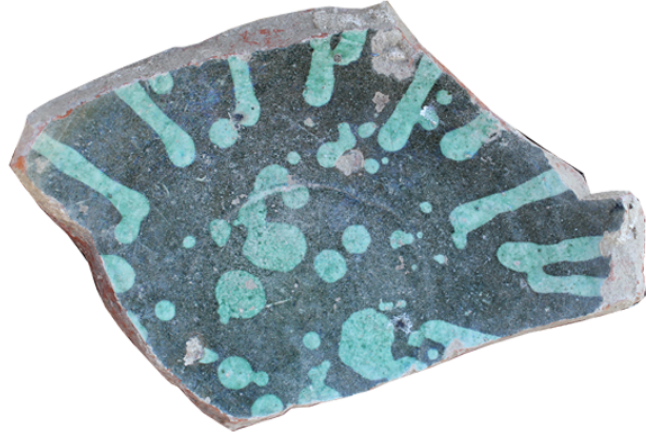

KB.14

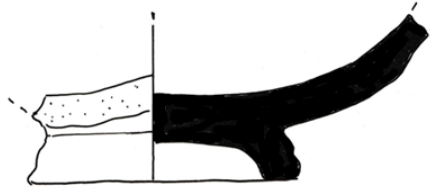
KB.15

Levha 7. Kilitbahir Kalesi kazılarında bulunan astar akıtma bezemeli tabak ağız (KB.12-KB.13) ve kaide parçaları (KB.14-KB.15)

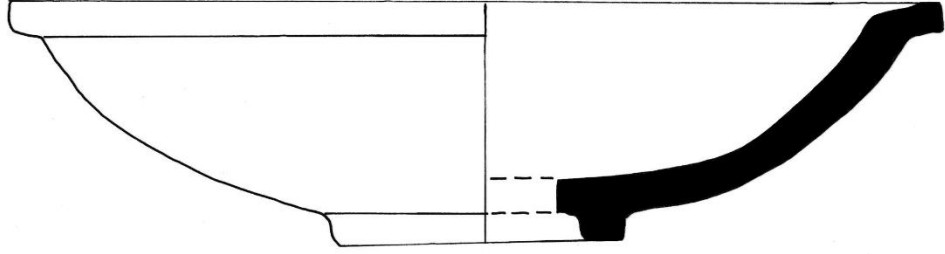
KB.16

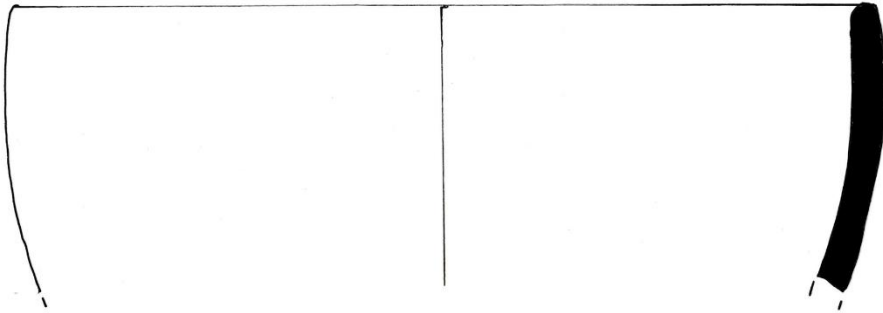
KB.17

Levha 8. Kilitbahir Kalesi kazılarında bulunan astar akıtma bezemeli tabak kaideleri (KB.16-KB.17).

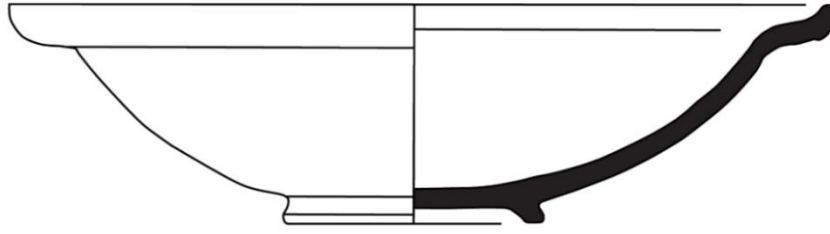
KB.18

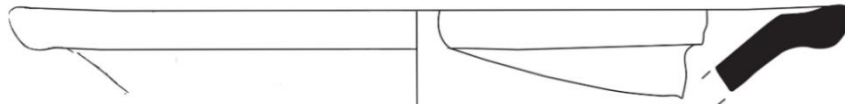
KB.19

Levha 9. Kilitbahir Kalesi kazılarında bulunan astar akıtma bezemeli tabak ağız parçaları (KB.18-KB.19)

MK.1

MK.2

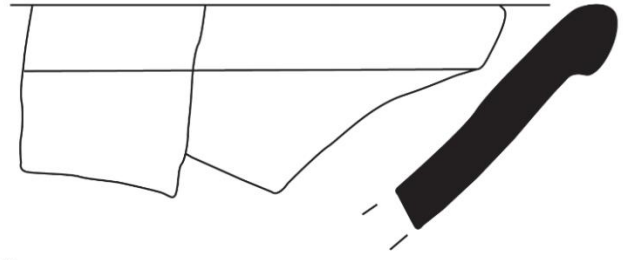
0 5 cm

Levha 10. Maydos-Kilisetepe kazısı Tabaka 1 buluntusu sır altı dekorlu tabak parçaları (MK.1-MK.2)

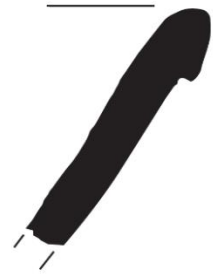

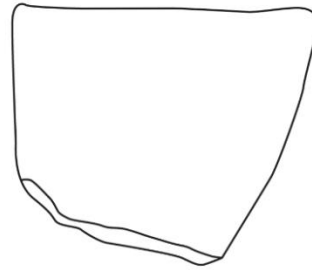
Levha 11. Maydos-Kilise-tepe kazısı Tabaka 1 buluntusu sır altı dekorlu dışa dönü ağızlı tabak gövde parçaları (MK.3-MK.4) ve dekorsuz bir ağız parçası (MK.5)

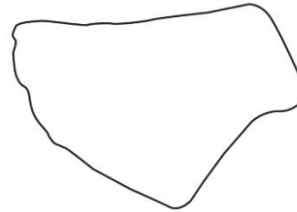
MK.6

MK.7

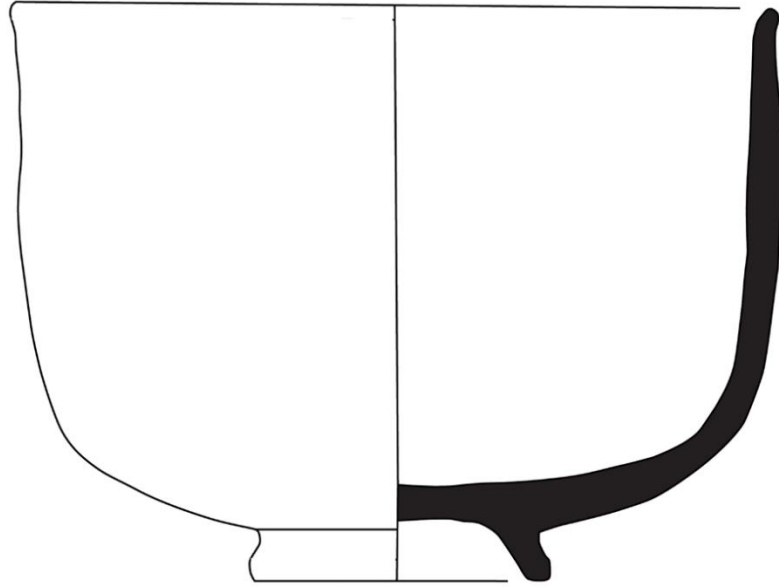
MK.8

MK.9

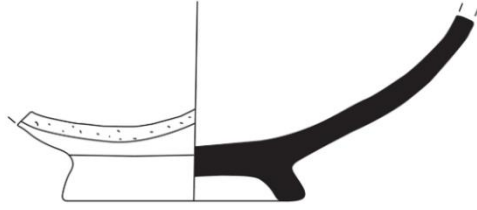
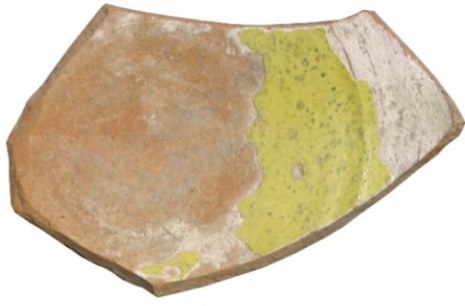
Levha 12. Maydos-Kilisetepeler Tabaka I buluntusu astar akıtma tekniğinde tabak parçaları (MK.6-MK.9)

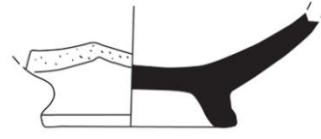
MK.10

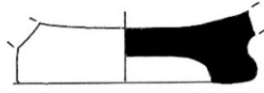
Levha 13. Maydos-Kilise-tepe Tabaka I buluntusu Derin kâse (MK.10)

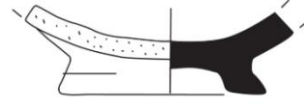
MK.11

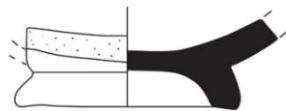
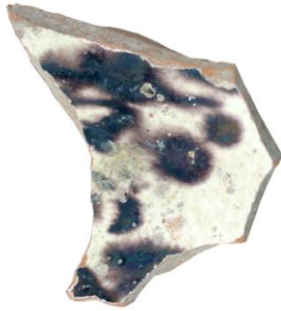
MK.12

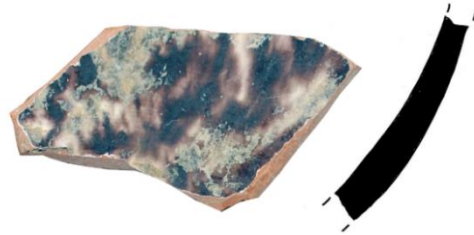
MK.13

MK.14

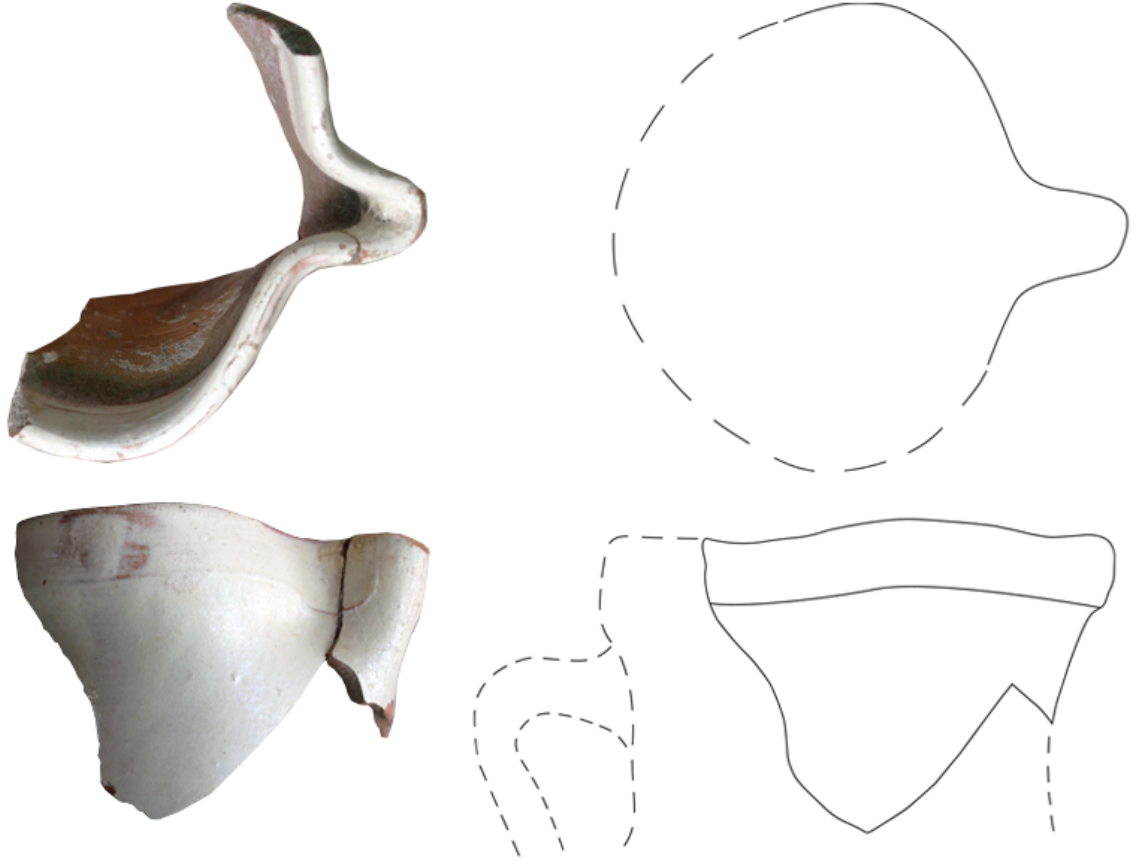
MK.15

MK.16

Levha 14. Maydos Kilisetepe Tabaka I buluntusu derin kâse kaide (MK.11-M15) ve gövde parçası (MK.16).

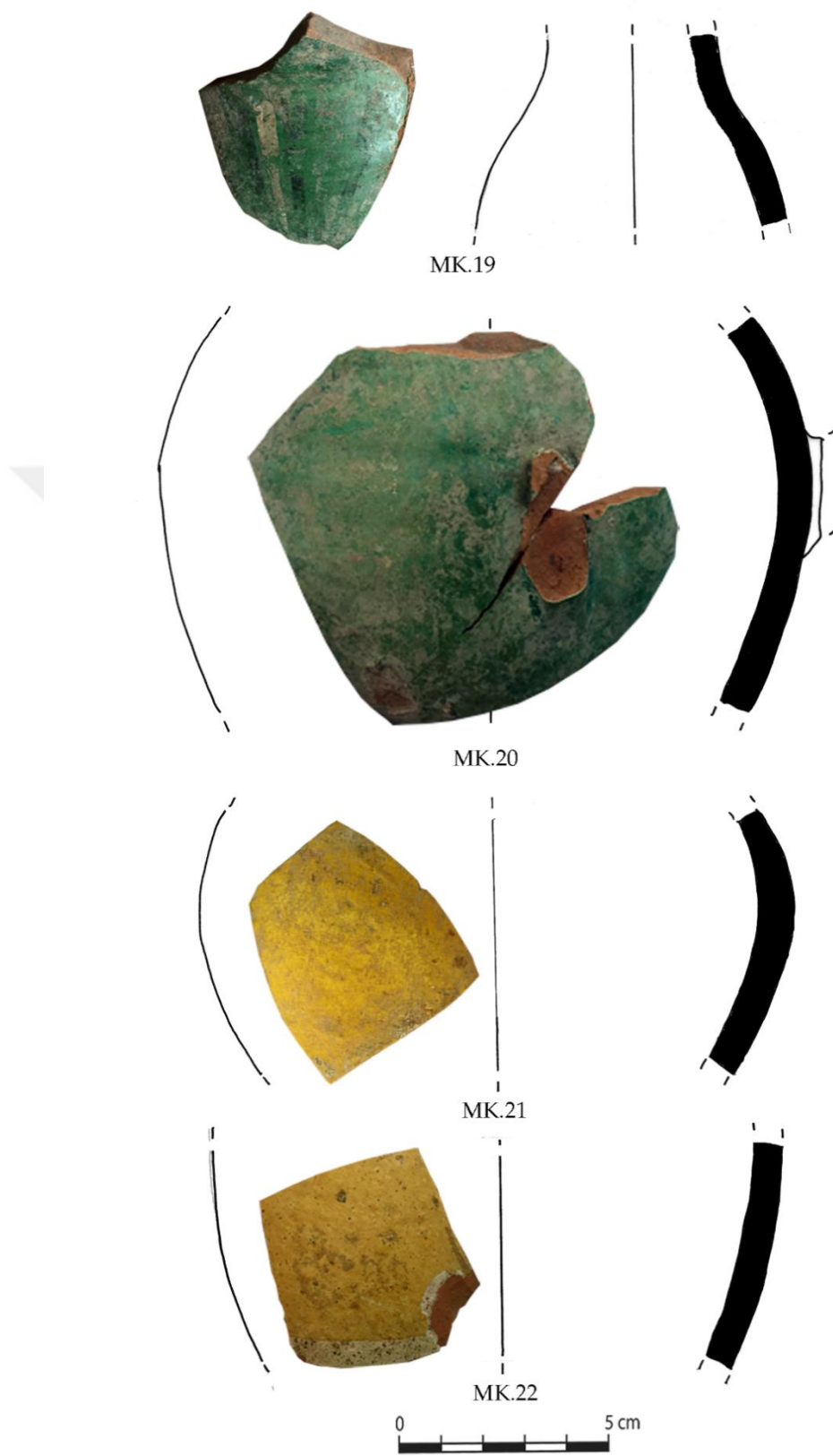
MK.17

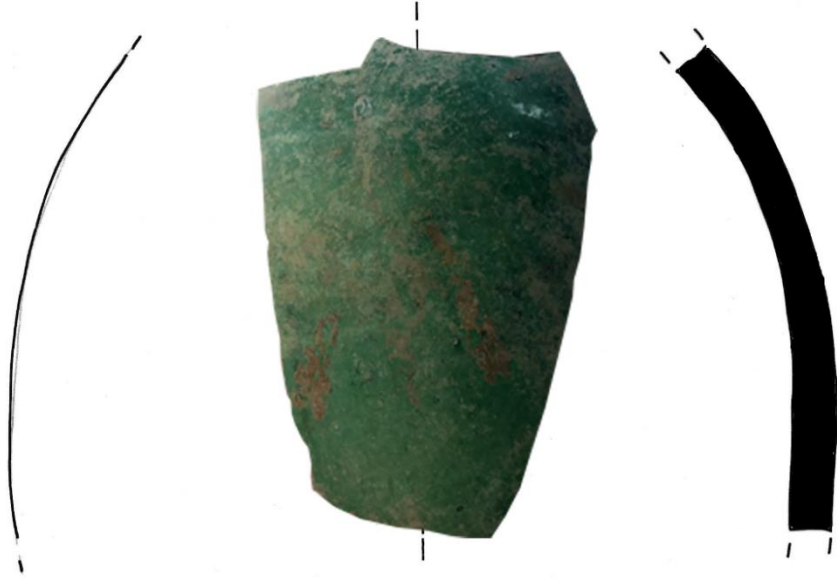
MK.18

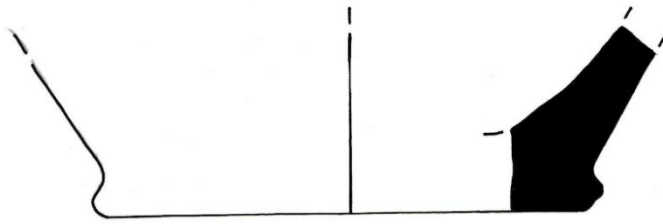
Levha 15. Maydos Kilisetepe Tabaka I buluntusu ördek başlı testi boyun parçası ağız parçası (MK.17) ve ibrik boyun parçası (MK.18)

Levha 16. Maydos Kilisetepe Tabaka I buluntusu ördek başlı testilerin şişkin gövdelerine ait yeşil ve sarı sırlı parçalar (MK.19-21)

MK.23

MK.24

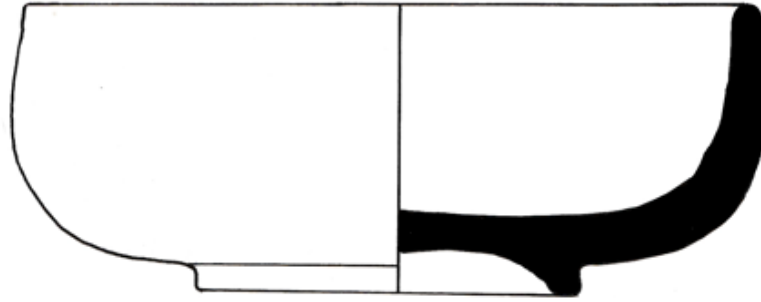

Levha 17. Maydos Kilisetepe Tabaka I buluntusu ördek başlı testilerin şişkin gövde (KB.23) ve kadesine ait (KB.24) ait yeşil sırlı parçalar.

Levha 18. Seddülbahir Kalesi kazılarında ele geçen sır altı dekorlu bir tabak (SB.1)

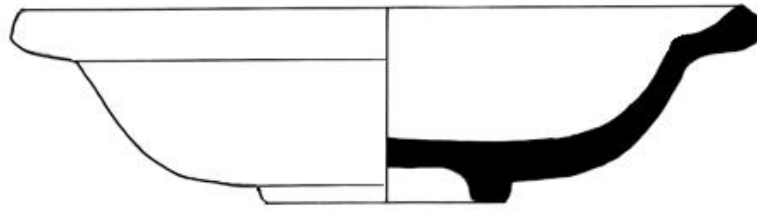

SB 1

Levha 19. Seddülbahir Kalesi kazılarında ele geçen sıraltı dekorlu bir tabak (SB.1)

SB.2

Levha 20. Seddülbahir Kalesi kazılarında ele geçen sıraltı dekorlu bir tabak parçası (SB.2)

SB.3

SB.4

Levha 21. Seddülbahir Kalesi kazılarında ele geçen sır altı dekorlu köşk tasvirli (SB.3) ve bitkisel motifli (SB.4) iki tabak parçası

SB.5

SB.6

SB.7

SB.8

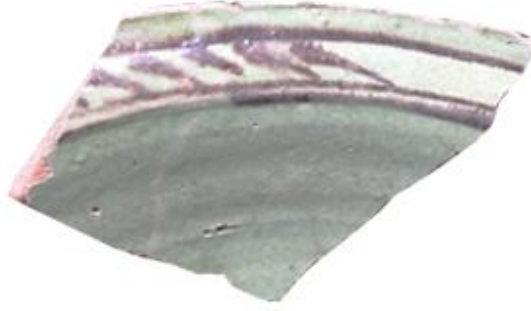

SB.9

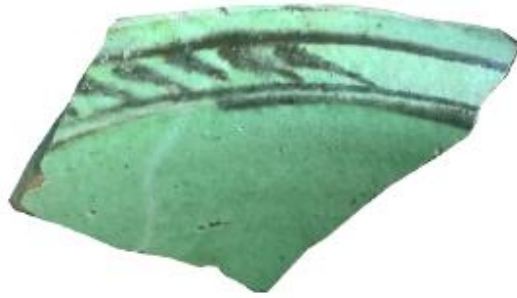
Levha 22. Seddülbahir Kalesi kazılarında ele geçen sır altı dekorlu tabak parçaları (SB.5-SB.9)

SB.10

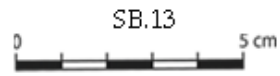
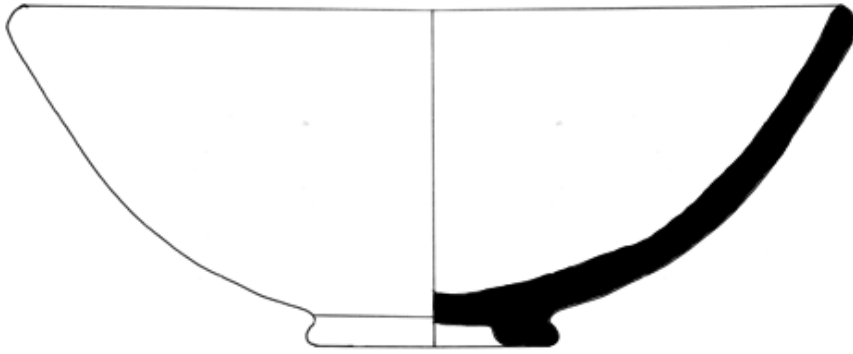
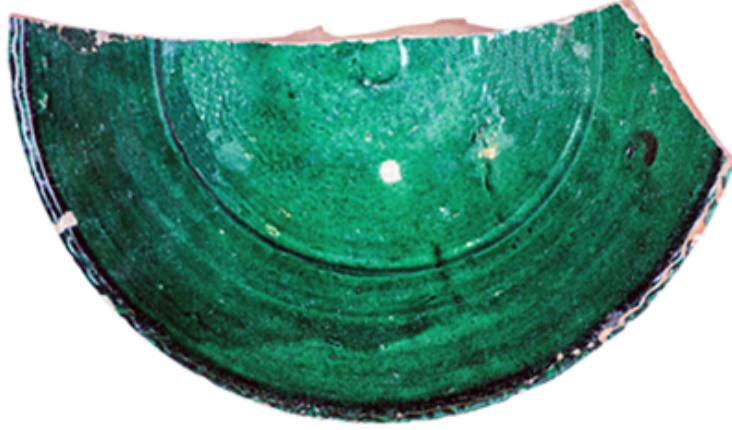

SB.11

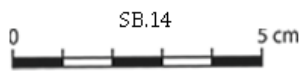
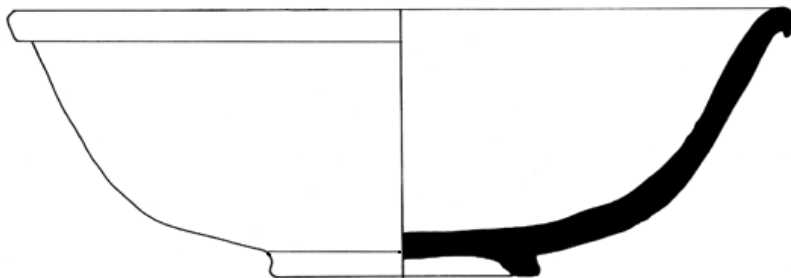
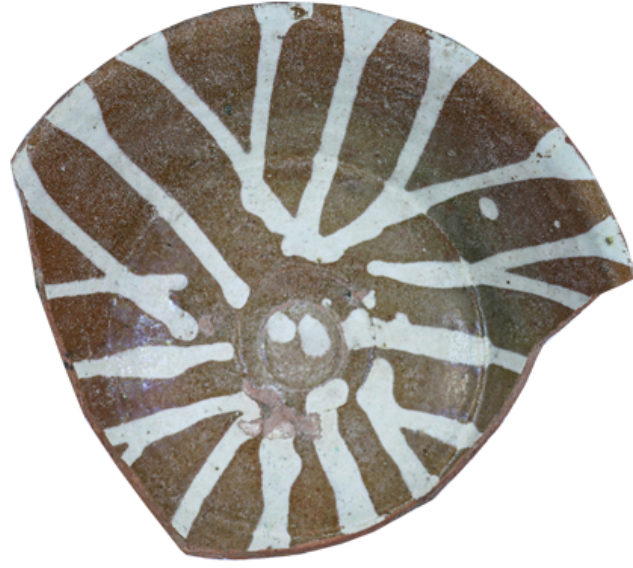

SB.12

Levha 23. Seddülbahir Kalesi kazılarında ele geçen sır altı dekorlu şeffaf sırlı (SB.10-SB.11) ve yeşil sırlı (SB.12) tabak parçaları.

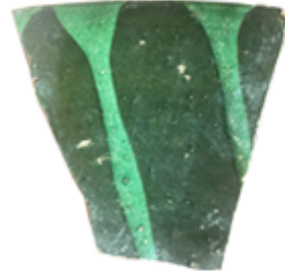
Levha 24. Seddülbahir Kalesi kazılarında ele geçen
İçi yeşil sırlı tabak parçası (SB.13)

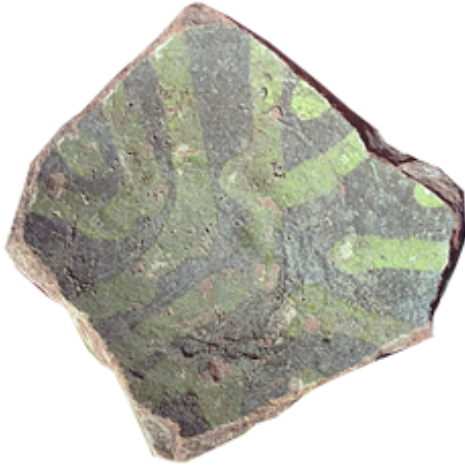
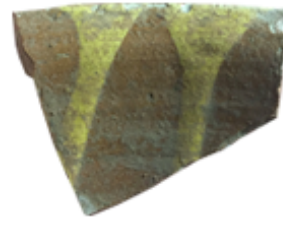
Levha 25. Seddülbahir Kalesi kazılarında ele geçen içi “astar Akıtma” dekorlu tabak parçası (SB.14)

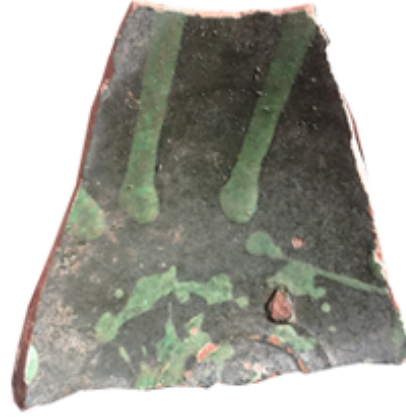
SB.15

SB.16

SB.17

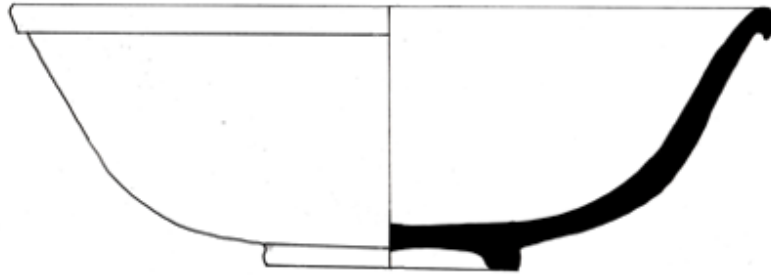
SB.18

Levha 26. Seddülbahir Kalesi kazılarında ele geçen içi “astar Akıtma” dekorlu tabak parçaları (SB.15-SB.18)

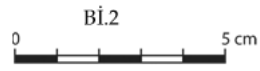
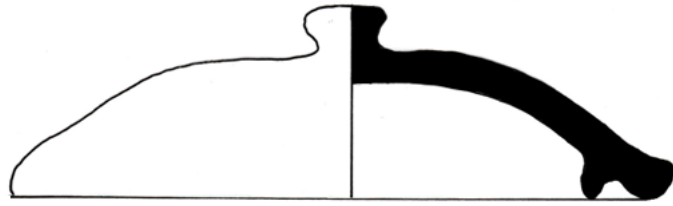
Levha 27. Seddülbahir Kalesi kazılarında ele geçen dışı yeşil sır üzerine beyaz boya bezemeli çömlek kapağı (SB.19)

Bİ.1

Levha 28. Bigalı Kalesi kazılarında ele geçen içi astar akıtma dekorlu tabak (Bİ.1)

Levha 29. Bigalı Kalesi kazılarında ele geçen geçmeli bir kapak (Bİ.2)

0 Bİ.3 5 cm

Levha 30. Bigalı Kalesi kazılarında ele geçen yeşil sırlı bir ibrik (Bİ.3)

Levha 31. Bigalı Kalesi kazılarında ele geçen sarı sırlı bir ibrik (Bİ.4)